

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย” ในครั้งนี้ ได้ศึกษาปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทนและปฏิบัติการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งนี้สามารถสรุปผลที่ได้รับจากการศึกษาพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งดังต่อไปนี้ คือ

6.1.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

[1] ภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ผลจากการศึกษาได้พบว่า เมื่อเข้าชมการจัดแสดงเรื่องราวแห่งประวัติศาสตร์ชาติไทย ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ภาพตัวแทนที่พบก็คือภาพแห่งความโชคดีของปวงชนชาวไทยที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มพระบารมีของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งผืนแผ่นดินไทย ซึ่งภาพที่ผู้วิจัยได้เห็นและได้รู้สึกนี้เป็นไปตามเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ที่มุ่งหมายให้การปรับปรุงส่วนการจัดแสดงประวัติศาสตร์ของชาติ ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน เป็นห้องจัดนิทรรศการประวัติศาสตร์ชาติไทยแบบนิทรรศการถาวร เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ในสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชแห่งพระบรมมหาราชวงศ์จักรี เนื่องในวโรกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เมื่อปี พ.ศ.2525

ภาพแห่งความโชคดีของชาวไทยดังกล่าวถูกผูกเรื่องราวเข้ากับความเป็นเอกราชของชาติ โดยมี “พระมหากษัตริย์” เป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการปกป้องประเทศชาติและความสงบสุขแห่งประชาชน และเหตุที่เป็นดังนี้ ก็เพราะพระมหากษัตริย์ของชาติไทยทรงปกครองประเทศด้วยหลักทศพิธราชธรรม ทรงห่วงใยในความเป็นอยู่และทุกข์สุขของราษฎร พระมหากษัตริย์ไทยแต่ละยุคสมัยของประเทศทรงใช้พระราชปรีชาญาณ พระสติปัญญา และพระวิริยะอุตสาหะ เพื่อบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ เพื่อที่จะปกป้องและทะนุบำรุงประเทศชาติ โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจในด้านการป้องกันอาณาเขตแห่งชาติ ที่เรื่องเล่าภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติ

ไทย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้ทำให้เห็นภาพของการรบเพื่อปกป้องเอกราชและความสงบสุขรุ่งเรืองของชาติ ที่มีทั้ง “รบด้วยกำลังสมองและรบด้วยกำลังกาย” ซึ่งภาพสะท้อนดังกล่าวได้ปรากฏออกมาในทุกยุคทุกสมัยของประวัติศาสตร์ชาติไทย

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ภาพภายในพิพิธภัณฑสถานยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า หากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงมีพระปรีชาสามารถในการปกครองไม่เพียงพอ ไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม เมื่อผนวกรวมเข้ากับเหล่าขุนนางที่ไม่มีความซื่อสัตย์ เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว และพร้อมที่จะโอนเอียงไปฝากใฝ่ฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าตลอดเวลา เมื่อนั้น ประเทศชาติก็จะล่มสลายลงดังที่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วเมื่อคราวเสียอิสรภาพแห่งกรุงศรีอยุธยาทั้งครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

ภาพแห่งความซื่อคร้ายหรือความล่มสลายแห่งชาติ ที่ปรากฏขึ้นมาให้เห็นท่ามกลางภาพแห่งความซื่อคดียังกล่าวอยู่นั้น กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของกลวิธีในการสร้างภาพตัวแทนแบบคู่ตรงข้าม เพื่อที่ผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดงจะได้เทียบเคียงภาพแห่งความซื่อคร้ายและสูญเสียเข้ากับภาพแห่งความซื่อคดียุติให้เกิดขึ้นในใจ จนกระทั่งสามารถรับรู้และรู้สึกถึงความหมายแห่งความซื่อคดียุติของตนเอง ที่ได้อยู่ใต้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรม และเห็นแก่ประโยชน์สุขของราษฎรมากยิ่งขึ้นกว่าประโยชน์สุขของพระองค์เองได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ไม่เพียงแต่เท่านั้น การจัดแสดงนิทรรศการพระราชภารกิจของพระเจ้าอยู่หัวแต่ละพระองค์ภายในพื้นที่ห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ยังได้ทำให้ผู้ชมแต่ละคนได้คิดได้พิจารณาตลอดจนจินตนาการ โดยใช้บริบทเวลาในปัจจุบันเป็นกรอบในการอ่านความหมาย ถึงความคิดและการกระทำที่อาจนำมาประพุดติปฏิบัติตามในชีวิตจริง ภาพตัวแทนในพิพิธภัณฑสถานจึงเป็นภาพที่ส่องสะท้อนให้เห็นแบบอย่างแห่งความประพุดติหรือค่านิยมทางจริยธรรมในสังคม ที่เราควรปฏิบัติ “ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท”

ผลจากการศึกษาทำให้ได้พบว่า แบบอย่างแห่งความประพุดติที่พลกนิกรชาวไทยควรปฏิบัติตามรอยเบื้องพระยุคลบาทที่ปรากฏให้เห็นภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมานนั้น ได้แก่ (1) ด้านความใฝ่รู้ใฝ่ใจในการศึกษาในด้านต่างๆอยู่ตลอดเวลาทั้งในและนอกห้องเรียน (2) ความรู้รักสามัคคี และ (3) การรู้จักประมาณตนและมีความพอเพียงในการดำรงชีวิต

[2] ข้างหลังภาพ

[2.1] ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ

ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ส่งสารหรือผู้ที่ทำหน้าที่ทั้งในการส่ง “ข่าวสาร” และ “การติดตั้งรหัสการถอดความหมายจากสาร” ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ณ ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน จะประกอบไปด้วย กลุ่มบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ๆ โดยอาจใช้ความเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑเป็นเกณฑ์ โดยกลุ่มแรกคือกลุ่มคนใน และกลุ่มที่สองคือกลุ่มคนนอกพิพิธภัณฑ ทั้งนี้อาจจำแนกกลุ่มของผู้ส่งสารดังกล่าวโดยใช้เกณฑ์การอยู่ต้นทางและปลายทางแห่งความหมายได้อีกด้วย

โดยที่ขั้นตอนในการทำงานของผู้ส่งสารกลุ่มคนในหรือต้นทางแห่งความหมายนี้ จะเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย คัดเลือกเนื้อหาและคัดเลือกองค์ประกอบการจัดแสดง หรือ “ชุดของสัญญาณ” (message selection) จากนั้นจะเป็นการออกแบบการนำเสนอเนื้อหาข่าวสาร (message design and presentation) เพื่อการนำเสนอเนื้อหาที่ผ่านการคัดเลือกให้เหมาะสมกับการนำเสนอภายในช่องทางแบบพิพิธภัณฑ

ส่วนการทำงานของผู้ส่งสารที่อยู่ปลายทางแห่งความหมายนี้ จะมีส่วนร่วมในการประกอบสร้างภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ชาติไทย ในขั้นตอนการบริโภคความหมายของผู้รับสารในระหว่างการเข้าชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ ผลจากการศึกษาได้พบว่า ขั้นตอนในการสื่อสารของผู้ส่งสารในกลุ่มนี้ จะเริ่มต้นจากการวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสารของตนเองจากนั้นจะเลือกวิธีในการนำเสนอหรือการเล่าเรื่อง ในขณะที่เดียวกับที่มีการประเมินผลโดยการสังเกตปฏิกิริยาของผู้เข้าชมในระหว่างการนำเสนอ ซึ่งวิธีการหลังนี้ ทำให้กลุ่มผู้เล่าเรื่องปลายทางในกลุ่มคนในสามารถที่จะปรับปรุงการสื่อสารหรือเนื้อหาและรูปแบบของการเล่าของตนเองได้ในทันที

[2.2] สัญญา: พลังในการเล่าเรื่อง

ผู้วิจัยพบว่า สัญญาที่ถูกเลือกมาใช้เพื่อประกอบสร้างภาพตัวแทนได้เริ่มพระบารมีนั้น เกิดขึ้นจากชุดของสัญญา (paradigm) ที่สำคัญ 4 ชุดด้วยกัน คือ (1) ชุดของเนื้อเรื่องหรือเทียบเคียงได้กับบทภาพยนตร์ (2) ชุดของตัวละครหลักและตัวละครประกอบ (3) ชุดของฉาก และ (4) ชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก

(1) ชุดของเนื้อเรื่อง สำหรับเนื้อเรื่องในการจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมานนี้ จะเห็นได้ว่าถูกนำเสนอผ่านการเล่าเรื่อง 2 ชุด คือ **กรอบแห่งเวลา** และ **กรอบแห่งการกระทำ** โดยที่กรอบแห่งการกระทำจะเป็นกรอบหลักที่สำคัญของการสร้างภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ชาติไทย

สำหรับ**กรอบแห่งกาลเวลา**จะใช้กรอบการนำเสนอตามการเรียงลำดับของกาลเวลา โดยเรียงลำดับเวลาตามยุคสมัย และเรียงลำดับเวลาตามการปกครองของแต่ละรัชกาล และเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านกรอบแห่งกาลเวลานี้ จะถูกเข้ารหัสเสริมผ่านการออกแบบเส้นทางการเดินแบบทางเดียว หรือการกำหนดเส้นทางเดินแบบตายตัว เพื่อกำหนดให้ผู้เข้าชมการจัดแสดงต้องเริ่มต้นเดินจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งตามลำดับกาลเวลา จนกระทั่งจบนิทรรศการ

ในขณะที่**กรอบแห่งการกระทำ**ได้เน้นเนื้อเรื่องมาที่การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านศาสนาและพุทธศิลป์ ด้านการคมนาคม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการป้องกันประเทศ

(2) ชุดของตัวละครหลักและตัวละครประกอบ ผลจากการศึกษาได้พบว่า กรอบเนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้นมีตัวละครหลัก คือ พระมหากษัตริย์/พระเจ้าแผ่นดินของชาติไทยในแต่ละยุคสมัย โดยที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง/ข้าราชการทั้งชั้นสูงและชั้นธรรมดา และประชาชนหรือชาวบ้านทั่วไป ที่ปรากฏตนในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆของพระมหากษัตริย์ เป็นตัวละครประกอบในเรื่อง

สำหรับพระมหากษัตริย์/พระเจ้าแผ่นดินในแต่ละยุคสมัยที่พบในเนื้อเรื่องนี้ มีจำนวน 19 พระองค์ด้วยกัน คือ สมัยกรุงสุโขทัย ได้แก่ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และพระมหาธรรมราชาที่ 1

สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระสุริโยทัย ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระมหินทราธิราช สมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ

และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รวม 9 รัชกาล คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ในกรณีของพระมหากษัตริย์ชาติไทยนี้ เมื่อสิ่งเกิดควบคู่กับชุดของเนื้อเรื่องในส่วนของกรอบการกระทำหรือพระราชกรณียกิจ ก็จะพบว่าหลักในการเลือกพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยานั้นก็คือ พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นจะต้องเป็นที่รู้จักกันดีในประวัติศาสตร์ชาติไทย ในฐานะของผู้สร้างชาติไทย ผู้กอบกู้เอกราชของชาติไทย หรือผู้ที่ทำให้เมืองไทยในยุคสมัยนั้นเป็นยุคสงบสุขร่มเย็นและรุ่งเรือง

ในขณะที่เดียวกับที่จะมีตัวละครหลักในแบบของ “ตัวละครสอนใจ” คือ พระมหากษัตริย์ที่ไม่ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรม และไม่มีพระปรีชาสามารถในการปกครองเหล่าและขุนนางที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์สุขของส่วนรวม จนกระทั่งนำไปสู่ความล่มสลายของชาติ เพื่อให้ผู้เข้าชมเกิดการเปรียบเทียบภาพของตัวละครแบบคู่ตรงข้ามขึ้นในใจ และรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อความผาสุกร่มเย็นของพลสกนิกรของพระองค์มากยิ่งขึ้น

สำหรับตัวละครประกอบในเรื่อง ก็จะได้พบว่า พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง/ข้าราชการทั้งชั้นสูงและชั้นธรรมดา และประชาชนหรือชาวบ้านทั่วไป จะเป็นตัวละครในฝ่ายที่เรียกได้ว่า “คู่ใจ” “มือขวา” หรือ “ผู้เสียสละเพื่อชาติ” หรือเป็นตัวละครที่ช่วยเสริมให้การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าอยู่หัวแต่ละพระองค์โดดเด่นขึ้นมา ในขณะที่ตัวละครของข้าราชการธรรมดาหรือชาวบ้านทั่วไป รวมถึงตัวละครชาวต่างชาติที่มีปรากฏภายในพิพิธภัณฑ์ ในรูปแบบของภาพวาดหรือภาพถ่ายเหตุการณ์ หรือในตู้จำลองเหตุการณ์นั้น จะเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงบทบาทของตัวละครหลัก โดยเฉพาะในด้านของการป้องกันประเทศ หรือเป็นตัวละครในลักษณะของผู้มีส่วนเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้มา

(3) ชุดของฉาก สำหรับฉากหรือชุดของสถานที่นี้ หากพิจารณาแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุดของเนื้อเรื่อง จะแบ่งออกเป็น 2 ชุดความสัมพันธ์ด้วยกัน คือ ชุดแรกคือความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่กับเนื้อหาในห้องจัดแสดงหรืออาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน และชุดที่สองคือ

ความสัมพันธ์ระหว่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กับอาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน อาคารจัดแสดงนิทรรศการอื่นๆภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และสถานที่สำคัญภายนอก

ชุดของฉากหรือบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครนี้ นับเป็นปริบทในด้านสถานที่ที่สำคัญในการช่วยประกอบสร้างความหมายของภาพตัวแทนของประวัติศาสตร์ชาติไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำให้ภาพบรรยากาศและเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาของชาติไทยภายในห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ดูสอดคล้องและสมจริงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถนำทางการอ่านความหมายและความรู้สึกที่เกิดขึ้นของผู้ชม และทำให้ยอมรับภาพตัวแทนความโชคร้ายของปวงชนชาวไทยที่ได้อยู่ภายใต้ร่มพระบารมีดังกล่าวมาแล้วได้

(4) ชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก สามารถจัดจำแนกออกมาเฉพาะประเภทที่สำคัญๆ 4 ประเภท ดังนี้คือ

(4.1) วัตถุ (object/artifact) มีทั้งวัตถุที่เป็นของจริงที่พระมหากษัตริย์ในอดีตพระราชทานให้กับพิพิธภัณฑ์หรือองค์กรและบุคคลทั่วไปมอบให้ วัตถุที่ทำเลียนแบบของจริง และวัตถุประเภทตุ้จำลองเหตุการณ์ขนาดเล็ก วัตถุทั้ง 3 ประเภทนี้สามารถที่จะแสดงความหมายและความคิดของผู้ส่งได้ เนื่องจากได้รับมอบหมายหน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่ (1) หน้าที่ในการต่อยอดและแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของ “อดีต” หรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น (2) เป็น “มรดกทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยทำหน้าที่ทั้งในด้านของการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้เข้าชม และหน้าที่ในด้านของการตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ออกศึกษา ค้นคว้า

(4.2) ภาพ (picture) สำหรับสัญลักษณ์ประเภทรูปภาพภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยนี้ นอกจากจะสามารถแสดงให้เห็นเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติแล้ว ยังเป็นที่น่าสังเกตอีกด้วยว่า ภาพประเภทต่างๆที่นำมา จัดแสดงนั้นได้ถูกเลือกใช้เพื่อให้ทำหน้าที่ควบคุมความหมายด้วยการดึงดูดผู้ชมให้เชื่อว่าทุกสิ่งเป็นความจริงและความจริงเช่นนั้นมีความหมายว่าอย่างไรตามที่ผู้จัดต้องการ อาจจำแนกประเภทของภาพที่จัดแสดงออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

- พระบรมสาทิสลักษณ์ พระบรมฉายาลักษณ์ และพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ และภาพวาดในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจของพระองค์
- ภาพถ่ายและภาพวาดทั่วไป ได้แก่ ภาพวาดและภาพถ่ายของบุคคลทั่วไป ภาพวาด และภาพถ่ายเหตุการณ์ ภาพวาดและภาพถ่ายของสถานที่ที่ ณ ช่วงเวลาปัจจุบันและ/หรือช่วงเวลาในอดีต
- ภาพแผนที่ และ
- ภาพกราฟฟิคตกแต่งกำแพง (wall display)

(4.3) **ตัวบท (text)** สำหรับตัวบทหรือป้ายประกอบนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยตัวบทที่เป็นตัวอักษรบรรยาย เช่น คำอธิบายรายละเอียดของวัตถุ คำอธิบายได้ภาพ และคำบอกเล่าเหตุการณ์ และตัวบทที่เป็นเสียงบรรยาย ตัวบททั้ง 2 ประเภทนี้จะปรากฏในแบบ 2 ภาษาควบคู่กันไป คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผู้วิจัยได้พบว่า การนำเสนอสัญญาณประเภทตัวบทนี้เป็นภาพสะท้อนแห่งปฏิบัติการควบคุมความหมายได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยตัวบทจะผลิตและตอกย้ำความรู้ที่สำคัญด้วยการให้รายละเอียดอธิบายตัววัตถุ อธิบายได้ภาพบุคคล/สถานที่ หรือบอกเล่าเหตุการณ์ ทั้งในแบบของตัวอักษรและแบบของเสียงบรรยาย โดยเฉพาะเมื่อตัวบทที่ถูกเลือกมานำเสนอในพิพิธภัณฑ์นี้มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ถูกนำเสนอผ่านช่องทางอื่นๆด้วย อาทิ หนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในสถาบันการศึกษา หรือผ่านช่องทางสื่อมวลชน อย่างเช่นนวนิยายอย่างเรื่องขุนศึกหรือฟ้าใหม่ การนำเสนอเป็นบทความในนิตยสารต่างๆ หรือภาพยนตร์เรื่องสุริโยทัย ภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่องก้านกล้วย เป็นต้น

ผลจากปฏิบัติการควบคุมความหมายผ่านชุดของอุปกรณ์ประกอบฉากดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า วัตถุ/ภาพ/ตัวบทเหล่านี้ได้เปลี่ยนสถานะของตัวเองจากการเป็นเพียงสิ่งแสดงธรรมดา แต่เป็น "สัญญาณ" ที่สามารถสถาปนาความหมายตามและผู้ส่งสารต้องการ มิให้เลื่อนไหลผันแปรไปตามการรับรู้และประสบการณ์หรือภูมิหลังของผู้เข้าชมแต่ละคนแต่ละกลุ่ม

ผู้วิจัยได้พบว่า ในขั้นตอนของการผลิตความหมายหรือสร้างภาพตัวแทน วัตถุ/ภาพ/ตัวบท จึงได้ผ่านเข้าสู่กระบวนการเลือก จัดจำแนกประเภท และการออกแบบการจัดวาง เพื่อให้ความหมาย ทั้งโดยความมุ่งหมายที่จะให้สิ่งแสดงต่างๆเป็นประจักษ์พยานแห่งเรื่องราวที่ต้องการจะถ่ายทอด และเพื่อปลูกฝังความทรงจำแห่งอดีต ให้เห็นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละ

ยุคสมัยของชาติไทย จนกระทั่งผู้เข้าชมสามารถที่จะรู้สึก รับรู้ คล้อยตาม และยอมรับความหมายแห่งความโชคดีของปวงชนชาวไทย ที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มพระบารมีของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้าแห่งผืนแผ่นดินไทย ที่ถูกส่งมาได้ตรงตามทีผู้เล่าต้องการ

[2.3] กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างภาพตัวตน

สำหรับกลยุทธ์การสื่อสารหรือวิธีการเข้ารหัสแห่งความหมายที่สำคัญผู้วิจัยได้ค้นพบประกอบด้วย (1) กลยุทธ์ในเรื่องของการใช้เวลา และ (2) กลยุทธ์ในเรื่องของการใช้บริบทจัดแสดง

(1) กลยุทธ์ในเรื่องของการใช้เวลา กลยุทธ์ในเรื่องของเวลานี้ประกอบไปด้วยเวลาที่ถูกซ่อนไว้จากการมอง เวลาที่ถูกเปิดเผยออกมา และการเรียงลำดับของการเวลา

ทั้งนี้ หากว่าเราพิจารณาในเรื่องกลยุทธ์การใช้เวลา จะพบว่า กลยุทธ์นี้ถูกควบคุมด้วยกฎของการเลือกเวลาอยู่ 2 ประการ คือ (1) กฎว่าด้วยการเรียงตามลำดับของการมาก่อนมาหลังของยุคสมัย โดยมีสิ่งทีเข้ามาสนับสนุนก็คือ การใช้สัญลักษณ์ประเภทการจัดเส้นทางเข้าชมแบบให้เดินทางเดียวต่อเนื่องไปตามเวลาจากอดีตย้อนกลับมาถึงปัจจุบัน และ (2) กฎว่าด้วยการเลือกช่วงเวลาทีรุ่งโรจน์และช่วงเวลาทีล่มสลายและเจ็บปวดของบ้านเมืองตามชุดการกระทำของตัวละคร ทีเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงผลทีเกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างความประพุดติและการกระทำของพระมหากษัตริย์ชาติไทย ในแบบของคู่ตรงข้ามอย่างชัดเจน ระหว่างกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมและอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของเหล่าพสกนิกร กับกษัตริย์ผู้ไม่ทรงตั้งมั่นในทศพิธราชธรรม อ่อนแอและมีพระปรีชาสามารถในการปกครองประเทศไม่เพียงพอ จนกระทั่งนำมาสู่ช่วงเวลาทีรุ่งโรจน์และช่วงเวลาทีล่มสลาย

(2) กลยุทธ์ในเรื่องของการใช้บริบทจัดแสดง กลยุทธ์ของการใช้บริบทในการจัดแสดงนี้จะมีระดับความเข้มข้นของการประกอบสร้างความหมายสูงมาก ตัวอย่างเช่น การเลือกว่าจะเลือกวัตถุของใครมานำเสนอ หรือจะนำเสนอวัตถุนั้นในรูปแบบของวัตถุจำลองหรือภาพถ่าย หรือการเลือกตัวบทเช่นจะเลือกเรื่องของใคร เลือกนำเสนออย่างไรด้วยท่าทีแบบไหน เป็นต้น หากว่าเราเปรียบเทียบการจัดทำพิพิธภัณฑ์ว่าเปรียบเสมือนกับการสร้างภาพยนตร์หรือละครทางโทรทัศน์แล้วนั้น ก็จะได้พบว่า ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์ได้ใช้กลยุทธ์ของบริบทในการจัดแสดงหรือวิธีการเข้ารหัสแห่งความหมาย ตามแบบทีผู้สร้างภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ใช้ นั่นคือ การสื่อสารความหมายผ่านฉาก แสง เสียง อุปกรณ์ประกอบ เนื้อเรื่องหรือบทละคร ฯลฯ นั่นเอง ดังนั้น การที่

เรามองเห็นสิ่งของหรือได้อ่านและได้ยินตัวบทต่างๆภายในพิพิธภัณฑ์ จึงมิใช่เรื่องที่เป็นไปเองหรือเป็นกระบวนการทางธรรมชาติ แต่มันเชื่อมโยงกับอำนาจ/ความรู้ที่นำทางการมองเห็นหรือการได้ยินของเรา

[3] ผู้รับสารกับการอ่านความหมายภายในพิพิธภัณฑ์

ผลจากการศึกษาด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมต่อผู้เข้าชมการจัดแสดงหรือผู้รับสาร ณ ห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ทำให้พบว่าเกณฑ์ที่ใช้แบ่งกลุ่มผู้รับสารของห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยนี้มีอยู่อย่างมากมาย เช่น การใช้เกณฑ์ความเป็นคนไทยหรือคนต่างประเทศ เกณฑ์ในเรื่องของเพศและอายุ หรืออาชีพเช่นกลุ่มผู้เข้าชมที่เป็นเด็กนักเรียนและนิสิตนักศึกษา

จากการเข้าสังเกตและติดตามการชมการจัดแสดงแบบไม่มีส่วนร่วมต่อการเข้าชมการจัดแสดงนิทรรศการประวัติศาสตร์ชาติไทย ผู้วิจัยได้พบว่า เกณฑ์ด้านความเป็นคนในประเทศหรือต่างประเทศ รวมถึงเกณฑ์เรื่องของความแตกต่างทางอายุหรือเพศสภาพนั้น มิได้เป็นตัวแปรสำคัญต่อแบบแผนการอ่านความหมายของผู้เข้าชมการจัดแสดง ณ ห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร แต่ทว่าตัวแปรสำคัญต่อรูปแบบของการอ่านความหมายหรือการถอดรหัสความหมายออกมาในรูปแบบต่างๆของผู้รับสารนั้น จะอยู่ที่พฤติกรรมในการเข้าชมและการให้เวลากับการชมการจัดแสดงนิทรรศการ รวมถึง “ประสบการณ์ส่วนตัวที่มีมาก่อน” ที่ผู้รับสารนำมาติดตัวเข้ามาด้วยในระหว่างชมการจัดแสดง

ผู้วิจัยได้พบว่า พฤติกรรมและการใช้เวลาภายในพื้นที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ตามเกณฑ์หน้าที่หรือคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ ใน 2 ประเภท ได้แก่ (1) กลุ่มที่ใช้พิพิธภัณฑ์ในด้านของการเป็นห้องพักผ่อนหรือโรงละครจะมีลักษณะการชมแบบ “ดูของ” และ (2) กลุ่มที่ใช้พิพิธภัณฑ์ในด้านของการเป็นห้องสมุดสาธารณะหรือโรงเรียนนอกพื้นที่จะดูการจัดแสดงและตัวบทหรือคำอธิบายประกอบอย่างละเอียดและให้ความสนใจมาก

สำหรับการศึกษาแบบแผนของการอ่านความหมายของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์นั้นพบว่า รูปแบบการถอดรหัสของผู้รับสารส่วนใหญ่เป็นไปในทางเดียวกัน คือ ถอดรหัส

ความหมายตามที่ถูกส่งสารใส่มา นั่นคือ “สำนักความรักชาติ” โดยที่ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสาร “ยื่นอ่านความหมายในจุดเดียวกับผู้ส่ง” นั้น มิได้เกิดขึ้นจากการเข้าชมการจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทำงานร่วมกันกับลักษณะของการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์กระแสหลักอย่างสม่ำเสมอผ่านช่องทางที่หลากหลายทั้งแบบเป็นทางการ เช่น สถาบันการศึกษา และไม่เป็นทางการ เช่น สถาบันสื่อมวลชน อย่างภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ นวนิยาย เป็นต้น

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารผลิตความหมายในระหว่างช่วงเวลาของการบริโภคภาพตัวแทนได้ตรงตามที่ถูกส่งต้องการนั้น เกิดจากเทคนิคการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน โดยเฉพาะตู้กระจกจัดแสดงเหตุการณ์ที่มีการให้เสียงบรรยายเหตุการณ์ประกอบ ซึ่งได้ถูกนำเสนอในลักษณะคล้ายคลึงกับการให้เสียงในรายการละครทางวิทยุ นั่นคือ น้ำเสียงในการเล่าเรื่องของผู้บรรยายจะมีการเน้นหนักเบาและใสอารมณ์ รวมถึงมีเสียงเพลงและเสียงประกอบ ทำให้แม้ในความเป็นจริง ผู้เข้าชมจะมองเห็นเหตุการณ์เพียงในตู้กระจก แต่เสียงดังกล่าวสามารถนำจินตนาการย้อนกลับไปในช่วงเวลาดังกล่าวได้ด้วย โดยมีปัจจัยร่วม คือ จากการบรรยายและนำชมของเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน กลุ่มอาสาสมัครพิพิธภัณฑสถาน ไกด์หรือมัคคุเทศก์ รวมทั้งผู้ร่วมเข้าชมการจัดแสดงพร้อมกัน เช่น เพื่อน ครู/อาจารย์ พ่อแม่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตของงานวิจัยชิ้นนี้จะแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการอ่านความหมายของผู้รับสารนั้นตรงกันกับความหมายที่ถูกส่งสารส่งออกมา แต่จากการอ่านทบทวนวรรณกรรมต่างๆ และผลจากการศึกษาดูแลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการชมการจัดแสดงของกลุ่มผู้รับสาร ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า มีการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการอ่านความหมายในแบบของการต่อรองหรือปฏิเสธสิ่งที่สื่อสารออกมาด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่นของการอ่านความหมายที่มองเห็นว่า พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น “เห็นของแต่มองไม่เห็นคน” หรืออีกตัวอย่างหนึ่งนั้น คือ การมองเห็นว่า พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น “เน้นวัฒนธรรมหลวงมากกว่าวัฒนธรรมราษฎร์”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีอาจสรุปผลในการอ่านความหมายของผู้รับสาร “ทั่วไป” ได้อย่างชัดเจน แต่อาจกล่าวในที่นี่ โดยอ้างอิงจากแนวคิด encoding-decoding ของ Hall ได้ว่า ชุดของอุดมการณ์ความคิด ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา และช่วงเวลาในขณะที่มีการเปิดรับสื่อหรือการเข้าชมการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถาน จะเป็นทั้งปัจจัยเสริมในการช่วยให้ผู้รับสารถอดความหมายได้ตรงตามที่ถูกส่งสารต้องการ ในขณะที่เดียวกับที่เป็นปัจจัยกำหนดให้เกิด

การต่อรองความหมาย หรือรูปแบบของการอ่านความหมายที่ขัดแย้งหรือแตกต่างออกไปโดยสิ้นเชิง หรือแม้กระทั่งอาจไม่เกิดการสื่อสารหรือไม่มีการรับความหมายใดๆเลยก็เป็นได้

[4] การสื่อสารกับปฏิบัติการบริหารจัดการ

ผลจากการศึกษาพบว่า ปฏิบัติการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมใน 2 รูปแบบ คือ (1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร และ (2) การมีส่วนร่วมในฐานะของผู้ร่วมผลิตเนื้อหาปลายทาง

(1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แม้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้รับสารของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นี้ จะมีสถานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่อย่างเดียว โดยไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการเลือกประเด็นเนื้อหา รวมถึงวิธีการนำเสนอ แต่ก็ได้พบว่า การมีส่วนร่วมกับห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ในฐานะของผู้รับสารนี้ มีอยู่ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

- การมีส่วนร่วมในการนำเสนอเนื้อหาของพิพิธภัณฑสถานแบบตั้งรับด้วยการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิคการจัดแสดงแบบเทคนิคการกดปุ่ม และการมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมเชิงรุกกับการบริหารกิจกรรมด้านความรู้ โดยการจัดกิจกรรมพิเศษของพิพิธภัณฑสถานกับกลุ่มประชาชน ทั้งกลุ่มประชาชนทั่วไปและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของพิพิธภัณฑสถานคือกลุ่มครูและนักเรียน
- เป็นการมีส่วนร่วมแบบ active เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถาน ดังเช่น การเป็นผู้รับสารแบบ active ด้วยการมีส่วนร่วมในการตอบแบบสอบถามและวิธีการอื่นๆ ของพิพิธภัณฑสถานเพื่อสะท้อนความคิดเห็นต่อเนื้อหาและบริการ

(2) การมีส่วนร่วมในฐานะของผู้ร่วมผลิตเนื้อหาปลายทาง การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้เป็นผลมาจากการขยายการบริการทางด้านการศึกษาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นั่นคือการให้บริการนำชมโดยเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน เนื่องจาก จำนวนบุคลากรในฝ่ายการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงไม่สามารถบรรยายและนำชมให้กับชาวต่างประเทศจากหลายชาติหลายภาษาได้ ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานจึงริเริ่มให้ประชาชนทั่วไปหรือผู้รับสารของพิพิธภัณฑสถานเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ด้วย

ผลจากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการจัดหาอาสาสมัครนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร หรือที่ผู้วิจัยเรียกว่าเป็นกิจกรรมการยกระดับสถานะของผู้รับสารสู่การเป็นผู้ร่วมผลิตเนื้อหาสารปลายทางนี้ ทำให้กลุ่มประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการเป็นผู้ร่วมผลิตเนื้อหาสารปลายทางนี้ก็คือ จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมการบรรยายและฝึกอบรมเกี่ยวกับภาคทฤษฎีในเนื้อหาและวัตถุจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ รวมถึงฝึกภาคปฏิบัติการนำชมก่อนจะปฏิบัติงานจริง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้พบอีกว่า การดึงผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้ร่วมผลิตเนื้อหาสารปลายทางของพิพิธภัณฑ์นั้นยังก่อให้เกิดผลดีต่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ใน 4 บทบาทสำคัญๆ คือ (1) การเป็นผู้สร้าง "ชีวิตชีวา" ให้กับพิพิธภัณฑ์ (2) การอาสาเป็น ผู้ช่วยเหลืองานด้านต่างๆของพิพิธภัณฑ์ (3) การเป็นผู้ช่วยประเมินผลกิจกรรมและบริการของพิพิธภัณฑ์ และ (4) การเป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข่าวสารต่างๆของพิพิธภัณฑ์

6.1.2 พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

[1] ภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

ผู้วิจัยได้พบว่า ภาพตัวแทนของความเป็นชุมชนคนบ้านเขายี่สารก็คือ "เธอผู้ไม่แพ้" เป็นภาพของคนยี่สารที่มีลักษณะของความเป็นผู้ไม่ยอมแพ้แก่โชคชะตาและสภาพแวดล้อม ภาพตัวแทนดังกล่าวนี้ เกิดจากการเล่าเรื่องภาพชีวิตของชาวบ้านเขายี่สารที่อยู่อาศัยภายในสภาพแวดล้อมแบบป่าชายเลน ที่แม้ว่าจะล้อมรอบไปด้วยลำคลองสายต่างๆ แต่น้ำในลำคลองนั้นก็ป็นน้ำกร่อยที่นำมาใช้ไม่ได้ สภาพพื้นที่ก็เป็นดินเค็มจึงไม่สามารถทำนาปลูกข้าวและพืชผักผลไม้ได้ ไม่เพียงแต่เท่านั้น การติดต่อกับโลกภายนอกในอดีตยังเป็นไปอย่างยากลำบากมาก มีเพียงคลองและเรือเท่านั้นที่เป็นหัวใจของการคมนาคม แต่ชาวบ้านเขายี่สารก็แสดงตนให้เห็นผ่านการจัดแสดงเรื่องราวในหมวดหมู่ต่างๆภายในพิพิธภัณฑ์ว่า คนยี่สารนั้นสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่ได้อย่างยากลำบาก และสามารถดำรงอยู่มาได้ด้วยดี

เรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการดิ้นรนต่อสู้ และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่องยาวนานของชาวบ้านเขายี่สารนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าการเข้าครอบครองและอยู่อาศัยบนผืนแผ่นดินนี้ เกิดจากความอดสาหัสของชาวบ้านที่จะต่อสู้กับ

ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมแบบป้าชายเลน โดยมีอาวุธสำคัญในการต่อสู้ คือ พลังแห่งความรู้ และภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้และเก็บเกี่ยวจากประสบการณ์ ผู้วิจัยได้พบว่า ภูมิปัญญาในด้านต่างๆที่โดดเด่นของชาวบ้านเขายี่สารที่แสดงให้เห็นผ่านทางการจัดแสดงเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์นี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วมี 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ (1) ภูมิปัญญาอันเกิดจากพลังแห่งความรู้และประสบการณ์ของชุมชน และ (2) ภูมิปัญญาอันเกิดจากพลังเหนือธรรมชาติ ข้อที่น่าสังเกตคือ แต่ละภูมิปัญญาสะท้อนให้เห็นความฉลาดใช้ "อาวุธ" เพื่อต่อสู้และแก้ไขกับปัญหาต่างชนิดกัน

- (1) ภูมิปัญญาในประการแรกที่เกิดจากจากพลังความรู้และประสบการณ์นี้ ถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาคความยากลำบากในชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะในปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ อันได้แก่ น้ำ อาหารการกิน อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ สมุนไพรและยารักษาโรค และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน
- (2) ภูมิปัญญาในประการที่สองนี้ เกิดขึ้นมาจากความชาญฉลาดของคนยี่สารที่จะคิดค้นกลวิธีในการดูแลตนเองและบริหารจัดการชุมชนให้อยู่ได้อย่างราบรื่นและสงบสุข เป็นภูมิปัญญาประดิษฐ์ของชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกับคุณูปการศาสนา ในฐานะของบรรพบุรุษและเป็นผู้ก่อตั้งชุมชนยี่สาร โดยภูมิปัญญาดังกล่าวถูกนำมาใช้ใน 3 รูปแบบด้วยกัน คือ เพื่อกำกับควบคุมความคิดและความประพฤติของชาวยี่สาร เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยว สร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในชุมชน และเพื่อช่วยในการสร้างเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน

ผู้วิจัยยังได้พบอีกด้วยว่า ผู้เข้าชมการจัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนยี่สารนั้น หากใช้เวลาในการเข้าชมและพินิจพิจารณาอย่างจริงจัง ก็จะสามารถเกิดจินตนาการถึงความคิดและการกระทำที่อาจนำมาประพุดิปฏิบัติตามในชีวิตจริงได้ ทั้งนี้ แบบอย่างแห่งความประพุดิที่ได้พบนั้นประกอบด้วย การรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา ความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ และความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

[2] ข้างหลังภาพ

[2.1] ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ

ผลจากการศึกษาได้พบว่า ผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนในการประกอบสร้างภาพตัวแทนของชุมชนผ่านสื่อพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สารนี้ จะประกอบด้วยบุคคลใน 2 กลุ่มใหญ่ ซึ่งหากใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านเขายี่สารแล้วนั้น จะแยกออกได้เป็น (1) กลุ่มคนในหรือชาวบ้านในชุมชนบ้านเขายี่สาร ประกอบด้วย กลุ่มชาวบ้านทั่วไปและกลุ่มคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ และ (2) กลุ่มคนนอก หรือนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน จากมูลนิธิเด็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และมหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยหรือ “รหัส” ที่เข้ามากำกับ การเล่าเรื่องของคน/ชุมชนบ้านเขายี่สารผ่านพิพิธภัณฑของชุมชนนั้น ประกอบด้วย ปัจจัยประการแรกก็คือ **ทัศนคติเกี่ยวกับพิพิธภัณฑท้องถิ่น** ซึ่งทัศนคติเกี่ยวกับพิพิธภัณฑท้องถิ่นนี้จะเข้ามาเป็นตัวแปรหลักที่เข้ามากำหนด 2 สิ่งสำคัญ ได้แก่ การเลือกเนื้อหาสิ่งแสดงและการดำเนินงานพิพิธภัณฑ สำหรับปัจจัยประการที่สองเป็นเรื่องของ**ความรู้** เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และปัจจัยประการที่สามคือ **ภูมิหลัง/ประสบการณ์/ความสนใจส่วนบุคคล**ของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานพิพิธภัณฑ

อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาถึงปัจจัยที่เข้ามากำกับดำเนินงานของพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สารในข้างต้น ทำให้พบว่า ความรู้ประเภทหนึ่งที่น่าจะหายไป หรือส่งไปไม่ถึง โดยเฉพาะกับชาวบ้านเขายี่สารทั่วไปที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑในฐานะผู้ส่งสารกลุ่มคนในที่สนใจเฉพาะตัวพิพิธภัณฑ หรือสนใจเฉพาะตัว product นั่นคือ การทำความเข้าใจร่วมกันถึงคำว่า **“พิพิธภัณฑชุมชน”** (shared-meaning) ในช่วงของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ โดยเฉพาะนิยามของความเป็นพิพิธภัณฑชุมชน ความรู้ในเรื่องของธรรมชาติและหลักปรัชญาของพิพิธภัณฑชุมชนหน้าที่และประโยชน์ของพิพิธภัณฑที่จะมีต่อชุมชน รวมถึงตลอดถึงเรื่องสำคัญเช่นการสร้างความรู้ความเข้าใจว่า **“พิพิธภัณฑชุมชน”** คือของของชุมชนที่จะต้องรับผิดชอบดูแลร่วมกัน มิใช่ภาระรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

[2.2] สัญญาะ: พลังแห่งการเล่าเรื่อง

สำหรับชุดของสัญญาะย่อย ซึ่งเป็นอำนาจที่เข้ามาสนับสนุนการเล่าเรื่องภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ประกอบด้วย (1) ชุดของเนื้อเรื่อง (2) ชุดของตัวละคร (3) ชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก และ (4) ชุดของสถานที่

(1) ชุดของเนื้อเรื่อง ชุดของเนื้อเรื่องที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วย 1) การแสดงเนื้อเรื่องให้เห็นถึงกาลเวลาใน 3 ช่วง ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และ 2) กรอบการแสดงตัวตนผ่านภูมิปัญญา สำหรับชุดของเนื้อเรื่องนี้ นอกจากจะได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานในการเก็บรวบรวม จัดแสดง อนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว วัตถุประสงค์ของต่างๆ ที่ถูกเก็บรวบรวมและนำมาเสนอในพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ยังเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละช่วงเวลา ทั้งภาพในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอีกด้วย

(2) ชุดของตัวละคร ผู้วิจัยได้พบว่า ชุดของตัวละครหลักภายในพิพิธภัณฑสถานสามารถแยกแยะออกได้เป็น 2 ชุด คือ ชุดเรื่องราวของคุณปู่ศรีราชาและชุดเรื่องราวของชาวบ้านของชุมชนบ้านเขายี่สาร โดยกฎที่เข้าควบคุมในการเลือกนั้นได้พบว่าเป็นกฎของความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และกฎของการแสดงบทบาทหน้าที่ เนื่องจาก ตัวละครที่ปรากฏภายในพิพิธภัณฑสถานทั้งหมดนั้นล้วนมีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑสถานในเรื่องราวต่างๆ ทั้งในกรอบของกาลเวลาและกรอบของการแสดงตัวตนผ่านภูมิปัญญา รวมถึงเป็นตัวละครที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างและดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานในขั้นตอนหรือบทบาทหน้าที่ต่างๆ

ข้อสังเกตประการหนึ่งของตัวละครชาวบ้านเขายี่สารทั้งในกลุ่มที่ปรากฏตัวตนโดยเชื่อมโยงกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑสถาน และเชื่อมโยงกับการแสดงบทบาทหน้าที่ในกระบวนการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารก็คือ การที่มีภาพของทุกกลุ่มอาชีพ/เพศ/สถานะหรือบทบาทในชุมชนปรากฏให้เห็น ข้อสังเกตนี้สะท้อนให้เห็นภาพความพยายามของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารที่ต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานชุมชนตามกระบวนทัศน์ใหม่นี้ นอกจากจะต้องนำเสนอมุมมองอื่นๆ หรือ “เสียง” ของผู้รับสารทุกกลุ่มทุกตัวแทนให้ได้ปรากฏหรือให้ได้ยินภายในพิพิธภัณฑสถาน นอกเหนือไปจากมุมมองหรือ “เสียง” ของกลุ่มผู้ส่งสารแต่เพียงอย่างเดียว

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ตัวละครอีกชุดหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ก็คือ กลุ่มสนับสนุนภายนอก (external support) ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ภาคสนาม จากมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ กลุ่มอาจารย์และอาสาสมัครนักศึกษาปริญญาโท คณะโบราณคดี จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และกลุ่มอาจารย์และนักวิชาการจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ในบทบาทของกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ คณะทำงานออกแบบนิทรรศการ ฝ่ายเก็บข้อมูลและประสานงาน และผู้เรียบเรียงเนื้อหาสำหรับการจัดแสดงและเขียนบทจัดแสดงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

(3) ชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก สำหรับสัณฐานย่อยที่สำคัญหรือชุดของอุปกรณ์ประกอบฉากที่ผู้ส่งสารเลือกมาใช้ในการถ่ายทอดความหมายที่ผู้วิจัยได้พบภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ประกอบด้วย วัตถุ (object) ฉาก (setting) ภาพ (picture) และ ตัวย่อ (text)

(3.1) วัตถุ สำหรับวัตถุในชุดของอุปกรณ์ประกอบฉากที่ถูกใช้เพื่อใช้ในการถ่ายทอดความหมายภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารนั้น มีทั้งวัตถุที่เป็นของจริงและวัตถุที่ทำเลียนแบบของจริง โดยวัตถุของจริงที่นำมาจัดแสดงนี้มีที่มาจาก 2 ทาง คือ (1) ได้มาจากการขุดค้นทางโบราณคดีภายในพื้นที่ชุมชนบ้านเขายี่สาร และ (2) ได้มาจากการบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆของคนที่สาร ผลจากการศึกษาได้พบว่า ชาวของหรือวัตถุที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เหล่านี้กำลังทำหน้าที่ในการเป็นตัวช่วยถ่ายทอดความหมายเพื่อให้ผู้เข้าชมได้มองเห็นลึกลงไปมากกว่าเนื้อเรื่องที่น่าจัดแสดง โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้าชมได้เห็นสัญลักษณ์ประเภทวัตถุหรือชาวของต่างๆนี้แล้ว จะนึกไปถึงความหมายหรือความสำคัญของสิ่งของเหล่านั้นที่มีต่อชุมชน

(3.2) ฉาก จะพบว่า พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารมีการใช้ฉากหรือบรรยากาศจำลองใน 2 ประเภท คือ (1) ฉากจำลองเหมือนจริง (replica setting) เป็นการจำลองฉากในขนาดย่อส่วนเลียนแบบชีวิตชุมชนคนเฝ้าด่านของชาวเขายี่สาร เพื่อถ่ายทอดภาพกระบวนการผลิตถ่านไม้โกงกางที่สภาพแวดล้อมแบบป่าชายเลนนี้เอื้ออำนวยให้ทำเป็นอาชีพหลักได้ และ (2) ฉากจำลองจากของจริง (reconstruction setting) เป็นการจำลองห้องและระเบียบของบ้านของจริง พร้อมอุปกรณ์ของจริงต่างๆที่ใช้ในชีวิตวิถีชีวิตของชาวเขายี่สาร ที่ได้รับการบริจาคให้นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

สำหรับการจัดแสดงด้วยการเลือกนำเสนอผ่านฉากหรือบรรยากาศจำลองนี้ เป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถแสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการจัดแสดงภาพตัวแทนได้อย่างชัดเจน เนื่องจาก ฉาก

ดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนหรือกลุ่มผู้ส่งสารของ พิพิธภัณฑสถาน การเลือกเนื้อหาและสิ่งที่จะนำมาเสนอว่าจะเลือกอาชีพอะไรและไม่เลือกอาชีพอะไร บนพื้นฐานการให้คุณค่าและการตัดสินใจร่วมกันของคนี่สารและกลุ่มนักวิชาการภายนอก เพื่อให้ความหมายของเนื้อหาหรือสิ่งแสดงที่เลือกมานั้นมีความหมายโดดเด่นขึ้นมาในสายตาหรือ การรับรู้ของกลุ่มผู้รับสาร

(3.3) ภาพ สำหรับสัญลักษณ์ประเภทรูปภาพนี้ นอกจากจะสามารถแสดงให้เห็นความเชื่อ ภูมิปัญญาและการใช้ชีวิตของชาวยี่สารแล้ว ภาพประเภทต่างๆที่นำมาจัดแสดงยังถูกเลือกใช้เพื่อ ตอกย้ำภาพแห่งความเป็นจริงที่ปรากฏภายนอกพื้นที่พิพิธภัณฑสถาน อันเป็นการแสดงถึงอำนาจหรือ พลังในการเล่าเรื่องที่เกิดจากสัญลักษณ์ย่อยที่ถูกเลือกนำมาเสนอหรือถ่ายทอดความหมายได้อีกด้วย สัญลักษณ์ประเภทรูปภาพภายในพิพิธภัณฑสถานนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้คือ ภาพถ่ายของบุคคล ภาพถ่ายของสถานที่ ภาพถ่ายของเหตุการณ์และกิจกรรมในวิถีชีวิต ชาวยี่สาร ภาพถ่ายของวัตถุและสิ่งของเครื่องใช้ประเภทต่างๆ ภาพถ่ายของพืชพรรณไม้ และสมุนไพรพื้นถิ่น และภาพแผนที่

(3.4) ตัวบท สำหรับตัวบทที่ปรากฏภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านชาวยี่สาร ผู้วิจัยได้พบเฉพาะ ตัวบทที่เป็นคำบรรยายในรูปของคำอธิบายเฉพาะส่วน เพื่อเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการ จัดแสดงในแต่ละหมวด และป้ายประกอบขนาดเล็กในลักษณะของคำอธิบายใต้ภาพ เพื่อให้ รายละเอียดหรือบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัตถุหรือภาพถ่ายที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน โดย ตัวบทนี้จะปรากฏในแบบ 2 ภาษาควบคู่กันไป คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมีผู้เรียบเรียง เนื้อหาและจัดทำบรรยายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คือ นักวิชาการจากมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

ชุดของตัวบทนี้ยังหมายรวมถึงแผ่นพับประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑสถานบ้านชาวยี่สาร หนังสือ เล่มเล็กนำชมพิพิธภัณฑสถานบ้านชาวยี่สาร ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถาน และหนังสือ เรื่อง "สังคมและวัฒนธรรมชุมชนคนี่สาร" จัดพิมพ์โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ มหาชน) และพิพิธภัณฑสถานวัดชาวยี่สาร ซึ่งเนื้อหาโดยรวมจะเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับการจัดแสดง เรื่องราวในหมวดหมู่ต่างๆภายในพิพิธภัณฑสถาน

(4) ชุดของสถานที่ ผู้วิจัยได้พบว่า สามารถจำแนกชุดของสถานที่ออกได้เป็น 2 ชุดหลัก ชุดแรก คือชุดที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานบ้านชาวยี่สาร ซึ่งใช้พื้นที่ของอาคารศาลาการเปรียญของวัดเขา

ยี่สาร ทั้งชั้นล่างและชั้นบนเป็นที่จัดแสดงนิทรรศการ โดยที่ผังการจัดแสดงชั้นบนนั้นจะเป็นการจัดแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือและศรัทธาของชาวยี่สารต่อพ่อปู่ศรีราชาและศรัทธาในพุทธศาสนา เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกรอบของกาลเวลาในการจัดแสดง และสิ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นสัญลักษณ์สำคัญของชุมชนยี่สาร คือ โพล์หรือตุ่มน้ำขนาดใหญ่

ในขณะที่ผังการจัดแสดงชั้นล่างจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันของคนบ้านเขายี่สาร พร้อมทั้งเรื่องราวในชุดของกรอบการแสดงด้วยตัวตนด้วยภูมิปัญญาที่ครอบคลุมความต้องการด้านปัจจัยสี่ของมนุษย์

ชุดสอง คือ พื้นที่สาธารณะโดยรอบนอกพิพิธภัณฑสถาน โดยเฉพาะพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญต่อพิพิธภัณฑสถาน ได้แก่ ศาลหลวงพ่อปู่ศรีราชาและวัดเขายี่สาร ข้อมูลที่ได้รับที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การตั้งชื่อพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ว่า “พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร” โดยที่มิได้ใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑสถานวัดเขายี่สาร” ทั้งหมดที่พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ในบริเวณของวัดและใช้อาคารศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สารเป็นที่จัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถาน นั้นเป็นเพราะต้องการให้ชื่อสะท้อนนัยยะว่า พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นของชุมชน ชุมชนที่มีบ้าน/วัด/โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่ง

[2.3] กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างภาพตัวตน

ผู้วิจัยพบว่าวิธีการเข้ารหัสของผู้ส่งสารหรือการร้อยเรียงสัญลักษณ์ภายในพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร เพื่อประกอบสร้างความหมายในความรู้สึกของผู้เข้าชมให้ได้อย่างสอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้เล่าเรื่อง หรือเชื่อในเรื่องที่ผู้เล่าสื่อสารออกมานั้น เกิดจาก (1) กลยุทธ์ในด้านของบริบทการจัดแสดง และ (2) กลยุทธ์ในด้านของการใช้พื้นที่ภายนอก/ภายในพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร

(1) กลยุทธ์ในด้านของบริบทการจัดแสดง การทำงานร่วมกันของสัญลักษณ์ย่อยในชุดของสัญลักษณ์ทั้ง 4 ประเภทเพื่อประกอบสร้างภาพตัวตน “เธอผู้ไม่ยอมแพ้แก่โชคชะตา” นั้นเกิดจากความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของสัญลักษณ์ที่อยู่ภายใต้การกำกับของบริบทใหญ่ โดยเฉพาะสัญลักษณ์ในชุดของเนื้อเรื่อง ทั้งกรอบของเวลาและกรอบในการแสดงตัวตนผ่านภูมิปัญญาของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การใช้ “ของจริง+ตัวบทภาพ” เพื่อถ่ายทอดภาพความสามารถของชาวบ้านเขายี่สาร ในการควบคุมเรื่องน้ำจืดเพื่อให้มีไว้ใช้กินและใช้สอยอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี หรือการใช้ “ฉาก+ตัวบทวัตถุ” เพื่อถ่ายทอดให้เห็นถึงภาพของกระบวนการผลิตถ่านไม้โกงกาง เป็นต้น

(2) กลยุทธ์ในด้านของการใช้พื้นที่ภายนอก/ภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นการนำเสนอเนื้อหา หรือจัดแสดงเรื่องราวและข้าวของที่แสดงออกให้เห็นถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชน บ้านเขายี่สารภายในพิพิธภัณฑ์ ควบคู่ไปกับการมองเห็น รับรู้และรู้สึกถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของจริงจากพื้นที่สาธารณะภายนอกพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ทั้งชุมชนเป็นพิพิธภัณฑ์

ทั้งนี้ ยังมีอีกกิจกรรมหนึ่งที่อาจนับเนื่องได้ว่า เป็นการใช้พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนมา เป็นส่วนประกอบสร้างและหนุนเสริมเรื่องที่เล่าภายในพิพิธภัณฑ์ ก็คือ รายการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ภายในพื้นที่สาธารณะภายนอกพิพิธภัณฑ์ และเหตุผลที่รายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ มีส่วนเชื่อมต่อการอ่านความหมายหรือสร้างภาพตัวแทนของชุมชนยี่สารขึ้นในใจของผู้รับสารได้นั้น เป็นเพราะสถานที่ท่องเที่ยวในกิจกรรมนี้ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเนื้อหาที่จัดแสดงอยู่ภายใน พิพิธภัณฑ์

[3] ผู้รับสารกับการอ่านความหมายภายในพิพิธภัณฑ์

ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มของผู้รับสารที่ผู้วิจัยได้พบภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับสารคนในชุมชน และกลุ่มผู้รับสารคนนอก โดยใช้เกณฑ์ความเป็นคนในและคน นอกพื้นที่ และระดับของการมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์

สำหรับภาพตัวแทนที่ผู้รับสารกลุ่มคนในถอดความหมายออกมาในขั้นตอนของการ ถอดรหัส นั่น ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล “คนใน” คนยี่สารนั้น พบว่า “อะไร” ที่คนยี่สารมอง และรับรู้ว่าเป็น “คือเรา” นั่นก็คือ เรื่องราวที่แสดงถึงความเป็นมาและอาชีพการเผ่าถ่านไม้ โกงกางของคนยี่สาร การอ่านความหมายที่ตรงกับการรับรู้ของตนเองของคนบ้านยี่สารนั้น เรียกว่าเป็นการอ่านความหมายที่อยู่ในจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารต้องการ

โดยปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสารสามารถอ่านความหมายได้สอดคล้องกับผู้ส่งสารนั้น เป็นเพราะ ปัจจัยด้านประสบการณ์และการเติบโตมาในชุมชน ทำให้ผู้รับสารแม้จะเป็นคนที่ไม่ค่อยได้เข้ามา เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารในปัจจุบัน แต่ก็ยังให้คำตอบว่า “อะไร” คือสิ่งที่บ่งบอกถึงความ เป็นคนหรือเป็นชุมชนยี่สารได้ ส่วนปัจจัยอีกประการหนึ่งนั้น เป็นผลมาจากการที่ชาวยี่สารได้เข้า มามีส่วนร่วมในกระบวนการประกอบสร้างความหมาย หรือการสร้างภาพตัวแทนตัวตนของคน และชุมชนบ้านเขายี่สารภายในพิพิธภัณฑ์

สำหรับภาพตัวแทนคนยี่สารผ่านพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารที่ถูกรับรู้ในกลุ่มผู้รับสาร “คนนอก” เฉพาะที่มีได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์นั้น ผลการศึกษาได้พบว่า ภาพตัวแทนที่โดดเด่นในสายตาของกลุ่มผู้รับสารคนนอก โดยเฉพาะจากกลุ่มที่มีลักษณะการดูแบบตั้งใจดูของและอ่านตัวบท รวมถึงใช้เวลาในการชมพิพิธภัณฑ์ค่อนข้างนานกว่ากลุ่มอื่น คือ ภาพของอดีตความเป็นมาของชุมชน วิถีการดำรงชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ อาหารการกิน บ้านเรือน การทำมาหากิน และการรักษาตัว

สำหรับสาเหตุที่แม้ว่าจะมิใช่เป็น “คนใน” แต่ก็สามารถเข้าใจความหมายหรือสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการนำเสนอได้ เป็นเพราะปัจจัยทางด้านความรู้และประสบการณ์ที่นำติดตัวเข้ามาในระหว่าง การชมการจัดแสดง โดยเฉพาะกับผู้รับสาร ซึ่งเมื่อสอบถามถึงภูมิหลังด้านการศึกษา ก็จะจบมาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร หรือจบทางด้านประวัติศาสตร์ ทางด้านโบราณคดี เป็นต้น ด้วยภูมิหลังดังกล่าวจึงทำให้แบบแผนของความหมาย เกิดขึ้นในแบบ preferred reading เช่นเดียวกันกับผู้รับสารในกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผู้รับสารที่อ่านความหมายออกมาได้ตรงตามที่ต้องการ แต่ผู้วิจัยคาดว่ายังอาจมีแบบแผนของความหมายแบบอื่นๆ เกิดขึ้นได้เช่นกัน เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกตพฤติกรรมในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รับสารคนนอกนั้น ได้พบว่ายังมีกลุ่มผู้รับสารที่ไม่สามารถรับความหมายได้ หรืออาจรับได้แต่แปลความหมายไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับกลุ่มผู้ส่งสารต้องการ เพราะการรับสารของผู้รับสารหรือนักท่องเที่ยวในกลุ่มนั้นจะขึ้นอยู่กับ การสร้างความหมายผ่าน extra-textual determinants หรือภูมิหลังและประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันของผู้รับสารแต่ละคนเป็นหลัก ดังเช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารในบางกลุ่ม ที่มีพฤติกรรมชมแบบดูของหรือสิ่งแสดงภายในเพียงผ่านไปๆ และใช้เวลาเพียงนิดเดียวในการชม เป็นต้น

[4] การสื่อสารกับปฏิบัติการบริหารจัดการ

[4.1] ลักษณะของพิพิธภัณฑ์กับช่วงเวลาในการก่อตั้ง

หากเปรียบเทียบลักษณะของพิพิธภัณฑ์เข้ากับลำดับช่วงเวลาในการก่อตั้งแล้วนั้น จะพบว่า ในช่วงเริ่มแรกของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารนั้นจะเป็นการเก็บรวบรวมของเก่าของเหลือใช้ของชุมชนมาสะสมไว้ที่อาคารศาลาการเปรียญชั้นล่างของวัดเขายี่สาร ด้วยความสนใจใน

ของเก่าของชุมชนและความต้องการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของชุมชน แต่ยังคงความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ต่อมาเมื่อการเรียนรู้ในเรื่องของพิพิธภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มคนยี่สารมีเพิ่มมากขึ้น และความต้องการปรับเปลี่ยนให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมากกว่าที่เก็บของเก่าเท่านั้นก็เพิ่มมากขึ้น อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ จึงเป็นบุคคลที่คณะทำงานพิพิธภัณฑ์ในช่วงแรก ให้ความเชื่อถือและไว้วางใจให้เข้ามาช่วยภารกิจการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร และภารกิจนี้เองทำให้มีการเปลี่ยนสถานะของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารจากการเป็น “คลังวัตถุ” มาเป็น “แหล่งการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์และความรู้ท้องถิ่น” โดยมีปัจจัยสนับสนุน คือ การประสานขอความช่วยเหลือและได้รับความร่วมมือจาก “คนนอก” ในฐานะพี่เลี้ยงทางวิชาการในช่วงดำเนินการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์

ผู้วิจัยได้พบว่า ในช่วงเวลาการดำเนินการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ลงเมื่อพ.ศ.2545 และเปิดดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนั้น ในระยะเวลาช่วงแรกเป็นช่วงรุ่งโรจน์ของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ทั้งในด้านของกระแสความสนใจจากคนในและคนนอก ทั้งในด้านของบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายของพิพิธภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น มิติทางการศึกษา มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน แต่ทว่าในช่วงที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลระหว่างพ.ศ.2548-2549 นั้นน่าจะเปรียบเทียบกับช่วงเวลาแห่งความเจียบเหงาของพิพิธภัณฑ์ รวมถึงบทบาทหน้าที่ที่หดหายเหลือแต่เพียงบทบาทในด้านของเศรษฐกิจมิติเดียวเท่านั้น

[4.2] รูปแบบหรือระดับของการมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

หากใช้เกณฑ์องค์ประกอบของการสื่อสารเข้ามาจัดแบ่งรูปแบบและระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมของคนยี่สารกับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จะได้ว่า **รูปแบบหรือระดับของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร** โดยเรียงตามลำดับความมากน้อยของการมีส่วนร่วม คือ (1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมส่งสาร และ (3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายของพิพิธภัณฑ์

(2.1) **การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร** รูปแบบของการมีส่วนร่วมนี้จะเป็นการเข้าเยี่ยมชม การจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆที่ที่ริเริ่มโดยพิพิธภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น การรวมกลุ่มมัตย์อ้อม “กลุ่มเปลือกไม้บ้านเขายี่สาร” เป็นต้น หรือเป็นการใช้พื้นที่ของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารของกลุ่มผู้สูงวัย โดยมีได้มีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าเยี่ยมชม

พิพิธภัณฑสถานโดยตรง แต่เป็นการเข้าไปใช้พื้นที่ชั้นบนของพิพิธภัณฑสถานเพื่อกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้าไปสวดมนต์ไหว้พระ หรือการนอนค้างในวัดอุโบสถศีล เป็นต้น

ข้อที่น่าสังเกตในช่วงปัจจุบัน คือ ผู้เข้าชมกลุ่มคนในนี้มีปริมาณน้อยลงและหดหายไปจากพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร สำหรับสิ่งที่คาดว่าจะเป็สาเหตุหลักของความเจียบเหงาของพิพิธภัณฑสถานประการแรกก็คือ เรื่องของการขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหาและสิ่งแสดงในพิพิธภัณฑสถาน หรือมีบ้างแต่ก็น้อยมาก ดังนั้น เมื่อรู้สึกว่ามีมาดูแล้วก็เหมือนๆเดิม ก็อาจจะไม่ต้องการมาอีก สำหรับสาเหตุในประการที่สองนั้น อาจเป็นเรื่องปัญหาจากสภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง ทำให้ชาวบ้านจะสนใจเรื่องการทำมาหากินของตนเอง มากกว่าที่จะสนใจการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆภายในพิพิธภัณฑสถานรวมทั้งเมื่อผนวกกับเนื้อหาการจัดแสดงที่ไม่มีความเคลื่อนไหวแล้วนั้น ทำให้อาจเกิดความคิดที่เรียกว่า “รู้แล้ว เห็นแล้ว” ก็ไม่จำเป็นต้องมาอีกก็ได้ นอกเหนือจากนั้นแล้ว ยังอาจเกิดขึ้นจากเรื่องส่วนตัวอื่นๆ หรือปัญหาความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับความรู้สึกรักที่มีพิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น

(2.2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมสงสาร สำหรับรูปแบบของการมีส่วนร่วมของคนยี่สารในระหว่างการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิต และการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต

การมีส่วนร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิตนี้ เป็นการมีส่วนร่วมทางด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเล่า/ตำนาน ความเชื่อพิธีกรรม เรื่องราวการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน และเรื่องราวอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะนำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน ยกตัวอย่างเช่น เรื่องของเตาเผา ถ่านไม้โก่งกาง เรื่องของอาหารพื้นบ้าน เรื่องของพืชสมุนไพรและไม้ชายเลนรอบเขายี่สาร เป็นต้น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการระดมข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่อการกำหนดว่าเนื้อหาหรือสิ่งของใดนั้นจะเป็นสัญลักษณ์หรือภาพแทนของคนและชุมชนบ้านเขายี่สาร โดยมีการใช้สื่อกิจกรรมหรือเวทีชาวบ้านเป็นช่องทางแบบทางการในการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชน

การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิตหรือขั้นตอนของการนำเนื้อหาและสิ่งแสดงต่างๆมาออกแบบและผลิตเป็นนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร รูปแบบการมีส่วนร่วมของคนยี่สารจากทุกกลุ่มตัวแทนในขั้นตอนนี้ จะเป็นการมีส่วนร่วมด้วยการ “ให้แรง ให้ออก และให้เงิน” ซึ่ง

การมีส่วนร่วมด้วยการให้ทั้ง 3 อย่างนั้นถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการ
พิพิธภัณฑสถาน

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาทำให้ได้พบว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑสถานของ
กลุ่มคนวัยเยาว์ในช่วงเวลาปัจจุบันนั้น ได้แสดงให้เห็นความหดหายหรือลดน้อยลงขององค์ประกอบ
ทั้งสามในข้างต้น โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมของ “คน” ในบทบาทต่างๆอย่างชัดเจน นั่นคือ การ
มีส่วนร่วมในการดำเนินงานแบบเครือข่ายระหว่างพิพิธภัณฑสถานกับวัดหรือชุมชนลดน้อยลงด้วย และ
จำนวนของตัวบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของคนวัยเยาว์ลดน้อยลงรวมถึง
ขาดหายไป

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สาเหตุที่การมีส่วนร่วมของคนวัยเยาว์ที่หดหายหรือลดน้อยลงนั้น
อาจจะเกิดขึ้นจาก การมีความรู้สึกหรือความเข้าใจว่า “ภารกิจสมบูรณ์เรียบร้อยเมื่อ
พิพิธภัณฑสถานสามารถเปิดได้แล้ว” ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น ปัญหาในข้อนี้ น่าจะเกิดจากเรื่องของ
ความรู้ความเข้าใจที่สำคัญ คือ ภาระหน้าที่ร่วมกันของชุมชนที่จะต้องจัดการและดูแลพิพิธภัณฑ
สถานให้คงอยู่ต่อไปได้ด้วย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกคน มิใช่เฉพาะภาระหน้าที่ของ
คณะกรรมการดำเนินงานเท่านั้น

(2.3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายของพิพิธภัณฑสถาน เป็นการรวมตัว
ของคนวัยเยาว์ในรูปแบบของคณะกรรมการ เพื่อวางแผนดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ
พิพิธภัณฑสถานนับตั้งแต่ช่วงเริ่มก่อตั้งจนถึงช่วงระยะเวลาของการเปิดดำเนินการพิพิธภัณฑสถาน การนำ
สิ่งของมาจัดแสดงและจัดเก็บดูแลบำรุงรักษา การจัดการด้านการเงิน การต้อนรับผู้เข้าชม
พิพิธภัณฑสถาน รวมถึงการจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบ้านเขาเยื่อสาร

สำหรับในส่วนภาระงานของคณะกรรมการดำเนินงานแต่ละท่าน พบว่า ไม่มีการแบ่งงาน
หรือภาระหน้าที่อย่างชัดเจน ยกเว้นฝ่ายการเงินที่จะต้องดูแลทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อการ
ตรวจสอบ แต่ก็ยังสามารถแบ่งได้โดยคร่าวๆ เช่น ฝ่ายบริหารงาน ฝ่ายการเงิน ฝ่ายวิชาการ ฝ่าย
ประสานงาน เป็นต้น โดยการแบ่งภาระงานนั้นจะดูตามความถนัดหรือความสนใจของแต่ละบุคคล
เป็นหลัก มีข้อสังเกตว่า การวางโครงสร้างภาระงานของคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานใน
ช่วงเวลาปัจจุบัน ที่วางไว้อย่างหลวมๆและขาดการหมุนเวียนหรือทดแทนบุคลากรนั้น เป็นดัชนีที่
ชี้ให้เห็นถึงปัญหาในการบริหารงานบุคลากร รวมถึงการจัดการเรื่องการมีส่วนร่วมของคนของ
พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ที่จะส่งผลกระทบต่อกระบวนทัศน์การดำรงอยู่ได้ต่อไปของพิพิธภัณฑสถาน ผู้วิจัยยังได้พบ

อีกด้วยว่า กลไกในการบริหารงานพิพิธภัณฑ์จากในอดีตที่มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งช่องทางแบบที่เป็นทางการและช่องทางแบบที่ไม่เป็นทางการ ในปัจจุบันจะยังคงเหลือเฉพาะช่องทางแบบไม่เป็นทางการเท่านั้น

6.1.3 การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

ในช่วงระยะเวลาเริ่มแรกนั้น ผู้วิจัยรู้สึกว่าเป็นการยากมากที่จะศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่สามารถเห็นได้โดยชัดเจนว่า มีความแตกต่างกันอย่างมากมาย ยกตัวอย่างเช่น ความต่างในด้านที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่าอย่างขนาดของพื้นที่ ที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนหนึ่งหลังมีขนาดเท่ากับเพียงอาคารหลังเดียวของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ หรือในด้านของกำเนิดพิพิธภัณฑ์ ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติจะมีลักษณะของ "entry as a privilege" ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนจะเกิดขึ้นในชุมชนแบบ "entry as a right" หรือสถานะความเป็นเจ้าของ ระหว่าง "ของชาติ" กับ "ของชุมชน" ที่ส่งผลถึงความแตกต่างประการสำคัญในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ทั้งการบริหารคน/เงิน/อุปกรณ์/กิจกรรม รวมไปถึงกระบวนการทำงาน โดยเฉพาะในเรื่องของปฏิบัติการจัดแสดง ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติจะจำกัดเฉพาะบุคลากรของพิพิธภัณฑ์และผู้เชี่ยวชาญ แต่พิพิธภัณฑ์ชุมชน ทั้งการจัดการแสดงและการบริหารจัดการจะเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของเจ้าของวัฒนธรรมหรือคนในชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการจากภายนอก

แต่ทว่าในความแตกต่างที่ปรากฏให้เห็นนี้ ในระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยกลับได้พบว่า พิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งที่ดูเหมือนแตกต่างกันอย่างมากมายหลายประการนี้ กลับมีจุดร่วมปรากฏขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่นในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการจัดแสดงที่ว่าแม้จะมีความแตกต่างในเรื่องของตัวบุคคลผู้เข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ได้พบว่า พิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งมีกระบวนการสร้างภาพตัวตนที่คล้ายคลึงกัน หรือได้พบเจอกับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการบริหารจัดการที่เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น เรื่องของเงินหรืองบประมาณที่มีไม่เพียงพอต่อการดำเนินการในด้านต่างๆ จนกระทั่งส่งผลกระทบต่อดูแลและบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ หรือเรื่องของบุคลากรที่มีจำนวนน้อย ไม่พอเพียงกับภาระงานที่มีอยู่อย่างมากมาย เป็นต้น

เมื่อเริ่มมองเห็นถึงจุดร่วมบนความต่างของพิพิธภัณฑ์ทั้งสองแห่งได้แล้วนั้น ผู้วิจัยจึงจะได้เริ่มต้นการวิเคราะห์ความเหมือนหรือความต่างระหว่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ศึกษา คือ ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน กับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยประเด็นที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษา นั่นคือ เรื่องของปฏิบัติการจัดแสดงและปฏิบัติการบริหารจัดการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

[1] การวิเคราะห์จุดร่วม/จุดต่างในเรื่องของปฏิบัติการจัดแสดง

การสร้างภาพตัวแทน	จุดร่วม	จุดต่าง
ผู้เข้ารหัส/ผู้ส่งสาร	พิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งมีผู้ส่งสารหรือผู้เข้ารหัสทั้งต้นทางและปลายทาง	แต่ต้นทางในการส่งสารของพระนครจะจำกัดเฉพาะผู้ส่งสาร "คนใน" ในขณะที่ต้นทางในการส่งสารของยี่สาร จะเป็นการทำงานร่วมกันของคนในและคนนอกชุมชน
เนื้อหา/ความหมาย	ประวัติศาสตร์ของชาติและชุมชน	เนื้อหาที่นำเสนอออกมามีความแตกต่างกัน ตรงที่พระนครจะเป็นการนำเสนอภาพตัวแทนของชาติ ผ่านเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ แต่ยี่สารจะเป็นเรื่องราวและวิถีชีวิต ผ่านลักษณะเด่นของชุมชน
วิธีการเข้ารหัส	-มีกระบวนการเลือกเนื้อหา/สิ่งของ และออกแบบการจัดแสดงเช่นเดียวกัน -มีการใช้สัญลักษณ์ย่อยเพื่อถ่ายทอดความหมาย โดยใช้กลยุทธ์เดียวกัน คือ บริบทในการจัดแสดง	-แม้จะมีกระบวนการเข้ารหัสเช่นเดียวกัน แต่ความแตกต่างจะอยู่ที่การได้เข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม -ประเภทของสัญลักษณ์ย่อยและกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้แตกต่างกัน คือ พระนครใช้ "เวลา" และยี่สารใช้ "พื้นที่"
ผู้ออกรหัส/ผู้รับสาร	-มีพฤติกรรมการดูของผู้รับสารที่คล้ายกัน คือ กลุ่มที่ดูของและดูเพียงผ่านๆ กับกลุ่มที่ดูแบบตั้งใจและใช้เวลาในการเยี่ยมชมมาก -แบบแผนการอ่านความหมายหลักๆ คือ preferred reading	ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสารอ่านความหมายได้ตรงตามที่คุณส่งสารต้องการ สำหรับพระนคร เกิดจากการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ชาติไทยในหลายช่องทางและมีการผลิตซ้ำอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ยี่สาร ปัจจัยของกลุ่มคนในจะเกิดจากความรู้ที่มาจากประสบการณ์การเกิดและเติบโตมาในชุมชน และของกลุ่มคนนอกจะมาจากประสบการณ์ในการเรียนเฉพาะด้าน เช่น โบราณคดี ฯลฯ

ตารางที่ 6: วิเคราะห์จุดร่วม-จุดต่างในการสร้างภาพตัวแทน

จากตารางการวิเคราะห์จุดร่วม-จุดต่างในการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑ์ชุมชนในข้างต้นนั้น สามารถขยายความเพิ่มเติมได้ดังนี้คือ

(1) ในกรณีของผู้เข้ารหัส/ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์นี้ ทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จะมีผู้ส่งสารหรือผู้เข้ารหัสในกระบวนการสื่อสารที่เป็นทั้งผู้ส่งสารต้นทาง (หรือในช่วงเวลาของการเข้ารหัสความหมาย) และผู้ส่งสารในปลายทาง (หรือในช่วงเวลาของการรับสารหรือการบริโภคความหมายของผู้รับสาร) เช่นเดียวกัน แต่ความแตกต่างหลักของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งจะอยู่ที่การเป็นต้นทางในการส่งสารที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร นี้จะจำกัดเฉพาะผู้ส่งสารกลุ่ม “คนใน” หรือคณะทำงานออกแบบเนื้อหาและการจัดแสดง ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มภัณฑารักษ์ ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และนักประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากร เท่านั้น ในขณะที่ต้นทางในการส่งสารของยี่สาร จะเป็นการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนบ้านเขายี่สาร และคนนอกชุมชนในฐานะพี่เลี้ยงทางวิชาการ ที่มาจากมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ความแตกต่างที่ได้ค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวของความสัมพันธ์ทางอำนาจของกลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องในการสร้างภาพตัวแทนใน 2 ประการ คือ

ประการแรก ข้อค้นพบนี้มีความหมายว่า อำนาจในการสร้างภาพตัวแทนเป็นของสถาบันพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติหรือของชุมชน เนื่องจากในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนนั้น เมื่อผ่านขั้นตอนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ทั้งของชาติและของชุมชนแล้ว จะต้องได้รับการ “อนุญาต” หรือ “ยินยอมพร้อมใจ” ก่อนว่า จะนำเสนอ/ไม่นำเสนอเนื้อหาอะไรภายในพิพิธภัณฑ์ และจะออกแบบหรือนำเสนอเนื้อหาที่นั้นออกมาอย่างไร

ประการที่สอง เป็นประเด็นคำถามสำคัญซึ่งต่อเนื่องมาจากอำนาจในข้างต้นก็คือ ในกระบวนการอนุญาตหรือยินยอมพร้อมใจนี้ “ใคร” เป็นผู้ตัดสินใจหรือยินยอมว่าจะเลือกเรื่องใดมาเล่าหรือจะไม่เล่าในเรื่องใด และใครบ้างที่มีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้

เราจะพบว่า ในกรณีของพิพิธภัณฑ์แห่งชาตินี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ประชาชนคนไทยทั่วไปในฐานะของคนที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ของชาติ มิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะเลือกนำเสนอภาพตัวแทนผ่านห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่ต้นทาง จะมี

ก็แต่เพียงการได้เข้าไปมีส่วนร่วมของคนบางกลุ่มในการผลิตความหมายปลายทาง เช่น ในกรณีของกลุ่มอาสาสมัครพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แต่ส่วนใหญ่ของบุคคลทั่วไปแล้วนั้น จะสวมบทบาทของผู้บริโภคภาพตัวแทนประวัติศาสตร์แห่งชาติมากกว่า

แต่ทว่าในกรณีของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารนั้น จะพบว่า อำนาจที่จะพูดถึงและนำเสนอภาพตัวแทนนั้น เป็นสิทธิที่ได้รับการกระจายสู่คนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมด้วย การสร้างภาพตัวแทนด้วยรูปแบบของการสื่อสารแบบจากล่างขึ้นบน หรือด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมทางด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางสังคม ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม หรือเรื่องราวการดำเนินชีวิต/วิถีชีวิตของคนในชุมชน และเรื่องราวอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา/วัตถุหรือข้าวของที่จะนำมาจัดแสดง รวมถึงการที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดว่า เนื้อหาหรือสิ่งของใดนั้นจะเป็นสัญลักษณ์หรือภาพแทนของคนและชุมชนบ้านเขายี่สาร ผ่านช่องทางการสื่อสารการประชุมร่วม/เวทีของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดร่วมกันให้ “โพล” หรือตุ่มน้ำขนาดใหญ่เป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงลักษณะของสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ รวมถึงตลอดถึงรูปทรงและขนาดของตุ่มที่มีส่วนในการระบุถึงอายุและความเป็นมาของชุมชน และภูมิปัญญาของคนยี่สาร เป็นต้น

การได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตความหมายตั้งแต่ต้นทางนี้เอง ทำให้อำนาจในการสร้างภาพตัวแทนผ่านพิพิธภัณฑสถานของชุมชนบ้านเขายี่สาร มิได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะกับสถาบันพิพิธภัณฑสถานเท่านั้น แต่ได้กระจายตัวออกสู่ชุมชน และอำนาจนี้ได้ทำให้คนยี่สารไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ชมหรือผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังได้ก้าวขยับขึ้นสู่การเป็นผู้ร่วมผลิตและร่วมส่งสารหรือร่วมในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของคนและชุมชนยี่สารผ่านพิพิธภัณฑสถาน ตามสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรมในการนำเสนอวัฒนธรรมของตนเองอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อคำถามสำคัญถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถานของชุมชนยี่สาร ที่แม้ชาวบ้านในชุมชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมก็จริง แต่อำนาจนั้นมิได้เท่าเทียมระหว่างบุคคล/กลุ่มบุคคลของชุมชน ระหว่างชาวบ้านทั่วไปกับคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน แต่หากว่านำมาพิจารณาร่วมกับระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑสถานแล้วนั้น การที่ชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน ทั้งการร่วมเป็นผู้ร่วมส่งสาร/ผู้ร่วมผลิตเนื้อหา รวมถึงการได้มีส่วนร่วมในระดับที่มากที่สุดด้วยการเป็นผู้ร่วมวางแผนและกำหนดนโยบายของพิพิธภัณฑสถานแล้ว จึงอาจกล่าวได้โดยสรุปในที่นี้ได้ว่า อำนาจในอุดมคติที่จะต้องกระจายการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้ได้อย่างทั่วถึงในตัว

ทุกคนในชุมชนนั้น จะต้องนำมาพิจารณาร่วมกับปัจจัยหรือข้อจำกัดต่างๆของแต่ละบุคคลหรือแต่ละชุมชนในสภาพชีวิตที่เป็นจริงด้วย ยกตัวอย่างเช่น การมีใจรัก การมีเวลา ฯลฯ ดังนั้น อำนาจในการตัดสินใจที่เกิดขึ้นจริงในภาคปฏิบัติในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ที่แม้จะดูเหมือนไม่เท่าเทียมกันนี้ แต่ก็เป็นที่ยอมรับได้ในทัศนะของผู้วิจัย

(2) ในเรื่องของเนื้อหา/ความหมายนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า แม้ว่าประวัติศาสตร์ภายในอาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จะเป็นการเล่าประวัติศาสตร์ของชาติผ่านเรื่องราวการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ของไทยในแต่ละยุคสมัยและแต่ละรัชกาล และประวัติศาสตร์ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารจะเป็นเรื่องราวและวิถีชีวิตวัฒนธรรมผ่านลักษณะเด่นต่างๆของชุมชนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้าน แต่เรื่องที่เล่าภายในพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งนั้นกลับไม่แตกต่างกัน ด้วยการเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติหรือของชุมชนเช่นเดียวกัน

จุดร่วมในการเล่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์และความทรงจำดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งได้ทำให้เกิดขึ้นก็คือ ความรู้สึกถึงความเป็นตัวตนผ่านการมองย้อนกลับไปในอดีตถึงรากเหง้าและความเป็นมาของเรา/ผู้เข้าชม การที่พิพิธภัณฑ์สามารถทำได้ดังนั้น เป็นเพราะกลวิธีในการปลูกฝังความทรงจำแห่งกาลเวลาผ่านสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือสัญลักษณ์ย่อยในชุดของอุปกรณ์ประกอบฉากต่างๆที่นำมาใช้ในการจัดแสดง และนอกจากจะปลูกฝังความทรงจำให้เห็นถึงภาพอดีตที่ผ่านไปกับกาลเวลาได้แล้วนั้น ผู้วิจัยยังได้พบอีกด้วยว่า พิพิธภัณฑ์ยังสามารถดึงอดีตบางส่วนให้กลับมามีชีวิตในช่วงเวลาปัจจุบันได้อีกด้วย ในกรณีนี้ผู้วิจัยพบกับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลจากการศึกษาทำให้ได้พบว่า นอกเหนือจาก พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารแห่งนี้จะได้กระจายสิทธิหรืออำนาจของความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมคืนสู่มือของชุมชน ผ่านการได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการเลือกและตัดสินใจในกระบวนการสร้างภาพตัวตนแล้วนั้น การได้มีส่วนร่วมนดังกล่าว ยังส่งผลให้พิพิธภัณฑ์เป็น “มากกว่าพิพิธภัณฑ์” ด้วยการเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดการครุ่นคิดทบทวน ถึงสิ่งที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์กับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ภายนอกพิพิธภัณฑ์ที่กำลังจะ “ตายลง” และครุ่นคิดครุ่นหาถึงโอกาสที่จะทำให้สิ่งที่ “ตายไปแล้ว” ที่ปรากฏให้เห็นรูปรอยภายในพิพิธภัณฑ์ได้มีโอกาสกลับฟื้นคืนมาขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การรื้อฟื้นภูมิปัญญาในอดีตในด้านของอาหารการกิน ด้านเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ผ่านการรวมตัวของ

ชาวบ้านเป็นกลุ่มอาชีพ อาทิ กลุ่มเปลือกมด้อยอม กลุ่มปลาหมอคัดเดียว โดยการนำของ คณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การรื้อฟื้นและสืบทอดภูมิปัญญานั้นสามารถที่จะทำได้ และแม้ว่าอาจจะไม่สามารถทำได้ในช่วงเวลาปัจจุบัน แต่พิพิธภัณฑก็เปรียบเสมือนกับเครื่องมือ ในการเก็บรักษาเนื้อหานั้นๆไว้สำหรับการส่งต่อคนรุ่นต่อไป เพื่อรอคอยวันรื้อฟื้นกลับคืนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

จุดร่วมอีกประการหนึ่งของพิพิธภัณฑทั้ง 2 แห่งก็คือ การสอดแทรกค่านิยมทางสังคมว่า แบบแผนความประพฤติหรือสิ่งที่สังคมต้องการนั้นคืออะไร ข้อค้นพบนี้หากใช้บทบาทหรือหน้าที่ ทางด้านการให้การศึกษาของพิพิธภัณฑของ Hooper-Greenhill (2000) เข้ามาวิเคราะห์แล้ว จะ ได้พบว่า สิ่งที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑมิได้มีแต่เพียงวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ เท่านั้น แต่พิพิธภัณฑยังเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดหรือสอดแทรกความรู้หรือบรรทัดฐานทาง สังคม ว่าโลก/ประเทศ/ชุมชนนี้ควรเป็นอย่างไรหรือต้องเป็นอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น แบบอย่างแห่ง ความประพฤติที่พลกนิกรชาวไทยควรปฏิบัติตามรอยเบื้องพระยุคลบาทที่ปรากฏให้เห็นภายใน ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้แก่ ด้านความใฝ่รู้ใฝ่ใจในการศึกษาในด้านต่างๆอยู่ตลอดเวลาทั้งในและนอกห้องเรียน ความรู้รักสามัคคี และการรู้จักประมาณตนและมีความพอเพียงในการดำรงชีวิต หรือแบบอย่าง แห่งความประพฤติที่ได้พบภายในพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร ประกอบด้วย การรู้จักใช้สติปัญญาใน การแก้ไขปัญหา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ผู้วิจัยพบว่าในกรณีนี้ พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จะมีความเข้มงวด ในการส่งผ่านค่านิยมหลักทางสังคมมากกว่าพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร โดยเปรียบเทียบจากการ ส่งผ่านอุดมการณ์ที่นำเสนอพฤติกรรมหรือการกระทำของ "ตัวละครหลัก" ในแบบชั่วคราวกันข้าม ให้เห็นอย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้พบในพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร ตัวอย่างเช่น การจัดแสดง นิทรรศการประวัติศาสตร์ของชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ได้เสนอภาพในด้านที่ตรงกันข้ามกับ ความโชคร้ายของปวงชนชาวไทย ที่ได้อยู่ใต้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงปกครอง บ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรม และเห็นแก่ประโยชน์สุขของราษฎรมากกว่าประโยชน์สุขของ พระองค์เอง ผ่านภาพความล่มสลายของประเทศชาติอีกด้วย โดยที่สาเหตุแห่งความล่มสลายของ ชาตินี้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขใน 2 ประการที่ตรงกันข้ามกับภาพแห่งความโชคร้ายโดยสิ้นเชิง คือ เกิดขึ้นจากพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในการปกครองไม่เพียงพอ ไม่ตั้งอยู่ใน

ทศพิธราชธรรม และเหล่าขุนนางที่ไม่มีความซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และพร้อมที่จะโอนเอียงไปฝากใฝ่ฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าตลอดเวลา

นอกจากจะเป็นพื้นที่ในการเสนอแนวความคิดให้ "อดีตเป็นบทเรียนสอนใจ" ถึงพฤติกรรมที่ควรและไม่ควรกระทำในช่วงเวลาปัจจุบันแล้วนั้น ภายในพื้นที่อาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ยังเป็นพื้นที่สำหรับการควบคุมความประพฤติผ่านระเบียบปฏิบัติหรือกฎในการเข้าชม ผ่านการประกาศกฎระเบียบของพิพิธภัณฑสถานต่อผู้เข้าชม ตัวอย่างเช่น ต้องแต่งกายสุภาพ ต้องไม่ก่อความรำคาญด้วยประการใดๆ ต้องไม่สูบบุหรี่ ต้องไม่ขีดเขียนจารึกหรือทำความสกปรกต่อวัตถุสิ่งของและตัวอาคาร รวมถึงห้ามถ่ายหรือเขียนรูปโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น โดยมีกลไกในการกำกับความประพฤติดังกล่าวด้วยการติดตั้งกล้องวงจรปิดคอยตรวจตรา และมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ประจำอาคารของพิพิธภัณฑสถานควบคุมด้วยตนเองอยู่เป็นระยะๆ ปฏิบัติการของการควบคุม (regulation practice) นี้เท่ากับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำลังแสดงตนเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจ ในฐานะของตัวช่วยควบคุม จัดการพฤติกรรมและปฏิบัติการต่างๆของมนุษย์ (Thompson, 1997 cited in Hall, 1997a)

ในขณะที่พิพิธภัณฑสถานเขายี่สารที่ข้อจำกัดในด้านของบุคลากร ทำให้ส่งผลต่อการดูแลรักษาความปลอดภัย การหมดโอกาสในการเป็นพื้นที่ของการควบคุมแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์นี้เอง ที่ทำให้อาคารจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานจิตใจของกลุ่มบุคคลผู้เข้าชมในบางกลุ่มว่าเป็นเช่นไร ดังเช่นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับรู้มาว่า สมุดบันทึกตำราขายพื้นบ้านของเก่าแก่ที่นำมาจัดแสดงหายไป หรือการจัดแสดงยาตองของจริงที่ผู้เข้าชมสามารถตักชิมได้ โดยผู้จัดขอความร่วมมือให้วางเงินบริจาคใส่โถไว้ เพื่อให้สามารถนำเงินนี้มาซื้อยาตองเพิ่ม แต่ก็มีแต่ผู้ตักชิมโดยไม่มีการบริจาคเงินให้แม้แต่บาทเดียว ทำให้ต้องล้มเลิกการจัดแสดงยาตองของจริง ทิ้งไว้ให้เห็นแต่โหลแก้วเปล่าๆและตัวบทอธิบายเท่านั้น ในทัศนะของผู้วิจัยต่อข้อค้นพบนี้ คือ ความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่พิพิธภัณฑสถานจะต้องมีการดูแลรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันอันตรายในด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นจากผู้เข้าชมการจัดแสดง ทั้งนี้ อาจเลือกใช้วิธีการระดมอาสาสมัครจากคนในพื้นที่ที่ชายขอบอยู่บริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานช่วยสอดส่องดูแล หรือติดป้ายขอความร่วมมือ เพื่อให้ป้ายดังกล่าวเป็นกลไกทางจิตวิทยาและช่วยปลุกฝังจิตสำนึกของผู้เข้าชมไปด้วยพร้อมกัน

(3) ในเรื่องของวิธีการเข้ารหัสเพื่อประกอบสร้างภาพตัวตนนั้น พบว่า พิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งมีจุดร่วมกัน ทั้งในเรื่องของกระบวนการสร้างภาพตัวตน ด้วยขั้นตอนการเลือกเนื้อหา/สิ่งของ

และขั้นตอนออกแบบการจัดแสดง รวมถึงความคล้ายคลึงกันในการใช้สัญลักษณ์ย่อเพื่อถ่ายทอดความหมาย โดยเฉพาะในชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก ตลอดจนมีกลยุทธ์ที่ใช้ในการเข้ารหัสความหมายในแบบเดียวกันก็คือ กลยุทธ์ในด้านของบริบทในการจัดแสดง

ในประการแรกนั้น ข้อค้นพบนี้มีความหมายว่า แม้ว่าเรื่องที่เล่าผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถานจะดูโปร่งใส ดูจริง แต่ทว่าทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นการ “ประกอบสร้าง” จากสัญลักษณ์หลากหลายแบบที่นำมาร้อยเรียงกัน เพื่อส่งผ่านความหมายที่กลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑสถานต้องการจะสื่อออกมา สัญลักษณ์หรือองค์ประกอบของสิ่งแสดงทุกอย่างที่ถูกนำมาใช้ภายในพิพิธภัณฑสถานจึงต้องผ่านทั้งกระบวนการคัดเลือกใช้และคัดทิ้งผ่านกระบวนการติดตั้งรหัส จนกระทั่งวัตถุเหล่านั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถ “ชี้ชวน” ให้ผู้เข้าชมหรือผู้รับสารเข้าใจในสิ่งที่ผู้จัดต้องการสื่อได้ในขณะเดียวกัน ในการศึกษาเรื่องการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถานตามแนวคิดเรื่องการเข้าและถอดรหัสของ Hall แล้วนั้น ก็จะทำให้เราเห็นอีกด้วยว่า สัญลักษณ์ต่างๆที่มาร่วมกันภายใต้กลยุทธ์ของบริบทในการจัดแสดงนั้น เป็นการทำงานของกลุ่มผู้เข้ารหัสหรือผู้ส่งสารที่จะติดตั้งเงื่อนไขในการรับรู้หรือการกำหนดมุมมอง/จุดยืนในการรับความหมายของผู้รับสารนั่นเอง

นอกเหนือจากนี้แล้ว เมื่อทำการเปรียบเทียบถึงสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อสื่อความหมายภายในพิพิธภัณฑสถานจะได้พบอีกด้วยว่า การติดตั้งรหัสให้กับสัญลักษณ์ย่อแต่ละประเภทระหว่างพิพิธภัณฑสถานนี้มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน

ความแตกต่างประการแรก ในขณะที่ตัวบทที่ใช้ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เลือกและสร้างสรรค์ถ้อยคำที่จะนำมาใช้ เพื่อกำหนดและสร้างความสำนึกถึงความแตกต่างทางสถานะที่สำคัญระหว่างผู้ที่อยู่ใน ตัวบท และผู้อ่านตัวบท ดังเช่น ในเรื่องของการใช้คำราชาศัพท์ ตัวอย่างเช่น ตัวบทบรรยายพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

“...ในสมัยต้นรัชกาลที่ 2 โปรดฯให้ว่าราชการกรมท่า กรมพระคลังมหาสมบัติ ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในศาสตร์หลายแขนง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพาณิชย์ ทรงแต่งสำเภาค้าขายมีกำไรจำนวนมาก จนสมเด็จพระบรมชนกนาถตรัสเรียกว่า “เจ้าสัว” ในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงว่าราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณ ทรงอำนาจสิทธิขาดในแผ่นดินเต็มที...”

แต่ตัวบทที่ใช้ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารกลับเป็นถ้อยคำบอกเล่าที่สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย ไม่มีความแตกต่างทางสถานะระหว่างผู้ที่อยู่ใน ตัวบท และผู้อ่านตัวบท ยกตัวอย่างเช่นตัวบทดังต่อไปนี้

“ยังมีการลมน้ำมาใช้จนทุกวันนี้ แม้สภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนไปมากก็ตาม เพราะน้ำประปาหมู่บ้านซึ่งใช้การขุดเจาะน้ำบาดาล บางครั้งไม่มีน้ำหรือถ้ามีก็กลายเป็นน้ำกร่อย ส่วนน้ำดื่มต้องรองน้ำฝนเก็บไว้ให้ใช้ได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นภาชนะเก็บน้ำ เช่น ตุ่มขนาดใหญ่จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวบ้านตลอดมา”

และแม้ว่าตัวบทภายในพิพิธภัณฑ์ชุมชนแห่งนี้จะมีได้ทำหน้าที่ในการกำหนดสถานะระหว่างผู้อ่าน ผู้เล่าเรื่อง และ/หรือผู้ที่อยู่ในตัวบท แต่ตัวบทภายในพิพิธภัณฑ์ก็ได้ทำหน้าที่ในการสถาปนาความหมายบางอย่างให้ขึ้นมาโดดเด่น ด้วยการเลือกถ้อยคำและเน้นย้ำเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อซ้ำๆ ผ่านการจัดแสดงตัวบทในหมวดต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถที่จะเข้าใจความหมายได้ พื้นผิวที่ผู้ส่งสารต้องการให้ได้รับรู้ว่า สิ่งที่พิพิธภัณฑ์เป็นกังวลอยู่นั้นก็คือ เรื่องของความเปลี่ยนแปลงของบ้านเขายี่สารด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อันเป็นผลมาจากการทำนาทุ่งกุลารด้าและการกว้านซื้อที่ดินจากนายทุนภายนอก ด้วยการพูดถึงเรื่องนี้ซ้ำๆ ในการจัดแสดงหมวดสภาพแวดล้อมกับการอยู่อาศัย หมวดการเปลี่ยนแปลงของเขายี่สาร หมวดสู่ออนาคต

ความแตกต่างประการที่สอง แม้ว่าจะใช้กลยุทธ์ทางด้านของปริบทการจัดแสดง หรือการคัดเลือกภาพ/วัตถุ/ตัวบท ให้มาทำงานร่วมกันเพื่อประกอบสร้างความหมาย แต่ก็จะได้พบว่า วัตถุที่ใช้ภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ยกตัวอย่างเช่น วัตถุที่นำมาจัดแสดงนั้นจะดูหรูหราอลังการ เป็นของชนชั้นผู้นำหรือชนชั้นสูงที่ไม่มีใช้อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนธรรมดา แต่วัตถุเช่นวัตถุที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารกลับเป็นของ “บ้านๆ” ที่ผู้รับสารส่วนใหญ่มีความคุ้นเคย และหลายคนก็มีไว้ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันของตนเอง ตัวอย่างเช่น เตาไรต์ ตะเกียง ขามกับข้าวที่เป็นภาชนะเคลือบ เป็นต้น

ทั้งนี้ วัตถุหรือข้าวของที่มีใช้อยู่ในชีวิตประจำวันที่พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารได้นำมาใช้ในการจัดแสดง ที่แตกต่างไปจากข้าวของที่ดูแปลกตา หรูหราอลังการ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นๆ อาจจะเป็นส่วนหนึ่งในการก่อบัญชาในด้านของปริมาณการเข้าชมของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร และเกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนในต่างประเทศที่กระแสดังกล่าวจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนกำลังมาแรงด้วยเช่นกัน ดังเช่นที่พิพิธภัณฑ์ชุมชน Balanga ในประเทศ

อินโดนีเซีย ได้พบปัญหาว่าไม่มีคนในชุมชนของตนเองเข้าเยี่ยมชมการจัดแสดง หลังจากที่ได้ดำเนินการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ร่วมกันเสร็จแล้ว เพราะชาวบ้านให้เหตุผลว่า ไม่รู้จะไปทำไม ในเมื่อวัตถุข้าวของต่างๆที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์นั้น ก็เป็นสิ่งที่พวกเขามีอยู่แล้วในบ้านของตนเอง และยังเป็นข้าวของที่ใช้กันอยู่ในการดำรงชีวิตประจำวันอีกด้วย (Kreps, 2003)

(4) ในเรื่องของผู้ถอดรหัส/ผู้รับสาร ข้อค้นพบที่สำคัญของผู้วิจัย คือ การเกิดแบบแผนการอ่านความหมายในแบบ preferred reading ของกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ ทั้งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม แต่ข้อค้นพบดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นด้วยเช่นกันว่า ความสำเร็จที่ทำให้ผู้รับสารอ่านความหมายในแบบที่ยืนอยู่ในจุดเดียวของผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์นั้น มิได้เกิดจากกลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มผู้ส่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระตุ้นให้การรับความหมายนั้น ตรงกันกับที่ผู้ส่งต้องการแบบเป็นไป “โดยอัตโนมัติ”

ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีการอ่านความหมายที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ที่ผู้วิจัยได้พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสาร “ยืนอ่านความหมายในจุดเดียวกับผู้ส่ง” เกิดขึ้นจากลักษณะของการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ชาติไทยกระแสหลักอย่างสม่ำเสมอ ในหลากหลายรูปแบบ และในหลากหลายช่องทาง ยกตัวอย่างเช่น การยอมรับความหมายของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในฐานะของวีรบุรุษผู้กอบกู้ชาติ จากการได้อ่านนวนิยายหรือได้ชมภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นต้น

หรือในกรณีของการรับรู้ภาพตัวแทนคนและชุมชนยี่สารผ่านพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ผู้วิจัยได้พบว่า ในกรณีของผู้รับสารที่เป็นคนในชุมชนนั้น ปัจจัยในด้านของประสบการณ์และการเติบโตมาในชุมชน ตลอดจนการได้มีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆในกระบวนการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ทำให้แม้ว่าจะไม่ค่อยได้มาพิพิธภัณฑ์ แต่ก็สามารถที่จะอ่านความหมายได้ตรงตามที่ผู้ส่งสารต้องการ คือบอกได้ทันทีเลยว่าสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวยี่สารนั้นคืออะไร

ส่วนการรับความหมายของผู้รับสารคนนอกชุมชน ที่แม้ว่าจะมิใช่เป็น “คนใน” รวมทั้งมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชน แต่ก็สามารถที่จะเข้าใจความหมายหรือสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการนำเสนอได้นั้น เป็นเพราะปัจจัยทางด้านความรู้และประสบการณ์ที่นำติดตัวเข้ามาในระหว่างการชมการจัดแสดง เช่น จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรทางด้านประวัติศาสตร์ ทางด้านโบราณคดี เป็นต้น เคยดูงานหรือฝึกงานที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์

ชุมชน แหล่งโบราณคดีต่างๆ ด้วยภูมิหลังดังกล่าวจึงทำให้แบบแผนของความหมาย เกิดขึ้นในแบบ preferred reading เช่นเดียวกันกับผู้รับสารในกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่

ข้อค้นพบดังกล่าวนี้มีความหมายว่า “extra-textual determinants” หรือภูมิหลังและประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล เป็นปัจจัยสำคัญในการอ่านความหมายของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง ดังที่สำนักเบอร์มิงแฮมได้กล่าวไว้ว่า แม้ว่าผู้รับสารอาจจะมีลักษณะคล้ายๆกัน ได้รับผลกระทบคล้ายๆกัน แต่การมีภูมิหลังประวัติชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้เมื่อต้องตีความหมายที่ได้รับมาจากสื่อ นั้น ผู้รับสารจะนำเอาสิ่งที่เรียกว่าประสบการณ์จากชีวิตของตนเอง หรือ “extra-textual determinants” เข้ามาเป็นปัจจัยในการตีความด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2544)

ความหมายของข้อค้นพบในข้างต้นยังได้แสดงให้เห็นอีกด้วยว่า แม้ว่าการอ่านความหมายจะเกิดขึ้นในแบบ preferred reading แต่ก็มีได้หมายความว่า จะเหมาะสมรวมได้ในทันทีเลยว่า ผู้รับสารคนนั้นหรือกลุ่มนั้นจะเป็น passive audience ในการรับความหมายจากกลไกในการทำงานของสื่อพิพิธภัณฑ์ เนื่องจาก การรับความหมายที่ตรงตามความต้องการของผู้ส่งสารนั้น มิได้เกิดขึ้นจากกระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความหมายของผู้ส่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นร่วมกันกับการที่ผู้รับสารเอาตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตหรือสร้างความหมาย ในระหว่างการเข้าชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์อีกด้วย และในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น ผลที่ได้รับจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยหลังนี้ดูจะมีน้ำหนักมากกว่ากลยุทธการสื่อสารของกลุ่มผู้ส่งสาร ในกรณีของการอ่านความหมายจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

สำหรับข้อค้นพบอีกประการหนึ่งนั้น ก็คือเรื่องพฤติกรรมการดู/ชมการจัดแสดงของกลุ่มผู้รับสารที่มีความคล้ายคลึงกันระหว่างพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง นั่นคือ สามารถจัดแบ่งกลุ่มของผู้รับสารโดยใช้พฤติกรรมการดู/ชมการจัดแสดงเป็นเกณฑ์ในการจำแนกได้ 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) กลุ่มที่ดูของและดูเพียงผ่านๆ (2) กลุ่มที่ใช้เวลานานในการดูของแต่อ่านตัวบทอธิบายเพียงผ่านๆ หรืออ่านบ้างไม่อ่านบ้าง และ (3) กลุ่มที่ดูแบบตั้งใจและใช้เวลาในการเยี่ยมชมมาก

ข้อค้นดังกล่าวทำให้เห็นว่า อุปสรรคประการสำคัญในการถ่ายทอดความหมายของกลุ่มผู้ส่งสาร ก็คือ ลักษณะการเข้าชมของกลุ่มผู้รับสารที่ดูของและดูเพียงผ่านๆ กับกลุ่มที่แม้จะใช้เวลานานในการดูของแต่ก็อ่านตัวบทอธิบายเพียงผ่านๆหรืออ่านบ้างไม่อ่านบ้างจะมีผลโดยตรง

ต่อแบบแผนการอ่านความหมายของผู้รับสาร เนื่องจาก ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑสถานจะสามารถควบคุมความหมายได้แต่เฉพาะต้นทาง เมื่อถึงปลายทางหรือในช่วงเวลาที่เรียกว่า “การบริโภคความหมาย” หรือขั้นตอนการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เช่น ดูบ้างไม่ดูบ้าง หรือดูรูปภาพ ดูข่าวของที่นำมาจัดแสดง แต่ไม่ได้อ่านตัวบท หรืออ่านตัวบทบ้างแต่อ่านอย่างผ่านๆอ่านไม่ครบ เป็นต้น เมื่อรับความหมายไม่สมบูรณ์ การผลิตความหมายของผู้ส่งสารจึงเป็นกระบวนการที่ต้องนำเอา “extra-textual determinants” เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในการอ่านความหมาย

นอกจากนั้นแล้ว หากเปรียบเทียบการอ่านความหมายผ่านพิพิธภัณฑสถานของผู้วิจัยกับงานศึกษาการอ่านความหมายผ่านพิพิธภัณฑสถานของ Delaney (1992) จะได้พบความคล้ายคลึงกันในแง่ที่ว่า ลักษณะของการอ่านความหมายของผู้ชมในพื้นที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑสถานแคนาดา มีปัจจัยที่เข้ามาเป็นตัวกำหนดให้การอ่านความหมายของผู้เข้าชมแตกต่างกันออกไป ก็คือ ระยะห่างระหว่างผู้ชมกับบริบททางกายภาพของการจัดแสดง เนื่องจาก ผู้ชมแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะยึดเอาประสบการณ์หรือความรู้ที่ตนเองเคยมีมาเป็นหลักในการอ่านความหมาย และในส่วนของปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดให้ผู้ชมอ่านความหมายในแบบที่ผู้ส่งต้องการนั้นก็คือ ธรรมชาติของผู้ชมที่มีลักษณะโหยหาอดีต เป็นผลให้ผู้ชมบริโภคประวัติศาสตร์แคนาดาได้โดยง่ายและไม่ตั้งคำถามใด ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดแสดงที่เป็นตัวช่วยในการทำลายระยะห่างทางกายภาพที่เกิดขึ้นในบริบทของการจัดแสดง และควบคุมการรับความรู้และประสบการณ์ในบริบทของพิพิธภัณฑสถานของผู้ชมให้เป็นแบบ passive โดยการทำให้ผู้ชมรู้สึกตัวเองว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจในการเป็น “ผู้รู้” ประวัติศาสตร์เหล่านั้น

6.2.2 การวิเคราะห์จุดร่วม/จุดต่างในเรื่องของปฏิบัติการบริหารจัดการ

นอกเหนือจากเรื่องของการปฏิบัติการจัดแสดง ที่ผู้วิจัยสามารถมองเห็นความเหมือนและความต่างในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของพิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งได้แล้วนั้น ผู้วิจัยยังได้พบอีกด้วยว่า มีเกณฑ์ๆหนึ่งที่สามารถนำมาเทียบเคียงเพื่อให้เห็นทั้งจุดร่วมและจุดต่างของพิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งได้เช่นเดียวกัน โดยที่เกณฑ์ดังกล่าวนี้ ยังทำให้เห็นถึงภาพของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาที่พิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งต้องพบเจอในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เกณฑ์ที่ว่านั้นก็คือ เกณฑ์ในด้านองค์ประกอบของการสื่อสารที่เข้ามาจัดแบ่งรูปแบบและระดับของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2543)

เนื่องจากในการศึกษาปฏิบัติการจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพื้นที่จัดแสดงเฉพาะอาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน ซึ่งเป็นห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย เพราะเนื้อหาในการนำเสนอมีความใกล้เคียงกับการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานชาติไทย ดังนั้น ในกรณีการศึกษาเรื่องรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเฉพาะการมีส่วนร่วมกับห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน เท่านั้น

รูปแบบและระดับของการสื่อสาร	จุดร่วม	จุดต่าง
การมีส่วนร่วมในฐานผู้รับสาร	-ผู้รับสารได้เข้ามามีส่วนร่วมแบบ passive และ active ต่อการจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถาน -ผู้รับสารมีทั้งกลุ่มคนในชุมชนประเทศและคนนอกชุมชนประเทศ -การทศนยของคุณภาพปริมาณของผู้เข้าชมกลุ่มเป้าหมาย	-
การมีส่วนร่วมในฐานผู้ร่วมผลิต/ผู้ส่งสาร	ผู้รับสารของทั้ง 2 พิพิธภัณฑสถานได้ขยับบทบาทของการตนเองในการเป็นผู้ร่วมผลิตส่งสาร	แต่ในขณะที่พระนครจะได้เป็นผู้ร่วมส่งสารเฉพาะขั้นตอนหลังการผลิตหรือเป็นผู้ร่วมผลิตความหมายปลายทาง แต่ที่ยี่สารจะได้มีส่วนร่วมทั้งการเป็นผู้ร่วมส่งสารและผู้ร่วมผลิตในขั้นตอนก่อนการผลิตและขั้นตอนการผลิตหรือทั้งต้นทางและปลายทางแห่งความหมาย
การมีส่วนร่วมในฐานผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย	-	ในขณะที่พระนครจะจำกัดเฉพาะผู้บริหารระดับสูงของพิพิธภัณฑสถานและกรมศิลปากรกระทรวงวัฒนธรรม แต่ของยี่สารนั้น จะมีลักษณะของตัวแทนชุมชนรวมตัวกันในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานในขั้นตอนหลังการผลิต

ตารางที่ 7: วิเคราะห์จุดร่วม-จุดต่างในรูปแบบและระดับของการสื่อสาร

ผลจากการศึกษาทำให้ได้พบว่า จุดร่วมของพิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งจะอยู่ที่กลุ่มประชาชนของประเทศและชุมชน ได้มีส่วนร่วมกับการพิพิธภัณฑสถานในฐานของผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกับที่ยังมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งในแง่ของพฤติกรรมการณ์หรือลักษณะการรับสาร และปัญหาจากการทศนยของจำนวนกลุ่มผู้เข้าชมเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น ในกรณีของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ที่แม้ว่าจำนวนของผู้เข้าชมกลุ่มเด็กนักเรียนและนักศึกษาของพิพิธภัณฑสถานจะ “ดูเหมือนว่า”

มีปริมาณมากและมีอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่มาเพราะมีเงื่อนไขบังคับ เช่น มาดูงานกับทางโรงเรียน มาเพราะอาจารย์สั่งการบ้าน/รายงาน และในขณะที่มาเป็นจำนวนมากนั้น พิพิธภัณฑท์ก็ได้เฉพาะ "ปริมาณ" แต่ขาด "คุณภาพ" ในการเข้าชมของกลุ่มผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่ผู้รับสาร "กลุ่มคนใน" ของพิพิธภัณฑท์บ้านเขาเยี่สารก็มีปริมาณหดหายไปอย่างชัดเจน ในระหว่างที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในช่วงปีพ.ศ. 2548-2549

ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาของการหดหายไปของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑท์นี้ ได้ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาของพิพิธภัณฑท์ทั้ง 2 แห่ง โดยเฉพาะการเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร และการได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตและภูมิปัญญาความรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญของพิพิธภัณฑท์ชุมชนที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและตนเอง รวมถึงสร้างความมั่นใจและสร้างกำลังใจให้แก่คนในท้องถิ่น ที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตนเอง (อภิญา บัวสรวง, 2539)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พบว่า พิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้พยายามคิดค้นกิจกรรมที่จะเพิ่มปริมาณกลุ่มผู้รับสารของตน ด้วยการทำให้ผู้รับสารได้เข้ามามีส่วนร่วมกันเนื้อหาในการจัดแสดงในกิจกรรมรูปแบบใหม่ๆเพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมบรรยายความรู้ประจำเดือน กิจกรรมประจำวันพิเศษต่างๆของพิพิธภัณฑท์ กิจกรรมอบรมหรือฝึกปฏิบัติการนำชมกับกลุ่มครูและเด็กนักเรียน ฯลฯ ข้อค้นพบนี้เป็นภาพสะท้อนถึงความพยายามในปรับประยุกต์การบริหาร "กิจกรรม" ในเชิงรุกของพิพิธภัณฑท์ภายใต้ข้อจำกัดขององค์กร เพื่อสร้าง "กลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย" โดยเฉพาะกับกลุ่มครูและ "กลุ่มคนรุ่นใหม่" เช่น นักเรียน/นักศึกษาอีกทั้งเพื่อให้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการดึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนี้เข้าชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑท์ได้อย่างมีคุณภาพ เนื่องจากได้รับการติดตั้งความรู้ในเบื้องต้นมาแล้วจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังได้ยกตัวอย่างมา

ความพยายามในการบริหารกิจกรรมเพื่อสร้าง/เพิ่มจำนวนผู้รับสารของพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร ดังกล่าว มีความแตกต่างไปจากที่ผู้วิจัยได้พบในพิพิธภัณฑท์บ้านเขาเยี่สาร เนื่องจาก ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษา ได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความเจ็บเหงากับพิพิธภัณฑท์ หรือการลดจำนวนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑท์ของกลุ่มคนในชุมชน (ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น ผู้รับสารกลุ่มคนในชุมชนนี้เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมาก อันเนื่องมาจากมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการแสดงบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์) เกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ

ทั้งที่เกิดจากพิพิธภัณฑณ์เอง เช่น การจัดแสดงนิทรรศการที่ขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหา และที่เกิดจากบริบทของชุมชน เช่น สภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง เป็นผลทำให้ผู้คนต้องดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงชีพทั้งในวันธรรมดาและวันหยุด และเป็นผลให้คนอยากที่จะมาใช้พื้นที่โดยรอบพิพิธภัณฑณ์เพื่อขายของให้แก่นักท่องเที่ยว มากกว่าที่จะอยากมาเที่ยวพิพิธภัณฑณ์เอง รวมถึงการที่คนในชุมชนเช่น กลุ่มเด็กนักเรียนที่ต้องใช้ช่วงวันหยุดในการเรียนพิเศษหรือทำกิจกรรมต่างๆ จนกระทั่งไม่มีเวลามาเข้าพิพิธภัณฑณ์ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน เมื่อมองด้วยเรื่องของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑณ์โดยตรง ก็จะได้พบว่า พิพิธภัณฑณ์เองก็ไม่ได้มีการบริหารจัดการกิจกรรมเพื่อการสร้าง/ดึงดูดกลุ่มผู้รับสารโดยเฉพาะกับกลุ่มผู้รับสารคนในให้เข้าพิพิธภัณฑณ์ ผลก็คือ นอกเหนือจากจำนวนการเข้าเยี่ยมชมจะลดลงแล้ว รูปแบบของความร่วมมือในด้านต่างๆของกลุ่มผู้รับสารก็ยังน้อยลง และในกรณีนี้ผู้วิจัยได้พบว่า มีความเชื่อมโยงและกระทบถึงระดับการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่สูงกว่าการเป็นเพียงผู้รับสารอีกด้วย

ในขณะที่ความแตกต่างประการสำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑณ์ทั้ง 2 แห่งก็คือ การมีส่วนร่วมในระดับของผู้ร่วมผลิตหรือร่วมส่งสาร และร่วมวางแผนหรือกำหนดนโยบาย ขณะที่พิพิธภัณฑณ์สถานแห่งชาติ พระนคร จำกัดบทบาทให้ผู้รับสารสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑณ์ได้เฉพาะในช่วงของ “ปลายทางแห่งความหมาย” เท่านั้น ทั้งนี้ นอกเหนือจากจะได้มีบทบาทน้อยแล้ว ก็ยังมีเพียงผู้รับสารบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในขณะที่พิพิธภัณฑณ์บ้านเขายี่สารผู้รับสารจะได้ขยับบทบาทหรือได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทั้ง “ต้นทาง” และ “ปลายทาง”

ความแตกต่างในด้านระดับของการมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑณ์ทั้ง 2 ประการดังกล่าวนี้ มีความเกี่ยวข้องถึงการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑณ์ เพราะในขณะที่พิพิธภัณฑณ์แห่งชาติจะมีลักษณะของการเป็นของรัฐ บริหารงาน/เงิน/คนโดยรัฐ แต่ทำเพื่อประชาชน แต่พิพิธภัณฑณ์ชุมชนจะมีลักษณะ “โดย/ของ/เพื่อ” ประชาชนหรือคนในชุมชน หรือการที่พิพิธภัณฑณ์ชุมชนจะต้องบริหารคน/เงิน/งาน ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความแตกต่างในแง่ของการจัดการด้วยตนเองกับด้วยรัฐนี้ ผลจากการศึกษากลับได้แสดงให้เห็นว่า แม้พิพิธภัณฑณ์สถานแห่งชาติ พระนคร จะมีรัฐเป็นผู้ดูแลทั้งเรื่องของคนและงบประมาณ และแม้พิพิธภัณฑณ์บ้านเขายี่สาร จะได้รับความร่วมมือร่วมใจ จนกระทั่งสามารถก่อตั้งพิพิธภัณฑณ์ของชุมชนขึ้นมาได้ แต่พิพิธภัณฑณ์ทั้ง 2 แห่ง ในภาวะปัจจุบัน ก็

ต้องประสบกับปัญหาที่เหมือนกัน ทั้งในเรื่องของงบประมาณที่มีไม่เพียงพอต่อการที่จะดูแลและบำรุงรักษาวัตถุหรือข้าวของที่นำมาใช้ในการจัดแสดง รวมถึงตัวอาคาร/สถานที่พิพิธภัณฑน์ หรือมีงบประมาณเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในด้านอื่นๆ หรือเรื่องของภาระงานที่มีมากแต่ทรัพยากรบุคคลกลับมีไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อสภาพการณ์ความไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ในกรณีของพิพิธภัณฑน์สถานแห่งชาติ พระนคร และส่งผลต่อสภาพความชบเซาของพิพิธภัณฑน์บ้านเขายี่สารดังเช่นในปัจจุบัน

ข้อค้นพบดังกล่าว จึงนำมาสู่ข้อสรุปของผู้วิจัยที่ว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของบุคคลในกลุ่มต่างๆให้มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับสารของทั้ง 2 พิพิธภัณฑน์ เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้และจำเป็นอย่างยิ่ง

ตัวอย่างเช่น ในกรณีของพิพิธภัณฑน์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า กลุ่มอาสาสมัครนำชมพิพิธภัณฑน์ได้เข้ามาช่วยเติมเต็มภาวการณ์ขาดแคลน “ชีวิตชีวา” ของพิพิธภัณฑน์ได้เป็นอย่างดี และนอกเหนือจากจะช่วยแบ่งเบาภาระงานของบุคลากรฝ่ายการศึกษา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อยได้แล้ว กลุ่มอาสาสมัครนี้ยังสามารถช่วยเหลืองานอื่นๆของพิพิธภัณฑน์ได้อีกด้วย อาทิ การช่วยดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆของพิพิธภัณฑน์ การช่วยดูแลอุปกรณ์หรือข้าวของต่างๆที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑน์ การช่วยรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มผู้รับสารทั่วไป รวมถึงนำเสนอข้อเสนอนะของตนเอง หรือการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของพิพิธภัณฑน์

อย่างไรก็ตาม ในการร่วมด้วยช่วยทำงานของกลุ่มอาสาสมัครนี้ ผู้วิจัยพบว่า “ความรู้ในเนื้อหาการจัดแสดง” และ “ทักษะในการสื่อสาร” เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง แต่ผลจากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า การติดตั้งความรู้ให้กับกลุ่มอาสาสมัครของพิพิธภัณฑน์ยังมีลักษณะเชิงรับ คือ รอให้กลุ่มอาสาสมัครเป็นผู้ขอหรือแจ้งความต้องการมา ว่าต้องการที่จะได้รับการอบรมเพิ่มเติมในเรื่องใด และการอบรมหรือจัดบรรยายความรู้นั้นมีไม่สม่ำเสมอ ดังนั้น เมื่อพิพิธภัณฑน์ได้ “คนที่มีใจรักจริง” ที่ทำงานช่วยเหลือให้กับพิพิธภัณฑน์ในลักษณะของ “งานอาสา” ในแบบอุดมคติอย่างแท้จริง คือไม่ได้รับค่าตอบแทนในด้านใดๆทั้งสิ้น ในทัศนะของผู้วิจัยจึงมองเห็นว่า เมื่อความรู้เป็นสิ่งที่กลุ่มอาสาสมัครต้องการ ไม่ใช่เงินหรือค่าตอบแทน ดังนั้นแล้ว สิ่งที่พิพิธภัณฑน์ควรจะทำก็คือ การเพิ่มความรู้และทักษะในทั้ง 2 ด้านนั้นให้กับกลุ่มอาสาสมัครอย่างสม่ำเสมอ เพราะยิ่งอาสาสมัครมีความรู้และความสามารถในการสื่อสาร ก็จะทำให้การแสดงบทบาทหน้าที่ในด้านการศึกษา และ “ชีวิตชีวา” ของพิพิธภัณฑน์มีมากยิ่งขึ้นตามไปด้วยนั่นเอง

ในกรณีของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารนั้น การมีส่วนร่วมในทั้งเรื่องของ “เงิน/ร่างกาย/แรงใจ/อุปกรณ์/ข้อมูล” จากคนในชุมชน เพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานร่วมกันนั้น ได้แสดงให้เห็นเป็นข้อพิสูจน์อย่างชัดเจนแล้วว่า การมีส่วนร่วมนี้มีพลังมากพอที่จะทำให้ชุมชนยี่สาร เป็นที่รู้จักโด่งดังไปทั่วประเทศผ่านพิพิธภัณฑสถานของชุมชน สมดังเจตนารมณ์ในประการหนึ่งของคนในชุมชนที่อยากให้ยี่สารเป็นที่รู้จักกันทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านพ้นช่วงเวลาบูมของพิพิธภัณฑสถานไปแล้วนั้น มองเห็นได้เลยว่า ทั้งจำนวนของผู้รับสารและฐานสนับสนุนจากคนในชุมชนดังกล่าวหดหายลงไปอย่างชัดเจน ทั้งปริมาณของผู้เข้ามามีส่วนร่วม และรูปแบบของการมีส่วนร่วมเพื่อดูแลบำรุงรักษาพิพิธภัณฑสถาน คงเหลือแต่เพียงคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานไม่กี่คนเท่านั้น

ผู้วิจัยมองว่า การมีความคิดหรือความเข้าใจว่า “ภารกิจสมบูรณ์เรียบร้อยเมื่อพิพิธภัณฑสถานสามารถเปิดได้แล้ว” เป็นสาเหตุหลักที่สำคัญที่ทำให้ฐานสนับสนุนจากชุมชนหรือการมีส่วนร่วมของคนยี่สารกับพิพิธภัณฑสถานของชุมชนหดหายหรือลดน้อยลง และสาเหตุหลักดังกล่าวนี้ น่าจะเกิดขึ้นเนื่องมาจาก ความรู้ความเข้าใจที่ควรจะต้องตั้งร่วมกันในช่วงของการก่อตั้งถึงนิยามของคำว่า “พิพิธภัณฑสถานชุมชน” ว่าคืออะไร และมีธรรมชาติและคุณลักษณะเป็นเช่นไร รวมถึงภาระหน้าที่ร่วมกันของชุมชน ที่จะต้องจัดการและดูแลพิพิธภัณฑสถานของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปได้ ด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกคน มิใช่เฉพาะภาระหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานหรือผู้รับผิดชอบกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ได้ขาดหายไป เพราะส่วนใหญ่แล้วจะเน้นไปที่การติดตั้งความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาในด้านต่างๆของชุมชนร่วมกันเพื่อนำมาใช้ในการจัดแสดงเท่านั้น

ดังนั้น เมื่อสาเหตุหลักดังกล่าวถูกผนวกเข้ากับสาเหตุรองที่ทำให้คนยี่สารไม่เข้าพิพิธภัณฑสถานหรือไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอีก ตัวอย่างเช่น การขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหา สภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง รวมถึงความขัดแย้งของกลุ่มคน และข้อจำกัดส่วนตัวของแต่ละบุคคล ดังเช่น เรื่องของเวลาและสุขภาพแล้วนั้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารดังเช่นในปัจจุบัน และในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น เมื่อขาดคนซึ่งเป็นตัวแปรหลักสำหรับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านอื่นๆกับพิพิธภัณฑสถานตามแบบวนเวียนอย่างไม่รู้จบ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะดูเหมือนมีแต่ปัญหาและความน่าเศร้าใจ แต่ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารยังมีฐานสนับสนุนอีก 2 ฐานที่สำคัญ นั่นคือ ฐานสนับสนุนในระหว่างเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนด้วยกัน และฐานสนับสนุนจากนักวิชาการและสื่อมวลชนภายนอก ที่

พร้อมจะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ชื่อน่าสนใจจึงอยู่ที่จะทำอย่างไรเพื่อไม่ให้ 2
ฐานสนับสนุนดังกล่าวนี้ “ตบมืออยู่ข้างเดียว”

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

ในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายผลตามปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบที่เกี่ยวข้องกับ
ปฏิบัติการจัดแสดงและปฏิบัติการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และ
พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ตามกรอบแนวคิดและงานวิจัยต่างๆที่ผู้วิจัยได้
ทบทวนมา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้คือ

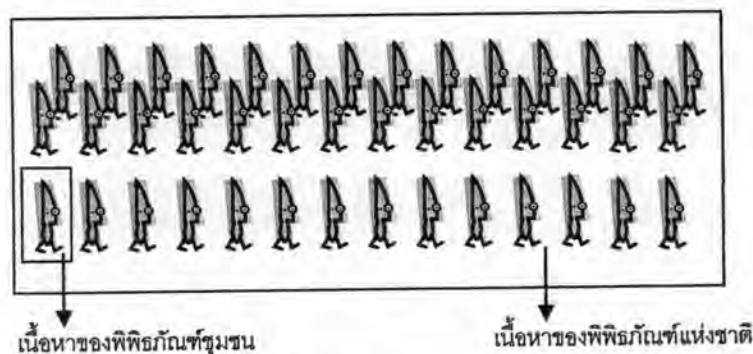
6.2.1 อำนาจในมือพิพิธภัณฑ์: เหตุเกิดเมื่อการเล่าเรื่องสำคัญกว่าเรื่องที่น่ามาเล่า

ในทัศนะของ Hall (1997c) แล้วนั้น อำนาจของภาพตัวแทนเป็นอำนาจทางสัญลักษณ์
เป็นอำนาจในการกำหนด/มอบหมาย/จัดประเภท เพื่อที่จะนำเสนอภาพตัวแทนของบางคนหรือ
บางสิ่งออกมาในบางแบบ อำนาจในรูปแบบนี้มีความเกี่ยวข้องกับความรู้หรือปฏิบัติการทาง
วาทกรรมที่ Foucault เรียกว่า “ความรู้/อำนาจ” และ “อำนาจ” ตามแนวคิดของ Foucault แล้วนั้น
“มีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ในปฏิบัติการทางสังคมทุกชนิด” (กาญจนา แก้วเทพ, 2544:283)

การอภิปรายผลในประเด็นแรกของผู้วิจัยนี้จะเป็นการชี้ชวนให้เห็นถึงความแยบยลของ
อำนาจที่แฝงเร้นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์” หรือในบริบทของการจัดแสดงนิทรรศการ
ที่ผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “ปฏิบัติการจัดแสดง” หรือปฏิบัติการสร้างภาพตัวแทน (the practice
of representation) เพื่อที่จะเลือก ที่จะตัดสินใจ ที่จะผลิตและนำพาความรู้ให้กับผู้เข้าชมการ
จัดแสดง โดยเฉพาะผู้เข้าชมซึ่งเป็นประชาชนของประเทศหรือของชุมชนนั้นๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของชาติหรือของชุมชนตนเอง ว่าเราเป็นใคร ตัวเราเป็นของกลุ่มใด

อำนาจของปฏิบัติการจัดแสดงดังกล่าวเป็นผลให้พิพิธภัณฑ์ที่ผู้วิจัยศึกษาทั้ง 2 แห่ง ที่
หากนำมาเทียบเคียงแล้วก็จะพบว่าความแตกต่างที่ดูเหมือนมีอย่างมากมายนั้น กลับกลายเป็น
ความเหมือนกัน ทั้งนี้ สามารถยกตัวอย่างของความแตกต่างประการสำคัญระหว่างพิพิธภัณฑ์ทั้ง
2 แห่งได้ดังนี้ คือ

- ความแตกต่างกันในระดับพื้นที่และสถานะของความเป็นเจ้าของ นั่นคือ ในขณะที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เป็นพิพิธภัณฑสถานในระดับชาติ เป็นของรัฐของหลวง แต่พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพิพิธภัณฑสถานในระดับชุมชน/ท้องถิ่น ที่ชุมชนเป็นเจ้าของและต้องดูแลบริหารจัดการเอง
- ความแตกต่างในเรื่องของที่มาของเนื้อหาและสิ่งของที่นำมาจัดแสดง นั่นคือระหว่างเนื้อหาที่เรียกได้ว่าเป็นความทรงจำร่วม เป็นประวัติศาสตร์เฉพาะที่หรือเรื่องราว "ของจริง" ของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร กับเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ถูกสร้างหรือ "จินตนาการ" จากประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวในอดีตทั้งที่เหมือนหรือร่วมกัน และแตกต่างหลากหลายไปตามที่มาจากกลุ่มคน/กลุ่มชุมชน/กลุ่มของวัฒนธรรมที่ประกอบมาเป็นชาติเดียวกัน เพื่อให้ความแตกต่างนั้นถูกลดทอนลงหรือไม่สามารถที่จะมองเห็นได้ จนกระทั่งสามารถที่จะเรียกได้ว่าเป็นความทรงจำร่วมกันของคนทั้งชาติ หรือการเกิดขึ้นของ "ชุมชนในจินตนาการ" ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ดังแผนภาพจำลองความแตกต่างของเนื้อหาที่นำมาจัดแสดงในข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 13: ความแตกต่างของแหล่งที่มาของเนื้อหาในการจัดแสดงระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและชุมชน

อำนาจที่ควบคุมกันระหว่าง (1) อำนาจของสถาบันพิพิธภัณฑสถานในการกำหนดว่าจะไร้คือความรู้/ความจริงทางประวัติศาสตร์ของชาติและชุมชน และ (2) อำนาจของปฏิบัติการจัดแสดงหรือที่เรียกในทางนิเทศศาสตร์ว่ากลยุทธ์ในการสื่อสารหรือการเล่าเรื่อง เพื่อกำหนดว่าเนื้อหา/เรื่องราวหรือข่าวของที่นำมาจัดแสดงจะถูกนำเสนออย่างไรและถูกรับรู้อย่างไร ได้ทำให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ที่มีความแตกต่างกันกลับมามีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะเมื่อเราเทียบเคียงการสร้างอัตลักษณ์ของชาติหรือชุมชนผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถานเข้ากับแนวคิดเรื่องชาตินิยม เนื่องจากอำนาจนั้นได้ทำให้ทั้งสองพิพิธภัณฑสถานกำลัง

เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการติดตั้งหรือประกอบสร้างควมมีสำนึกเป็นพวกเดียวกัน หรือที่เรียกว่าการสร้าง “ชุมชนในจินตนาการ” ตามคำศัพท์ของ Benedict Anderson นักทฤษฎีชาตินิยมทางวัฒนธรรมคนสำคัญ

หากเทียบเคียงจินตนาการที่ถูกนำมาใช้เพื่อปรุงแต่งหรือประกอบสร้างควมหมายว่าเป็นคือ “เรา” เราที่เป็นพวกเดียวกัน เราที่มีอะไรที่เหมือนกันแล้วนั้น จะได้พบว่า แม้ว่าแหล่งที่มาของเนื้อหาและเรื่องราวที่นำปรุงแต่งนั้นจะแตกต่างกันตรงที่ภาพหนึ่งนั้นเกิดขึ้นมาจากของจริงของเฉพาะชุมชน และอีกภาพหนึ่งนั้นเป็นภาพที่ถูกสร้างขึ้นมาจากเดี่ยวหนึ่งของจินตนาการเพื่อให้เป็นประวัติศาสตร์ของชาติร่วมกัน แต่จินตนาการระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สารกลับไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางต่อไปนี้คือ

ความรู้สึกที่ถูกสร้างผ่านการจัดแสดง	อาคารพระที่นั่งควมโฆษพิมานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	พิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม
การอยู่ในสถานที่เดียวกัน	อยู่ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน	อยู่ในชุมชนบ้านเขายี่สารเช่นเดียวกัน
การมีอดีตร่วมกัน	มีอดีตที่ย้อนกลับไปไกลที่สุด เริ่มต้นตั้งแต่ก่อนกำเนิดของชนชาติไทย ต่อด้วยอดีตของชาติไทยในสมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และอดีตกับปัจจุบันในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	มีอดีตที่ย้อนกลับไปไกลที่สุดในช่วงระยะเวลาเริ่มต้นของการตั้งรกรากถิ่นฐานของคนบ้านเขายี่สาร ราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ร่วมสมัยกับช่วงเวลาสมัยกรุงศรีอยุธยา
การมีสายสัมพันธ์ร่วมกัน	สายสัมพันธ์ของความเป็นไทยผ่านการอยู่ได้ร่วมพระบารมีของพระมหากษัตริย์แห่งชาติไทย	สายสัมพันธ์และความเชื่อของชุมชนเชื่อมโยงกับพ่อปู่ศรีราชา ในฐานะบรรพบุรุษของชุมชน

ตารางที่ 8: ความเหมือนระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สาร สมุทรสงคราม

จากตารางดังกล่าวจะได้พบว่า พิพิธภัณฑท์ทั้ง 2 แห่งนำสถานที่/อดีต/สายสัมพันธ์เข้ามาปรุงแต่งสำนึกร่วมของการเป็นชาติเดียวกันหรือชุมชนเดียวกัน และสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑท์ของตนเองให้เห็นได้อย่างชัดเจน ดังเช่นที่ผลจากการศึกษาได้พบว่า พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สาร ได้ใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านชุดของสัญลักษณ์หลากหลายที่ผ่านการคัดออกหรือเลือกใช้ แล้วนำมาร้อยเรียงกันผ่านกลยุทธ์บริบทในการจัดแสดงหรือ *display context strategy* เพื่อเล่าเรื่องหรือส่งผ่านควมหมายที่ผู้สังสารของพิพิธภัณฑท์ทั้ง 2 แห่งต้องการสื่อออกมา

ยกตัวอย่างเช่น เพื่อที่จะถ่ายทอดความหมายถึงความโศกเศร้าของปวงชนชาวไทย ในช่วงเวลาปัจจุบัน ที่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์ได้ใช้วิธีการเปรียบเทียบกับความโศคร้ายของคนไทยในอดีตในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองที่อ่อนแอและไม่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม ด้วยการสร้างบริบทแห่งการจัดแสดงจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท เสียง และกำแพงภาพกราฟิก นั่นคือ การใช้ตัวบทบรรยายสาเหตุแห่งความล้มสลายควบคู่เข้ากับเสียงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งจะดังขึ้นเมื่อผู้เข้าชมเดินผ่านกำแพงผนังที่ได้ตกแต่งภาพกราฟิกบนกำแพงดังกล่าวให้เป็นสัญลักษณ์ว่าสภาพของกรุงศรีอยุธยาเมื่อถูกข้าศึกโจมตีเผาทำลายนั้นเป็นอย่างไร

หรือในกรณีของกลยุทธ์บริบทการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ด้วยการนำ “ของจริง×ตัวบท×ภาพ” นั่นคือ การใช้โพล์หรือตุ่มน้ำของจริง เพื่อถ่ายทอดภาพความสามารถของชาวเขายี่สารในการควบคุมทรัพยากรน้ำจืด เพื่อให้มีไว้ใช้กินและใช้สอยอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี พร้อมทั้งการนำเสนอตัวบทประกอบ เพื่อให้เห็นถึงอายุที่เก่าแก่และยาวนานของโพล์ เพื่อให้เกิดจินตนาการเชื่อมโยงกับความเก่าแก่ของชุมชนบ้านเขายี่สาร ที่นอกจากจะมีอดีตความเป็นมาอย่างยาวนานแล้ว ยังเป็นชุมชนที่มีความรุ่งเรืองทั้งด้านความรู้และความร่ำรวยในอดีตอย่างมากอีกด้วย เพราะจะต้องเป็นชุมชนที่มีเงินทองมากเท่านั้นจึงจะสามารถซื้อตุ่มขนาดใหญ่ ซึ่งไม่น่าจะเป็นของที่ผลิตได้ในประเทศไทยในแบบนี้ได้ ในขณะที่เดียวกับที่ต้องมีเทคโนโลยีความรู้พอที่จะผลิตเตาเผาขนาดใหญ่สำหรับผลิตตุ่มขนาดใหญ่จำนวนมากๆไว้เพื่อเก็บกักน้ำจืดไว้ใช้กิน

จากกลยุทธ์ดังกล่าว หากนำไปเปรียบเทียบกับพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศแล้ว จะพบว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่ใช้กลยุทธ์บริบทในการจัดแสดง เพื่อประกอบสร้างหรือปรุงแต่งความรู้ลึกร่วมของกลุ่มผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดง เพื่อให้รู้สึกถึงอัตลักษณ์หรือความหมายของความเป็นคนในชาติหรือชุมชนนั้นๆด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดแสดงประวัติศาสตร์ของชาวแคนาดาใน the new Canadian Museum of Civilization เพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์แคนาดา ก็จะมีวิธีการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ที่ใช้การจัดพื้นที่ทางเดินเป็นสัญญาณในการควบคุมความหมาย นั่นคือ ผู้ชมจะต้องเดินไปตามทางผ่านช่วงเวลาตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แคนาดาที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เริ่มต้นห้องแสดงด้วยการเล่าเรื่องราวถึงการบุกเบิกและตั้งถิ่นฐานของพวก Norse ต่อด้วยจุดเริ่มต้นของการกลายเป็นเมือง การค้าและอุตสาหกรรมที่นำความรุ่งเรืองมาสู่ประเทศ และจบลงด้วยการบอกเล่าถึงเรื่องราวของแคนาดาใน

ยุคปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดแสดงเพื่อทำลายระยะห่างทางกายภาพระหว่างผู้เข้าชมและสิ่งแสดงที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการเข้าชม (Delaney, 1992)

หรือผลการศึกษาของ Newman & Mclean (2002) ที่ได้พบว่า ปฏิบัติการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นของสกอตแลนด์ สามารถทำให้ผู้เข้าชมชาวสกอตแลนด์เกิดความรู้สึกถึงความเป็น “คนสกอต” หรืออะไรที่ใช่เราได้ในรูปแบบเดียวกัน

การใช้กลยุทธ์ปรับบทในการจัดแสดงดังกล่าวเป็น “อำนาจหรือพลังของการเล่าเรื่อง” เพื่อบอกความหมายถึงความเป็นพวกเดียวกันที่สามารถประจักษ์ได้ผ่านพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ โดยที่อำนาจหรือพลังดังกล่าวเกิดขึ้นจากหลักการสำคัญเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง “การจัดแสดง” กับ “ผู้เข้าชมการจัดแสดง” (Dean, 1994) ดังต่อไปนี้คือ

- การใช้ตัวบท หรือ “ภาษา” เพื่อสร้างให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมด้วยการได้ยินหรือได้อ่าน ในขณะที่เดียวกับที่ตัวบทดังกล่าวจะทำการบอกเล่าเรื่องราว และเติมเต็มความหมายที่ต้องการจะสื่อสารออกมา ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสัญลักษณ์ประเภทต่างๆ ที่ส่งผ่านความหมายผ่านทางประสาทสัมผัสของผู้รับสาร ยกตัวอย่างเช่น การใช้ “ของจริง×ตัวบทภาพ” ในกลยุทธ์การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร เป็นต้น
- การใช้ความรู้สึกหรือการมีส่วนร่วมผ่านทางประสาทสัมผัสของผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดง ยกตัวอย่างเช่น การนำเสนอด้วยตัวบทเสียงเพื่อให้เกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมทางความรู้สึกด้วยการได้ยิน ตัวอย่างเช่น ตู้กระจกจำลองเหตุการณ์พร้อมด้วยตัวบทเสียงบรรยายเหตุการณ์ประกอบ ในการจัดแสดงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร หรือการนำเสนอด้วยภาพ เพื่อให้มีส่วนร่วมทางสายตาด้วยการได้มองเห็น ได้จ้องมอง หรือได้อ่าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พบว่า แม้ว่าจะมีความเหมือนกันในการเล่าเรื่อง แต่เนื่องจากความแตกต่างของแหล่งที่มาของเนื้อหาหรือเรื่องราวที่นำมาจัดแสดงระหว่างพิพิธภัณฑ์แห่งชาติและชุมชนดังได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น ทำให้ประวัติศาสตร์ของ “ชาติไทย” ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

จำเป็นจะต้องอาศัยการประกอบสร้างหรือปรุงแต่งจินตนาการเพื่อเรียกหรือกำหนดสถานะของ ผู้เข้าชมการจัดแสดงให้รับรู้และรู้สึกถึงภาพตัวแทนแห่ง "ความเป็นเรา" ที่สูงกว่าพิพิธภัณฑสถาน อย่างมาก ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงใน สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549) ได้กล่าวไว้ว่า "ประวัติศาสตร์ แห่งชาติของไทยถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นเรื่องราวร่วมกันของความเป็นมาของคนไทยทุกคน ใน ฐานะเป็นพลเมืองของชาติเดียวกัน"

อย่างไรก็ตาม ความทรงจำร่วมกันที่สร้างขึ้นมานี้ อาจเข้าไปแทนที่ความทรงจำของคน กลุ่มต่างๆ ได้ระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่ทุกกลุ่มและไม่ใช่กับทั้งหมดที่จะรู้สึกในอดีตของตนคือเรื่องเล่า ประจำชาติล้านวนนี้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549) ดังนั้น เราจึงได้พบว่า ภายใต้บริบทของการจัดแสดง ภายในพิพิธภัณฑสถาน อำนาจของความเป็นสถาบันพิพิธภัณฑสถานจึงถูกนำเข้ามาใช้ เพื่อลดทอน ความแตกต่างหลากหลายของ "สถานที่/เรื่องราวในอดีต/สายสัมพันธ์ที่มี" ของแต่ละชุมชนหรือ ท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมเหล่านั้นลง ให้เหลือแต่เพียงเรื่องราวที่สามารถเชื่อมโยงความเป็นชาติไทย ผ่านความต่อเนื่องของเรื่องราวในแต่ละยุคสมัยเพื่อให้กลายเป็นประวัติศาสตร์หลักของเรื่องราว ของชาติที่สามารถจินตนาการว่าเรามี "ร่วมกัน" ได้

เมื่อผนวกรวมเอาความพยายามของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในการเชื่อมโยงความเป็นเราที่ เหมือนกันและความเป็นพวกเดียวกันของเรา เข้ากับภารกิจหลักที่สำคัญของพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พระนคร ในการปรับปรุงส่วนการจัดแสดงประวัติศาสตร์ของชาติ ณ อาคารพระที่นั่ง ศิวโมกษพิมาน ให้เป็นห้องจัดนิทรรศการประวัติศาสตร์ชาติไทยแบบนิทรรศการถาวร เพื่อน้อม รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในสมเด็จพระบรมชนกนาถรัชกาลที่ ๖ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี เนื่องในวโรกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เมื่อปี พ.ศ.2525 ทำให้การนำเสนอ ประวัติศาสตร์ของชาติภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ดังกล่าว จึงใช้วิธีการปรุงแต่งหรือสร้าง สำนึกร่วมของความเป็นไทย ด้วยเรื่องราวพระมหากษัตริย์คุณขององค์พระมหากษัตริย์ของ ชาติไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัย ผู้ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการปกป้องเอกราชของประเทศชาติ และความสงบสุขของพลนิกรของพระองค์

และเมื่อเป็นเรื่องที่ต้องจินตนาการ นอกเหนือจากการใช้กลยุทธ์ปรับทในการจัดแสดง เพื่อ สื่อสารความหมายหรือการนำเสนอภาพตัวแทนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แล้วนั้น ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑสถาน จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการประกอบสร้างความหมายผ่านการเข้ารหัสทาง "เวลา" เพิ่มเติมด้วย ทั้งการทำให้เวลามาปรากฏและเวลานั้นหดหายไป เพื่อให้ความหมายที่ ต้องการสื่อสารภายในพื้นที่ของพิพิธภัณฑสถานนี้ดูโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกับที่ทำให้

“อดีต” ของชาติเป็นเรื่องเล่าที่ดูไม่ซับซ้อน ดูเป็นกลาง ความแตกต่างต่างๆระหว่างความเป็นพวกหรือที่มาของกลุ่มคนในชาติเลือนหายไป ทำให้สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายหลักที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติต้องการ ในการนำเสนอภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ชาติไทยได้

ในส่วนของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารนั้น เราจะได้พบว่า แม้ว่าเรื่องที่เล่าภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารจะมีกรอบเวลาหรือประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเข้ามาปรากฏให้เห็นภายในพิพิธภัณฑ์ เช่นเดียวกันกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร แต่เนื่องจากเรื่องเล่าทั้งหมดเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นเรื่องของ “เฉพาะชุมชน” เป็นประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม/สังคมเฉพาะของคนที่อยู่ภายในพื้นที่เดียวกัน และวิถีชีวิตภายนอกก็เป็นที่มาของเนื้อหาหรือเรื่องราวของการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ความเชื่อถือศรัทธาของคนในชุมชนต่อพ่อปู่ศรีราชา การทำมาหากิน การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการดำรงชีพ ฯลฯ

เมื่อความแตกต่างเกิดจากเรื่องที่เราเลือกมาเล่า รวมถึง “ข่าวของ” ที่นำมาจัดแสดงก็เป็นของใช้ที่ได้มาจากที่มีการใช้งานอยู่จริง ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขายี่สาร ที่คนในชุมชนเดียวกันหรือ “เจ้าของวัฒนธรรม” ได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ในหลากหลายรูปแบบ ที่สำคัญคือการใช้มีส่วนร่วมในระดับสูงด้วยการตัดสินใจที่จะยอมรับและเลือกร่วมกันว่า จะนำเสนอในสิ่งของหรือเนื้อหาอะไรบ้างจึงจะสามารถแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเขายี่สารได้เป็นอย่างดี ดังนั้น พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารแห่งนี้จึงมิได้มีเฉพาะพื้นที่ที่หยุดนิ่งภายในตัวอาคาร ศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สาร ซึ่งเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชน แต่ได้นับเนื่องและล้อมรอบเอาพื้นที่ของโลกจริงภายนอกเข้ามาไว้ด้วย “พื้นที่” ของชุมชนบ้านเขายี่สารจึงเข้ามาเป็นตัวช่วยในการควบคุมความหมาย และเชิดชูความเป็น “ของจริง” และอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนให้เห็นโดดเด่นขึ้นมาภายในพิพิธภัณฑ์ ไม่ใช่เรื่องของการปิดล้อมทางกาลเวลาเพื่อการควบคุมจินตนาการดังเช่นกลยุทธ์ของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

เพราะฉะนั้น เมื่อกลยุทธ์เป็นเรื่องของการใช้พื้นที่ทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์เข้ามาประกอบสร้างความหมาย ผลก็คือ นอกเหนือจากที่ผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จะได้รับรู้และรู้สึกถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านเนื้อหาและข่าวของที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนแล้ว ก็จะได้มองเห็น รับรู้และรู้สึกถึงการแสดงตัวตนของชาวบ้านในชุมชน จากวิถีชีวิตของจริงที่อยู่ภายนอกพิพิธภัณฑ์อีกด้วย ตามที่อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ ประธานคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์วางแนวทางในการ

ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารไว้ว่า “วางแผนเอาไว้ว่าทั้งชุมชนต้องเป็นพิพิธภัณฑ์ ในอาคาร นอกอาคาร” (สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2549)

ความแตกต่างแต่ทว่าคล้ายคลึงในการแสดงความเป็นตัวตนของชาติหรือชุมชนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นได้ ชอนนัยสำคัญแต่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเล่าเรื่องมีความสำคัญกว่าเรื่องที่น่ามาเล่า เนื่องจาก การ “จัดแสดง” การ “ทำให้เห็น” ตลอดจนการ “ถูกเห็น” หรือ “ถูกมอง” นั้น ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นแบบเป็นไปเองและไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ แต่มันเชื่อมโยงกับอำนาจ/ความรู้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์ที่ นำทางทั้งการนำเสนอของกลุ่มผู้ส่งสารและการมองหรือการเห็นของกลุ่มผู้รับสาร โดยเฉพาะเมื่อ เปรียบเทียบขั้นตอนสำคัญในการทำงานของกลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งเพื่อออกแบบ เนื้อหาและสิ่งแสดงสำหรับการจัดนิทรรศการ ดังต่อไปนี้คือ

- กลุ่มผู้ส่งสารหรือคณะกรรมการดำเนินงานของทั้ง 2 พิพิธภัณฑ์มีการกำหนด เป้าหมายในการจัดนิทรรศการ หรือวางกรอบของเนื้อหาหลักที่จะเป็นหัวข้อใน การจัดแสดงเช่นเดียวกัน ซึ่งในกรณีของอาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เป้าหมายหลักในการจัดนิทรรศการ คือ เพื่อ น้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในสมเด็จพระบรมมหาราชวงศ์จักรี เนื่องในวโรกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เมื่อ ปี พ.ศ.2525 และในกรณีของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร คือ การนำเสนอภาพรวม ของชุมชนบ้านเขายี่สารและคนบ้านเขายี่สาร เพื่อปลุกจิตสำนึกและความ ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองของคนในชุมชน และเพื่อให้ “คนนอก” ได้รู้จัก ภาพวิถีชีวิตของคนและชุมชนบ้านเขายี่สาร
- เมื่อเป้าหมายของการจัดแสดงเป็นที่แน่ชัดแล้ว กลุ่มผู้ส่งสารหรือคณะกรรมการ ดำเนินงานของทั้ง 2 พิพิธภัณฑ์ก็จะทำการคัดเลือกเข้าหรือคัดเลือกออกของ เนื้อหาหรือเรื่องราวที่จะนำมาจัดแสดง รวมตลอดถึงการเลือกหรือไม่เลือกในส่วน ของสิ่งแสดงต่างๆหรือชุดของอุปกรณ์ประกอบฉาก อาทิ วัตถุ ภาพ หรือตัวบท เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น การเลือกที่จะไม่นำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ใน บางช่วงเวลาของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร หรือการเลือกที่จะนำเสนอ “โพล” ให้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร เป็นต้น

- หลังจากนั้น กลุ่มผู้ส่งสารหรือคณะกรรมการดำเนินงานของทั้ง 2 พิพิธภัณฑท์ก็จะเลือกหรือออกแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาและวัตถุหรือสิ่งแสดง ที่ผ่านการคัดเลือกให้เหมาะสมกับการนำเสนอภายในช่องทางแบบพิพิธภัณฑท์ ดังที่ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า กลยุทธ์ในการจัดแสดงหรือนำเสนอภาพตัวแทนของกลุ่มผู้ส่งสารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน คือ กลยุทธ์ปรับทในการจัดแสดงและกลยุทธ์ในด้านของเวลา ในขณะที่การนำเสนอของพิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สาร จะเป็นกลยุทธ์ปรับทในการจัดแสดงและกลยุทธ์ในด้านของพื้นที่

ในขณะเดียวกัน การแสดงความเป็นตัวตนของชาติหรือชุมชนผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถานนั้น ยังได้แสดงให้เห็นถึงภาคปฏิบัติการที่แท้จริงของอำนาจในการทำให้ภาพตัวแทนของชาติและชุมชนในแบบใดแบบหนึ่งเกิดขึ้นมาได้ภายในพื้นที่พิพิธภัณฑท์ได้อีกด้วย ดังที่ Foucault (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545 ข) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า อำนาจนั้นเป็นเรื่องของการกระทำ (action) และการใช้อำนาจที่สำคัญ คือ การสร้างโอกาส/ความเป็นไปได้ให้เกิดการกระทำบางอย่างขึ้น การใช้อำนาจเพื่อสร้างภาพตัวแทนของพิพิธภัณฑท์ทั้ง 2 แห่งนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงภาพตัวแทนที่ถูกสร้างหรือกำหนดให้กลายเป็นความจริง นอกเหนือจากนั้นแล้ว ปฏิบัติการดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงความกระจัดกระจายของอำนาจในการสร้างภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ของตนเองที่กระจายออกสู่ชุมชนหรือท้องถิ่นผ่านตัวอย่างของพิพิธภัณฑท์ชุมชน และดึงเอาคนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมที่เคยถูกกีดกันหรือตัดขาดออกไปได้กลับคืนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนนี้ด้วย

ในกรณีข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบความแตกต่างในเรื่องของอำนาจของกลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑท์ ที่พิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สารอำนาจนี้จะกระจายอยู่ในมือของกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ไว้ในหัวข้อจุดร่วมและจุดต่างของปฏิบัติการจัดแสดงไปแล้ว จึงจะไม่นำมากล่าวถึงอีก สำหรับข้อที่น่าสังเกตและประเด็นความสนใจต่อกรณีในข้างต้นของผู้วิจัยจะอยู่ที่ แม้ว่าพิพิธภัณฑท์ทั้ง 2 แห่งจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของการกระจายอำนาจของกลุ่มผู้ส่งสาร แต่ขั้นตอนในการนำเสนอหรือการเล่าเรื่องของกลุ่มผู้ส่งสาร ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับอำนาจ/ความรู้ของสถาบันพิพิธภัณฑท์ ที่นำทางทั้งการนำเสนอของกลุ่มผู้ส่งสารและการมองหรือการเห็นของกลุ่มผู้รับสาร และนั่นมีความหมายว่า

(1) สิ่งที่ได้เห็นเพื่อควรจดจำ ระลึกถึง และยึดถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมกันของชาติหรือชุมชน นั้นคืออะไร ซึ่งในกรณีของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ความเป็นไทยคือความโชคดีที่ได้อยู่ ได้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์ของชาติไทย ผู้ทรงทศพิธราชธรรมและบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อพสกนิกรชาวไทย และในกรณีของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร สิ่งที่ยังบอกถึงความ เป็นชาวชุมชนบ้านเขายี่สารที่ชัดเจนที่สุดก็คือ การเป็นผู้มีภูมิปัญญา/ความรู้จนกระทั่งสามารถ ดำรงอยู่มาได้ด้วยดีท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่อยู่ได้อย่างลำบากยากเย็น และความรู้ของชุมชน นั้นเชื่อมโยงกับสภาพธรรมชาติของชุมชนในรูปแบบป่าชายเลน และพ่อปู่ศรีราชา ในฐานะบรรพบุรุษ และที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน

(2) สิ่งที่ไม่ได้เห็นนั้นมีความหมายเสมอ เพราะนั่นคืออะไรที่ “ไม่ใช่เรา” ข้อสังเกตของการ ที่ผู้เข้าชมไม่อาจจะได้เห็นใครบางคนภายในพิพิธภัณฑสถาน หรือเรื่องบางเรื่อง ภาพบางภาพนี้ ได้ สะท้อนถึงวาทกรรมที่เข้ามากำกับวิธีการที่จะพูดถึงหรือการนำเสนอเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑสถาน ปฏิบัติการนี้ได้ทำให้พิพิธภัณฑสถานเปรียบเสมือนกับ “backteller” หรือเบื้องหลังของการทำให้ “อดีต” ขึ้นมาปรากฏให้เห็นภายใต้อำนาจในการสถาปนาประวัติศาสตร์ (ความรู้) ให้เป็นความจริงผ่าน วิธีการเล่า/ไม่เล่า หรือวิธีการพูดถึง/ไม่พูดถึง และทำที่ที่จะพูดถึงบุคคลคนนั้นหรือเรื่องๆนั้น (Bennett, 1995) และข้อค้นพบนี้มีความหมายถึงการรู้เท่าทันพิพิธภัณฑสถานในฐานะสื่อประเภทหนึ่ง และเพื่อที่จะรู้เท่าทัน ในการเข้าชมการจัดแสดงหรือดูประวัติศาสตร์/เรื่องราวต่างๆที่นำมาเสนอ แล้วนั้น ก็จะต้องดูในส่วนที่ไม่ได้พูดถึงและนึกถึงในส่วนที่ไม่ได้นำเสนออีกด้วย

ดังเช่น ในงานศึกษาวิจัยของไทยของ เขาวนุช เวศร์ภาดา (2545, 2546) ที่ศึกษา “วาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรม” จากหมู่บ้านเขาขุนศรี ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นในแง่ของเอกลักษณ์ความเป็นมาอัน เก่าแก่ และความสามารถของชาวบ้านในการรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และ ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ จนกระทั่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม นอกจากนั้นแล้ว หมู่บ้านวัฒนธรรมแห่งนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของ “อุทยานการศึกษา” ศูนย์กลางการ เรียนรู้ของชุมชนอีกด้วย

เขาวนุชได้ตั้งคำถามหลักในการศึกษาหมู่บ้านแห่งนี้ว่า อะไรที่เป็นตัวกำหนดให้เรา “เห็น” ภาพในลักษณะนี้ และมีอะไรอีกหรือเปล่าที่เรา “ไม่เห็น” โดยที่ผลจากการศึกษาได้ พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้รับการนิยามความหมายว่าเป็น “อุทยานการศึกษา” และ “หมู่บ้าน วัฒนธรรม” นั้น แท้ที่จริงแล้ว เกิดจากการประกอบสร้างอย่างเป็นทางการและอย่างเป็นทางการ

เป็นผล ผ่านวาทกรรมประวัติศาสตร์ วาทกรรมชุมชนเข้มแข็ง และวาทกรรมวิทยาศาสตร์ วาทกรรมชุดดังกล่าวได้รับการนำเสนอในรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมแบบต่างๆ ทั้งการจัดระเบียบพื้นที่ ได้แก่ การวางผังหมู่บ้าน การจัดระเบียบสังคมผ่านการประดิษฐ์ประเพณี การจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มบ้าน และการจัดระเบียบข้อมูลหลักฐานอ้างอิงต่างๆเกี่ยวกับหมู่บ้าน ได้แก่ การผลิตข้อเขียนที่ให้ความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน ทั้งประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ผู้คน ภูมิปัญญา ประเพณี เศรษฐกิจ จนกระทั่งสามารถก่อให้เกิดภาพตัวแทนของชุมชนที่มี "เอกลักษณ์" ในการมีอดีตเก่าแก่ มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม มีความเจริญ ทันสมัย แต่ก็ยังรักษารากเหง้าดั้งเดิมไว้ได้

นอกเหนือจากการจัดแสดงและการทำให้เห็นจะไม่ใช่เรื่องที่เป็นธรรมชาติ และสิ่งที่ถูกมองและไม่ได้เห็นได้ทำให้พิพิธภัณฑสถานกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการนิยามความเป็นชาติและชุมชน ผ่านกระบวนการ "คัดออก" และ "เลือกเข้า" ของเนื้อหาและสิ่งแสดงต่างๆแล้วนั้น ในสายตาของนักวิชาการพิพิธภัณฑสถานวิทยาก็แล้ว สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมหรือข้าวของที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานยังเป็นเรื่องของอำนาจ เป็นการเมืองเรื่องหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน ที่เปลี่ยนแปลงจากบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานในการให้ความรู้ตามหลักสาขาวิชาต่างๆ มาเป็นการให้ความรู้หรือสอนผู้ดู/ผู้ชมว่าชีวิตของเราเป็นเช่นไร ในขณะที่เดียวกับที่ซ่อนนัยถึงความสามารถและพลังอำนาจของชาติหรือชุมชนจากทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่มี (Newton, 1994)

ดังที่ Jordanova (1989) ผู้ศึกษามุมมองทางประวัติศาสตร์ผ่านวัตถุที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องของวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมภายในพิพิธภัณฑสถานที่น่าสนใจ เมื่อผู้วิจัยพิจารณาจากมุมมองทางนิเทศศาสตร์ ไว้ดังนี้คือ

"ในกรณีของวัตถุชิ้นนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องตระหนักและระลึกถึงไว้อยู่เสมอก็คือบริบทที่นำมาใช้ในการควบคุมความหมายของวัตถุที่ต้องการจะสื่อสารออกมานั้น เนื่องจาก เรื่องของบริบทในการจัดแสดงล้วนแล้วแต่เป็นที่เรื่องที่ถูกจำกัด ถูกคัดเลือก และออกแบบมาเพื่อนำทางให้ผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดง สามารถอ่านและรับรู้ความหมายออกมาได้เพียงเฉพาะในบางแบบหรือบางความหมายเท่านั้น"

ข้อที่น่าสังเกตคือ อำนาจที่นำทางการนำเสนอและการมองเห็นนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของการตอกย้ำและยืนยันทัศนะของผู้วิจัยที่ว่า กระบวนการนำเสนอมีความสำคัญมากกว่าเนื้อหา/เรื่องราวหรือข้าวของ/วัตถุทางวัฒนธรรมที่นำมาจัดแสดง และหากว่าเราอธิบายด้วยทัศนะ

ของ Hall (1997a) ก็สรุปได้ว่า กระบวนการประกอบสร้างความหมาย/ภาพตัวแทนที่เรียกว่า “ปฏิบัติการจัดแสดง” (the practice of representation) นี้ เป็น “ระบบ” ที่ทำงานเช่นเดียวกับ “ภาษา” เนื่องจาก ทุกๆทางเลือกในการจัดแสดง ยกตัวอย่างเช่น การเลือกที่จะนำเสนอสิ่งนี้มาแทนสิ่งนั้น หรือจะนำเสนอสิ่งนี้โดยให้มีความเชื่อมโยงกับสิ่งนั้น หรือจะพูด/เล่าแบบนี้เมื่อจะนำเสนอสิ่งนั้น ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นทางเลือกที่จะนำเสนอภาพของวัฒนธรรมออกมา และแต่ละทางเลือกนั้น ล้วนมีผลสืบเนื่องถึงเรื่องของความหมาย ว่าความหมายอะไรที่จะถูกผลิตออกมา และความหมายนั้นได้ถูกผลิตออกมาอย่างไร

6.2.2 เมื่ออำนาจถูกเปลี่ยนมือ: เหตุเกิดเมื่อความหมายไม่เคยมีปลายปิด

แม้ว่าอำนาจในการเล่าเรื่องของพิพิธภัณฑที่กล่าวมาในข้างต้น จะทำให้ดูเหมือนว่าพลังและอำนาจในการสื่อสารจะเอนเอียงมาอยู่ในข้างของผู้ส่งสาร และแม้ว่า Hall จะเชื่อว่า “production constructs the message” (Dicks, 2000) แต่ในการศึกษาเรื่องภาพตัวแทนโดยใช้แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัสแห่งความหมายนั้น Hall กลับแสดงให้เห็นว่า ในกระบวนการแปลและรับความหมายของผู้รับสารนั้น เป็นกระบวนการที่เรียกได้ว่า “active process” นั่นคือไม่ว่าเราจะเป็นผู้ดู/ผู้ชม/ผู้อ่าน/ผู้รับสาร ความหมายที่เราได้รับมานั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นชุดเดียวกันกับที่ผู้พูด/ผู้เขียน/ผู้ส่งให้มาเสมอไป จะมีความเลื่อนไหลในการแปลและรับความหมายเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ความหมายบางอย่างอาจจะถูกแอบซ่อนไว้ในประโยคหรือตัวบท และความหมายบางอย่างแม้ว่าผู้ส่งจะไม่ได้ตั้งใจ แต่ก็อาจจะถูกผู้รับอ่านความหมายในแบบนั้นออกมาได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2545 ข)

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น กระบวนการรับความหมายในแบบ active ดังกล่าว ทำให้อำนาจที่อยู่ในมือของผู้ส่งสารในกระบวนการเข้ารหัสแห่งความหมายนั้น ถูกถ่ายเทหรือเปลี่ยนมือมาอยู่ในข้างของผู้รับสาร เมื่ออยู่ในขั้นตอนของการถอดรหัสแห่งความหมาย ในขั้นตอนของการผลิตความหมายขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งนี่เอง ที่ทำให้การสร้างภาพตัวแทนเป็นเรื่องของการเมืองเรื่องความหมายอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาผู้รับสารกับการอ่านความหมายจากการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑที่บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงและยืนยันถึงกระบวนการแบบ “active process” ด้วยเช่นกัน แม้ว่าความหมายที่ถูกอ่านออกมาภายใต้วิธีคิดหรืออุดมการณ์หลักของสังคมของผู้รับสารของ

พิพิธภัณฑที่ทั้ง 2 แห่งนั้น จะทำให้ดูเหมือนว่าผู้รับสาร passive เพราะการอ่านความหมายนั้น ไม่เกินไปกว่าความหมายในชุดของทางเลือกที่ผู้ส่งสารได้กำหนดไว้ให้ และส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในรูปแบบของ preferred reading ก็ตาม

สำหรับเหตุผลที่ยกมาประกอบข้อยืนยันของกระบวนการรับความหมายในแบบของ "active process" ในข้างต้นนั้น พร้อมกับยืนยันทัศนะของ Hall ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบหลักในการศึกษาครั้งนี้ว่า "การที่ข่าวสารนั้นถูกรับรู้้อย่างไรมีความสำคัญมากเทียบเท่ากับการที่ข่าวสารนั้นถูกผลิตออกมาอย่างไร" มาจากการที่การอ่านหรือรับความหมายภายในสื่อพิพิธภัณฑที่ทั้ง 2 แห่งนี้ การรับรู้เรื่องที่เล่าหรือรับความหมายของภาพตัวแทนที่ปรากฏขึ้นมา นั้นมิได้เป็นผลมาจากกลยุทธ์ในการสร้างภาพตัวแทนหรือวิธีการเล่าเรื่องแต่เพียงอย่างเดียว แต่การอ่านความหมายของกลุ่มผู้รับสารของทั้ง 2 พิพิธภัณฑที่นั้น ผู้วิจัยได้พบว่า ความหมายได้ถูกรับรู้ภายใต้ความสัมพันธ์ 2 ประการ คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑที่กับพฤติกรรมในการชมของกลุ่มผู้รับสารประการหนึ่ง และ (2) ความสัมพันธ์จากการนำเอา "ตัวเอง" ของผู้รับสารเข้าไปสร้างความหมายในสารที่ได้รับมาด้วยอีกประการหนึ่ง

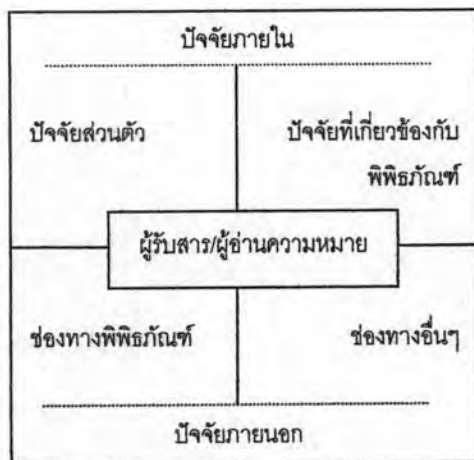
ในประการแรกนั้น ผลจากการศึกษาพฤติกรรมในการเข้าชมการจัดแสดงของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑที่ ทั้งที่พิพิธภัณฑแห่งชาติ พระนคร และที่พิพิธภัณฑที่บ้านเขยี่สาร ที่วัดด้วยระดับของการให้ความสนใจและเวลาที่ให้กับการชมการจัดแสดงในแต่ละหัวข้อหรือการจัดแสดงนิทรรศการทั้งหมด จะพบว่า มีตั้งแต่ระดับที่เข้มที่สุดด้วยการให้ความสนใจแบบทั้ง "ดูของ" และ "อ่านเอาเรื่อง" และให้เวลากับการเข้าชมการจัดแสดงอย่างมาก กับระดับที่อ่อนลงมาที่ใช้เวลาในการเข้าชมอย่างรวดเร็ว ด้วยการดูแบบเพียงผ่านๆ หรือดูบ้างไม่ดูบ้าง หรือเพียงแต่ดูรูปภาพและข่าวของที่นำมาจัดแสดง แต่ไม่ได้อ่านตัวบท หรืออ่านบ้างแต่อ่านอย่างผ่านๆอ่านไม่ครบ เป็นต้น

พฤติกรรมการเข้าชมการจัดแสดงในกรณีหลังนี้ จะทำให้ในเวลาที่เรียกว่า "การบริโภคความหมาย" หรือขั้นตอนการถอดรหัสความหมายของผู้รับสารนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกับที่เป็นผลให้กลไกหรือกลวิธีการเล่าเรื่องที่ถูกออกแบบมาเพื่อควบคุมความหมายจากผู้ส่งสารของทั้ง 2 พิพิธภัณฑที่นั้น ถูกลดทอน ถูกเปลี่ยนแปลง หรือแม้กระทั่งอาจไม่มีความหมายใดเกิดขึ้นเลยก็ได้ เพราะความหมายนั้นจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาจากผู้อ่านหรือผู้รับสาร มิใช่เกิดจากการทำงานของกลุ่มผู้ส่ง

ดังที่ Fiske (1984 cited in Crane, 1992) ได้กล่าวไว้ว่า ในระหว่างการใช้ตัวบทในช่วงของกาละและเทศะหนึ่งๆของผู้รับสารนั้นๆ จะเป็นผลให้ตัวบทนั้นมีความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามบริบทในขณะอ่านตัวบทดังกล่าวของผู้รับสาร หรือตัวอย่างของพฤติกรรม การเข้าชมการจัดแสดงนิทรรศการของกลุ่มผู้รับสาร ภายในพิพิธภัณฑ์ของทหารผ่านศึกที่มีชื่อว่า the Kohima Museum, Northeast India ที่ Kavanagh (2002) ได้พบว่า กลุ่มผู้รับสารของ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีการเลือกชมหรือเลือกดูข่าวของที่นำมาจัดแสดงและเลือกที่จะอ่านเนื้อหา บางหัวข้อของการจัดแสดงอาจดูเพียงผ่านๆหรือเลือกที่จะไม่ดู บางหัวข้ออาจให้เวลากับการดูมาก และถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสนทนาระหว่างผู้เข้าชมด้วยกัน โดยที่ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลือกนั้น เป็นเรื่องของภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่มีมาก่อน หรือที่ Kavanagh เรียกว่า “บาดแผลทางจิตใจที่ได้รับจากสงคราม” ของตนเอง

ในประการที่สอง การนำเอา “ตัวเอง” ของผู้รับสารเข้าไปสร้างความหมายในสาร เป็นปฏิบัติการที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของความหลากหลายของ “ปัจจัย” ที่เข้ามากำกับหรือชี้นำการอ่านและแปลความหมายสาร (decode) ของผู้รับสาร/ผู้อ่าน ในขณะเดียวกับที่ได้แสดงให้เห็นว่า อำนาจหรือพลังในการเล่าเรื่องของผู้ส่งสารนั้นได้ถูกเปลี่ยนมือมาอยู่ในข้างของผู้รับสาร/ผู้อ่าน เป็นการยืนยันทัศนะของ Hall ว่าในขั้นตอนของการใช้หรือการบริโภคสารนี้ จะเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่งที่ความหมายจะถูกผลิตขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หมายความว่า ในช่วงเวลาแห่งการถอดรหัสนี้เป็นช่วงเวลาที่มิอิสระในตัวเอง ไม่จำเป็นต้องไปขึ้นต่อช่วงเวลาแห่งการเข้ารหัสเสมอไป

ผลจากการศึกษาได้พบว่า ปัจจัยสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการอ่านหรือแปลความหมายของกลุ่มผู้รับสารของทั้ง 2 พิพิธภัณฑ์นี้มีความเหมือนกัน โดยผู้วิจัยได้แยกปัจจัยดังกล่าวออกเป็นปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้คือ

แผนภาพที่ 14: วิจัยที่เข้ามากำกับขึ้นำการอ่านความหมายของผู้รับสาร

ในกรณีของวิจัยภายในของผู้รับสารนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

- วิจัยส่วนตัว ยกตัวอย่างเช่น ภูมิหลังหรือประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง ตัวอย่างเช่น ประสบการณ์ด้านการศึกษาและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ของกลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร หรือผู้รับสารของพิพิธภัณฑบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ในกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการเข้าชมพิพิธภัณฑชุมชนในที่อื่นๆมาก่อน เป็นต้น
- วิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ ยกตัวอย่างเช่น ผู้รับสารเคยมีประสบการณ์ดั้งเดิมในการเข้าชมการจัดแสดงในพิพิธภัณฑในอดีตหรือไม่ และประสบการณ์นั้นเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี หรือพฤติกรรมและเวลาในการเข้าชมการจัดแสดง ดังเช่นที่ได้อธิบายมาแล้วในหัวข้อของความสัมพันธ์ประการแรกในข้างต้น และที่สำคัญคือความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเนื้อหาและข่าวของที่นำมาจัดแสดงนั้น ว่ามีมาก/มีน้อย/หรือไม่มีเลย

สำหรับวิจัยภายนอกของผู้รับสารนี้แบ่งออกเป็นวิจัยที่เกิดขึ้นภายในช่องทางของพิพิธภัณฑและช่องทางภายนอก โดยที่ช่องทางภายในพิพิธภัณฑนั้นมีกลุ่มบุคคลที่เรียกว่าผู้ร่วมส่งสารปลายทางเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคือ กลุ่มวิทยากร/อาสาสมัคร/ไกด์/มัคคุเทศก์ และกลุ่มครูหรือผู้ปกครองหรือเพื่อนที่ร่วมชมการจัดแสดงด้วยพร้อมกัน ในขณะที่ช่องทางการสื่อสารภายนอกพิพิธภัณฑนั้น เป็นการรับรู้เนื้อหาที่นำมาจัดแสดงผ่านการศึกษาในสถาบันการศึกษา หรือเป็นการรับรู้เนื้อหาที่ถูกส่งออกมาผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น ละครทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือนวนิยาย เป็นต้น

ยกตัวอย่างเช่น ผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ที่ทักพาเอาประสบการณ์จากการเข้าชมภาพยนตร์เรื่องก้านกล้วยเข้ามาชมการจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยเฉพาะในส่วนการจัดแสดงสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ที่เรียนรู้ว่าข้าวของที่ดูเหมือนว่า “ธรรมดาๆ” ที่นำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์นั้น เป็นความธรรมดาที่ไม่ธรรมดา เพราะเป็นวัตถุพื้นบ้านที่ถูกสร้างขึ้นด้วยภูมิรู้ของชุมชน อย่างเช่น “กะป๋อย” กะลามะพร้าวที่ใช้หลักการสุญญากาศทำให้สามารถบีบนมแม่ลูกอ่อนเก็บเอาไว้ได้ เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยที่ได้รับในแง่ของสิ่งที่เข้ามากำกับหรือชี้นำการอ่านความหมายที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายรูปแบบ จนกระทั่งเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ความหมายปลายเปิด” ของผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์ ทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนในประเทศไทยทั้ง 2 แห่งนี้ กับงานวิจัยด้วยทพิพิธภัณฑอื่นๆ แล้วนั้น จะได้พบว่า มีข้อค้นพบที่คล้ายคลึงถึงปัจจัยที่เข้ามากำกับกับการอ่านความหมายจากตัวบทภายในพิพิธภัณฑ์ในงานวิจัยอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาด้วยทพิพิธภัณฑและการอ่านความหมายของกลุ่มผู้รับสารภายในพิพิธภัณฑ์ Victoria and Albert ของ Smith (1989) โดยมีประเด็นในการศึกษาว่า สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ นั้น ได้ถูกรับรู้และนำเสนอ/จัดแสดงในสายตาของกลุ่มภัณฑารักษ์อย่างไร ในขณะที่ถูกรับรู้และเข้าใจในสายตาของกลุ่มผู้รับสารหรือผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์อย่างไร สำหรับผลการศึกษากการอ่านความหมายของกลุ่มผู้รับสาร Smith ได้พบว่า ความหมายที่เกิดขึ้นในสายตาและการรับรู้ของกลุ่มผู้เข้าชมการจัดแสดงแต่ละคน/กลุ่มนั้น มีความแตกต่างกันไป เป็นเพราะทัศนคติ ความคาดหวัง และประสบการณ์หรือภูมิหลังที่หลากหลาย รวมถึงบริบทในการจัดแสดงวัตถุหรือสิ่งแสดงนั้นๆ ข้อค้นพบที่สำคัญในกรณีนี้จึงอยู่ที่ว่า ความหมายของวัตถุหรือสิ่งแสดงภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไปทุกๆ วันจากการตีความหมายของกลุ่มบุคคลผู้เข้าชมการจัดแสดงที่มีความแตกต่างกัน

หรือการศึกษาของ Kavanagh (2002) ที่ได้พบว่า กลุ่มผู้รับสารของพิพิธภัณฑ์ทหารผ่านศึกที่มีชื่อว่า the Kohima Museum, Northeast India โดยเฉพาะผู้รับสารที่เป็นอดีตทหารผ่านศึกและภรรยาหรือลูกของทหารผ่านศึกนี้ จะนำเอาความทรงจำในชีวิต หรือบาดแผลทางจิตใจที่ได้รับจากการเข้าร่วมรบในสงครามของตนเองในกรณีที่เป็นอดีตทหารผ่านศึก และบาดแผลทางจิตใจของคนในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากความทรงจำของอดีตทหารผ่านศึกเหล่านี้ ในบทบาทของลูก หรือสามี หรือพ่อ เข้ามาเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมกรรมการเข้าชมว่าจะเลือกชมการจัดแสดงในหัวข้อใด หรือเลือกที่จะเดินผ่านไม่ชมการจัดแสดงในหัวข้อนั้นๆ

ในกรณีของการนำเอาตัวเองเข้ามาร่วมสร้างความหมายด้วยนั้น เกิดขึ้นกับการรับสารผ่านสื่อหรือตัวบทอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ในการศึกษาผู้รับสารกับการอ่านตัวบทภาพยนตร์ Bobo (1994) ได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้รับสารซึ่งเป็นผู้หญิงผิวดำกลุ่มหนึ่งที่ได้ชมภาพยนตร์เรื่อง *The color purple* ได้ประกอบสร้างความหมายใหม่ให้กับชีวิตของตนเอง และความหมายนั้นยังเป็นความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายในกระแสหลักที่ถูกส่งออกมาจากภาพยนตร์อีกด้วย โดยปัจจัยหลักที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการอ่านและตีความนั้น เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางประสบการณ์ในชีวิตจริงในอดีตของแต่ละคน และ Bobo ได้สรุปให้เห็นว่า “ในขณะที่ชมภาพยนตร์หรือ “อ่านตัวบท” นั้น ทั้ง “เธอและเขา” ต่างก็ไม่ได้ทั้งเรื่องราวในอดีต ไม่ว่าจะ ในทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เชื้อชาติ หรือเพศของตนไว้ที่หน้าประตูแต่อย่างใด”

หรือตัวอย่างจากกรณีของการศึกษาผู้รับสารในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ จากรายการ Nationwide ซึ่งเป็นรายการนิตยสารทางอากาศเกี่ยวกับข่าวและสถานการณ์ปัจจุบัน ของ Morley (1980 cited in Kidd, 2002: 108) Morley ค้นพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยของเขามีการ “ใช้สื่อ” และ “ตีความ” รายการดังกล่าว แตกต่างกันไปตามลักษณะหรือภูมิหลังของแต่ละบุคคล ยกตัวอย่างเช่น ชนชั้น เพศสภาพ ชาติพันธุ์ อายุ อุดมการณ์ทางวัฒนธรรม มุมมองทางการเมือง และประสบการณ์ส่วนบุคคล ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องกรองเนื้อหาสารที่บรรจุอยู่ในแต่ละรายการ

ผู้วิจัยได้พบว่า สถานการณ์ที่อำนาจถูกเปลี่ยนมือ จนกระทั่งทำให้การอ่านความหมายหรือการตอบสนองต่อเนื้อหาสารจากการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานของกลุ่มผู้รับสาร กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า ผู้รับสารแบบ “unpredictable” ไปนั้น คือไม่รู้ว่าการจัดแสดงนั้นจะนำมาความหมายได้ หรือก่อให้เกิดการต่อต้าน หรือก่อให้เกิดการตั้งคำถามต่อสิ่งที่นำมาเสนอ เป็นสิ่งที่อยู่ในความกังวลของกลุ่มผู้ส่งสารหรือกลุ่มภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ด้วยเช่นกัน

ความกังวลใจนั้นปรากฏขึ้นให้เห็นอย่างชัดเจน เมื่อกลุ่มนักการศึกษาของพิพิธภัณฑสถานเริ่มต้นทบทวนถึงบทบาทหรือมิติในด้านการให้การศึกษาของพิพิธภัณฑสถาน โดยเทียบเคียงกับการเรียนรู้ทางจิตวิทยา และแบบจำลองในการสื่อสารระหว่างการสื่อสารแบบทางเดียวกับการสื่อสารแบบสองทาง รวมถึงขั้นตอนในการรับและถอดรหัสของกลุ่มผู้รับสาร และอุปสรรคหรือ noise ที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสาร ในขณะที่มีความพยายามที่จะมอบหมายภารกิจให้กับกลุ่มภัณฑารักษ์/นักการศึกษา/นักจัดหรือออกแบบพิพิธภัณฑสถาน/นักสื่อสาร เพื่อที่จะเพิ่มกลยุทธ์ในการสื่อสารหรือกลวิธี/กลยุทธ์ในการควบคุมความหมาย ในระหว่างที่ผู้รับสารเข้ามาอยู่ภายในของ

บริบทในการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ทำหน้าที่ในด้านการให้การศึกษาของตนได้อย่างสมบูรณ์แบบ (Sandell, 2002, Hooper-Greenhill, 1994; 1995)

นอกเหนือจากการปรับปรุงกลยุทธ์ในการจัดแสดง เพื่อที่จะเพิ่มและขยายบทบาททางด้านการให้การศึกษาของพิพิธภัณฑ์ หรือที่เรียกว่าเป็นการ “ยืดหยุ่น” อำนาจในการควบคุมความหมายกลับคืนมาของกลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น จะพบได้ว่าประเด็นที่อยู่ในความสนใจของกลุ่มผู้ทำงานพิพิธภัณฑ์ ก็คือเรื่องของการศึกษาผู้รับสาร ทั้งในเรื่องของคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ การสำรวจพฤติกรรม การเข้าชม ตลอดจนความรู้สึก/ความพึงพอใจ/ความคาดหวัง ฯลฯ รวมถึงการติดตั้งเรื่องของการประเมินผล เพื่อที่ได้จะนำข้อมูลของกลุ่มผู้รับสาร มาประยุกต์ใช้กับการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ ในลักษณะของการกระตุ้นให้เกิดการสร้าง ความหมายร่วมกัน ระหว่างสิ่งแสดงและผู้รับความหมายนั้น เพื่อให้อำนาจในการควบคุมความหมายนั้นยังคงอยู่ในมือของพิพิธภัณฑ์ (Dean, 1994, Bicknell & Farnelo, 1993)

ดังที่ Dean (1994) ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้รับสารคือเหตุผลแห่งการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ เพราะฉะนั้น พิพิธภัณฑ์จะต้องรู้ว่า ใครคือผู้ชมของตน วิธีการเรียนรู้และรับความหมาย ความต้องการและความคาดหวัง ความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลถึงการพัฒนาวิธีการออกแบบหรือการจัดแสดงนิทรรศการที่จะตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้รับสารหรือผู้เข้าชมได้มากที่สุด”

อย่างไรก็ตาม หากว่าเรานำหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ตามทัศนะของนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ในสายวิพากษ์ มาพิจารณาร่วมกับหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ตามแนวทัศนะของนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการจะมอบหมายบทบาทหน้าที่ทางการศึกษาให้กับพิพิธภัณฑ์ควบคู่ไปกับช่องทางการเรียนรู้ผ่านสถาบันการศึกษาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความคิดว่า เหตุผลเล็กๆ แล้วที่กลุ่มผู้ส่งสารหรือกลุ่มภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑ์ ต้องการจะ “ยืดหยุ่น” อำนาจในการควบคุมความหมายของตนให้ได้กลับคืนมาจากการศึกษาเจาะลึกกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของตน แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการออกแบบการจัดแสดง เป็นเพราะว่า บทบาทหน้าที่ของสถาบันพิพิธภัณฑ์ตามแนวทัศนะวิพากษ์แล้วนั้นจะเป็นไปไม่ได้ หรือกระทำมิได้หรือมีอิทธิพลต่อผู้รับสารมิได้เลย หากว่าในขั้นตอนของการบริโภค “ความหมาย” ในระหว่างการเข้าชมการจัดแสดง เป็นความหมายปลายเปิด ที่ความหมายจากการเข้าชมการจัดแสดงถูกผลิตขึ้นมาแบบมีอิสระในตัวเอง ไม่ได้ขึ้นต่อช่วงเวลาแห่งการเข้ารหัสความหมายของกลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์

สำหรับหน้าที่ที่สำคัญของสถาบันพิพิธภัณฑ์ ตามทัศนะของนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ในสายวิชาการที่ผู้วิจัยสรุปมานี้ หากสังเกตแล้วจะได้พบว่า พิพิธภัณฑ์ภายใต้หน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่ทางการศึกษาในรูปแบบเดิม แต่เปลี่ยนจากการให้ความรู้ตามหลักสาขาวิชาต่างๆ มาเป็นการให้ความรู้หรือสอนผู้ดู/ผู้ชมว่าชีวิตของผู้อื่น/กลุ่มอื่นเป็นเช่นไรและชีวิตของเราเป็นเช่นไร ด้วยการสอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองของภาครัฐในขณะนั้น ผ่านรูปแบบและเทคนิควิธีการนำเสนอหรือการจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นเครื่องมือของรัฐในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของชาติ ผ่านกระบวนการคัดเลือก การให้/แปลความหมาย ตลอดจนวิธีการเล่าเรื่องและการออกแบบการจัดแสดงวัตถุ ทั้งนี้ หากว่าเราพิจารณาในแง่มุมของอำนาจ/ความรู้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์แล้ว ก็จะได้พบว่าเพื่อที่จะประกอบสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติแล้วนั้น พิพิธภัณฑ์จะทำการผลิตความรู้หรือการปลูกฝังความทรงจำผ่าน “อะไรที่ถูกมองเห็น” ว่าอะไรที่คือเราและอะไรที่ควรจดจำ ในขณะที่ทำการควบคุมความรู้หรือเก็บกด/เก็บกักความทรงจำผ่าน “อะไรที่ไม่ถูกมองเห็น” ว่านั่นไม่ใช่เราและอะไรบ้างที่เราควรลืม (Newton, 1994, Bennett, 1995, Sandell, 2002)

ยกตัวอย่างเช่น การเลือกที่จะเก็บกด/เก็บกักความทรงจำผ่านการไม่นำเสนอเหตุการณ์บางเหตุการณ์ หรือนำเสนอทุก “ตัวละคร” ในประวัติศาสตร์แต่ละยุคสมัยภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร หรือการเลือกที่จะผลิตความรู้หรือปลูกฝังความทรงจำผ่านการนำเสนอภาพเหตุการณ์ในอนาคตของยี่สารที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพจากการประกอบอาชีพบางอย่าง เหตุการณ์นี้ถูกนำเสนออย่างซ้ำๆ ในแต่ละหัวข้อของการจัดแสดง เพื่อตอกย้ำถึงภาพความกังวลใจของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารต่ออนาคตของคนและชุมชนที่จะเป็นไปในวันข้างหน้า

- เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นเครื่องมือของรัฐในการหล่อหลอมหรือปลูกฝังบรรทัดฐานของสังคม เปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือปรับปรุงพฤติกรรม/มารยาทของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ ผ่านแบบแผนในการตรวจสอบ การสอดส่อง และการควบคุมของสถาบันพิพิธภัณฑ์ (Bennett, 1995)

ยกตัวอย่างเช่น การติดตั้งระบบกล้องวงจรปิดภายในห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร รวมถึงมีเจ้าหน้าที่ประจำอาคารและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเดินตรวจรอบเป็นระยะๆ ทำให้ผู้เข้าชมมีการควบคุมและดูแลตนเอง (self-monitoring & self-regulation) ที่จะปฏิบัติตามแบบแผนพฤติกรรมที่พิพิธภัณฑสถานได้วางไว้ เป็นต้น

- นอกเหนือจากนั้นแล้ว นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานหลายวิพากษ์ส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นว่า หน้าที่ทางการเมืองของพิพิธภัณฑสถานนี้ยังมีลักษณะพิเศษในแบบของ "ลูกแฝด" โดย "แฝดผู้พี่" นั้นทำหน้าที่นำเสนอความสามารถทางอำนาจของชาติจากการแสดงทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาติอื่น และ "แฝดผู้น้อง" นั้นหมายถึง การแสดงผลอำนาจของชาติจากการนำเสนอวัตถุทางวัฒนธรรมของชาติตน (Newton, 1994)

สำหรับหน้าที่ของแฝดผู้พี่นั้น ผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะพบว่าส่วนใหญ่แล้วจะพบในพิพิธภัณฑสถานของประเทศแถบยุโรปหรือประเทศที่เป็นเจ้าอาณานิคมมาก่อน พิพิธภัณฑสถานเป็นเครื่องมือแสดงผลอำนาจของประเทศโดยการจัดแสดงวัตถุสิ่งของที่ได้อาจมาจากประเทศที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของตนมาก่อน โดยที่เจ้าของวัตถุทางวัฒนธรรมนั้นไร้เสียงหรืออำนาจที่จะต่อรองต่อการถูกนำเสนอหรือเล่าเรื่องวัฒนธรรมของชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

ในกรณีของการทำหน้าที่แบบ "แฝดผู้น้อง" ของทั้ง 2 พิพิธภัณฑสถานที่ผู้วิจัยศึกษาพบว่า การจัดแสดงสิ่งที่มีคุณค่าทางเอกลักษณ์ของชาติของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นั้นมีเป้าหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเรานี้ไม่ได้ด้อยพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศศิวิไลซ์อื่นๆ ที่มีพิพิธภัณฑสถานเป็นของตนเอง รวมถึงการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้จากในอดีตโบราณและสิ่งของที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนที่สามารถเอาตัวรอดและอยู่ได้ด้วยดีมาอย่างยาวนานจากช่วงเวลาในอดีตที่ร่วมสมัยกับการเกิดของกรุงศรีอยุธยา มาจนกระทั่งถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน

จากลักษณะของหน้าที่ของพิพิธภัณฑฯ ในทัศนะวิพากษ์ในข้างต้นนั้น จึงเผยให้เห็นความกังวลใจของกลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑฯ รวมถึงกลุ่มอำนาจเบื้องหลังผู้ต้องการใช้พิพิธภัณฑฯ (back-back teller) อย่างชัดเจนว่า หากว่า “ความหมาย” ที่กลุ่มผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑฯ ต้องการไม่สามารถส่งไปถึงผู้รับสาร หรือไม่สามารถควบคุมความหมายจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลง/ลดทอน/ต่อรอง/ปฏิเสธ หรือแม้แต่ไม่ถูกรับเลยในขั้นตอนของการบริโภคความหมายนั้น ความต้องการให้พิพิธภัณฑฯ ทำหน้าที่ดังกล่าวก็คงจะไม่เป็นผล

ข้อที่นำใคร่ครวญประการสำคัญในการถอดรหัสแห่งความหมายเพื่อให้อำนาจในการผลิตความหมายอยู่ในมือของผู้รับสารอย่างแท้จริง ก็คือ การที่ผู้รับสารจะต้องรู้เท่าทันหรือตระหนักในสิ่งที่ “แฝงเร้น” อยู่ภายในสื่อพิพิธภัณฑฯ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของกลยุทธ์หรือวิธีการนำเสนอภาพตัวแทน นอกเหนือจากนั้นแล้ว การตระหนักในอำนาจของตนเอง ควรเป็นอำนาจที่จะรับความหมายอย่างสร้างสรรค์และพินิจพิจารณา เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นผู้กระทำหรือผู้สร้าง (representer) ไม่ใช่ผู้ถูกสร้าง (represented) เพื่อต่อรองหรือกลับความหมายของภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากคนอื่น (Hall, 1997 อ้างถึงใน วิลาสินี พิพิธกุล, 2444)

6.2.3 ปราบฏการณ์ “รักแท้แต่ดูแล (พิพิธภัณฑฯ) ไม่ได้”

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตประการหนึ่งต่อผลการศึกษาที่ได้รับว่า ในขณะที่ในมุมมองหนึ่งนั้น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑฯ บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ในฐานะพิพิธภัณฑฯ ของชาติและพิพิธภัณฑฯ ของชุมชนนั้น ต่างได้รับการยอมรับและมองเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของพิพิธภัณฑฯ ทั้ง 2 แห่งที่มีต่อชาติและชุมชนในมิติต่างๆ ตัวอย่างเช่น การเป็นสถานที่สำหรับการให้ความรู้และเก็บรักษาวัฒนธรรมของชาติและของชุมชน การเป็นพื้นที่ในการประกาศตัวตน หรือเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ของคนในชาติและชุมชน และเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าประเทศและชุมชน ฯลฯ

แต่ทว่าในอีกมุมมองหนึ่ง พิพิธภัณฑฯ ทั้ง 2 แห่งกลับมีภาพในทางลบปรากฏขึ้นมาด้วยพร้อมๆ กัน และผลของภาพลบนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าชมหรือนักท่องเที่ยวไม่อยากจะไปพิพิธภัณฑฯ ทั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑฯ บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปปัญหาหลักในทางลบที่พบว่ามีความคล้ายคลึงกันของทั้ง 2 พิพิธภัณฑฯ ดังต่อไปนี้คือ

ประการแรก เกิดจากสิ่งที่เรียกว่า “ภาวะแช่แข็งของคำนิยาม” นั่นคือ ในขณะที่นิยามทั้งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในฐานะพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ในฐานะของพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จะมีอยู่อย่างมากมาย และมีความแตกต่าง ประการสำคัญระหว่างนิยามของพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง ที่ชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายที่มากกว่าการให้การศึกษาและแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาติหรือชุมชน และกระบวนการในการดำเนินงานซึ่งต้องการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนแล้วนั้น

แต่ปัญหาประการสำคัญเกิดขึ้นในการรับรู้ของผู้คนโดยทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้รับสารของผู้วิจัยของทั้ง 2 พิพิธภัณฑ์กลับได้พบว่า นิยามของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ยังคงแช่แข็งอยู่ในยุคที่พิพิธภัณฑ์เริ่มปรากฏตัวขึ้นมาเป็นครั้งแรก ราว 300 ปี ก่อนคริสตกาล ในรูปแบบของการเป็น “คลังสมบัติส่วนตัว” หรือการเป็นสถานที่เก็บรวบรวมและแสดงของเก่าโบราณของชาติหรือชุมชน หรือเป็นพื้นที่ที่แสดงของซึ่งแปลกประหลาดหรือหรรษาอลังการ ทั้งๆที่ นิยามและพันธกิจของพิพิธภัณฑ์สถาน ได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมมาโดยตลอด ตัวอย่างเช่น ความหมายของพิพิธภัณฑ์ตามความหมายของเทวาลัยของเทพรिताทั้งเก้า ว่าหมายถึง “สถานที่ซึ่งให้ความรู้และความเพลิดเพลิน” หรือพิพิธภัณฑ์ตามความหมายของ **สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ** (International Council of Museums: ICOM) ว่า “เป็นสถาบันบริการและพัฒนาสังคมที่ตั้งขึ้นอย่างถาวร โดยไม่แสวงหากำไร เปิดกว้างสำหรับสาธารณะ โดยทำหน้าที่แสวงหารวบรวม อนุรักษ์ วิจัย สื่อสารและจัดแสดงวัตถุที่เป็นหลักฐานของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ ให้การศึกษาและเพื่อความเพลิดเพลิน” (สมลักษณ์ เจริญพจน์, 2547)

ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า แม้ว่าคนทำงานพิพิธภัณฑ์ที่ตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว จะพยายามที่จะดำเนินการอย่างหนักเพื่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของผู้คน แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงของนิยามและความหมายที่เกิดขึ้นภายในโลกวิชาการอย่างเห็นได้ชัดเจนนั่น กลับมิได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ของผู้คนโดยทั่วไปในโลกแห่งความเป็นจริงภายนอก

เมื่อภาพการรับรู้ดังกล่าวผนวกเข้ากับปัญหาในประการที่สอง คือ การขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหาและสิ่งแสดง จึงเป็นผลทำให้คนที่มาพิพิธภัณฑ์แล้วไม่ต้องการมาซ้ำอีก นอกจากกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่ได้รับมอบหมายงานหรือการบ้าน หรือมาแล้วเกิดภาพในทางลบ ไม่อยากมาอีก เพราะเห็นแต่ของไม่เห็นคน เป็นต้น

ต่อกรณีของภาวะแข่งขังของคำนิยามกับกระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์ชุมชนนี้ ผู้วิจัย คาดว่าสิ่งหนึ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญก็คือ การขาดการทำความเข้าใจร่วมกันในเบื้องต้นถึง นิยามและธรรมชาติเฉพาะของคำว่า “พิพิธภัณฑ์” ในแต่ละประเภท หรือความรู้นั้นถูกส่งออกไปได้ไม่ทั่วถึง/ส่งไปไม่หมด หรือความรู้นั้นถูกรับได้ไม่หมดหรือถูกต้องตามประสบการณ์และความสนใจของตนเอง โดยเฉพาะความรู้และความเข้าใจร่วมกันในช่วงเวลาของการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้รับรู้และเข้าใจถึงนิยามของความเป็นพิพิธภัณฑ์แต่ละประเภท ที่จะส่งผลต่อ ความแตกต่างหรือลักษณะเฉพาะของกระบวนการในการดำเนินงานทั้งการออกแบบการจัดแสดง และการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น ความรู้ความเข้าใจในประเด็น ดังกล่าวของผู้คนในชุมชนในช่วงเริ่มต้นของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เป็นเงื่อนไขที่สำคัญทั้งกับการ ทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ต่อชุมชน และสำหรับการดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

ปัญหาประการที่สอง พบว่าเกิดจาก การขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหาใน พิพิธภัณฑ์ หรือมีบ้างแต่น้อยมากในสายตาของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ทั้งที่พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร

ยกตัวอย่างเช่นที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่นอกจากความเคลื่อนไหวของ เนื้อหาและการจัดแสดงสิ่งแสดงต่างๆจะมีน้อยแล้ว ยังมีปัญหาในเรื่องของการดูแลรักษาอุปกรณ์ ในการจัดแสดงที่ชำรุดอีกด้วย อย่างเช่น กรณีที่ปุ่มกดเสียงบรรยายเหตุการณ์ประกอบตู้จัดแสดง เหตุการณ์ไม่ทำงาน ทำให้ไม่มีเสียงบรรยายออกมา หรือตู้กระจกแสดงเหตุการณ์ไฟไม่ติด ทำให้ มองไม่เห็นการจัดแสดงเหตุการณ์ภายใน เป็นต้น โดยที่สาเหตุแห่งปัญหาที่ถูกสะท้อนมาโดยกลุ่ม ผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑ์นี้ พบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ ในเรื่องของการขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง รวมถึงเรื่องของขั้นตอนทางราชการที่ทำให้การ ซ่อมแซมอุปกรณ์ไม่สามารถส่งซ่อมได้ในทันที

หรือที่พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ในช่วงระหว่างที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลระหว่างปี 2548- 2549 นี้ได้พบว่า มีการเพิ่มเติมเนื้อหาเรื่องยอดองเข้าไปในหมวดของสมุนไพรเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้วิจัย พบว่าปัญหาที่ถูกสะท้อนมาโดยผู้ส่งสารกลุ่มคนในพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของ การบริหารจัดการโดยตรง ตัวอย่างเช่น เรื่องของ “คน” ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทต่างๆเพื่อ ช่วยปรับเปลี่ยนเนื้อหาการจัดแสดง เรื่องของ “เงิน” ที่จะนำมาใช้ในการจัดแสดงหรือเพิ่ม เทคโนโลยีในการจัดแสดง เป็นต้น

ประการที่สาม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากที่สุดในแง่ของการบริหารจัดการก็คือ ปัญหาในด้านของการเงิน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แม้ว่าจะเป็นของรัฐและมีหลวงดูแล แต่ก็ไม่ได้รับงบประมาณที่เพียงพอ เช่นเดียวกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ที่แหล่งรายได้ของพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันมาจากเพียง 2 ทาง คือ ตู้บริจาคและการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชน แต่รายได้ก็ยังไม่เพียงพอ ปัญหาด้านการเงิน/งบประมาณของพิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แห่งส่งผลกระทบต่ออย่างชัดเจนถึงเรื่องของปริมาณคนและภาระของงาน การดูแลและบำรุงรักษาสิ่งแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน รวมถึงการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในการจัดแสดงเพื่อให้ความเคลื่อนไหว และการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานเป็นมากกว่าพิพิธภัณฑสถาน

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น สาเหตุในช่วงต้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเจ็บเข้างวมถึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดอาการที่เรียกว่า “ต้องมาทั้งๆที่ไม่อยากมา” ทั้งกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ดังเช่นที่ ดร.โสมสุดา ลียะวณิช รองอธิบดีกรมศิลปากร นักเรียนทุนอานันท์มหิตลสะทอนความรู้สึกของตนเองต่อพิพิธภัณฑสถานทั้งของชาติ เอกชน และของสถาบันการศึกษาทั่วไป ผ่านทางรายการสารคดีพิเศษหนึ่งในพระราชดำริ “นักเรียนทุนอานันท์มหิตล” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2550 ไว้ว่า

“(พิพิธภัณฑสถาน) ...เป็นคลังปัญญา แล้วก็ป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาของนิสิตนักศึกษาประชาชนทั่วไปที่จะสามารถเข้ามาตักตวงความรู้ที่ไม่จบไม่สิ้นจากพิพิธภัณฑสถาน เพื่อไปใช้ในการดำรงชีวิต ไปทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชาติของเรา แล้วก็เกิดความรัก ความหวงแหน อย่าให้เป็นเพียงสถานที่ที่เก็บของไปอย่างนั้นเอง โดยที่ไร้ผู้คนมาศึกษา เพลิดเพลิน หรือว่าไม่มีความสนใจไม่มีความตั้งใจที่จะเข้ามา ดังเช่นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบาทเจ้าอยู่หัวที่ได้แนะนำไว้”

ทั้งนี้ พระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อพิพิธภัณฑสถาน มีดังนี้คือ

“ต้องพยายามแนะนำ ชักจูงคนทั่วไปให้ทราบถึงกิจการ บริการ รวมถึงประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากพิพิธภัณฑสถาน เมื่อประชาชนได้รู้จัก ได้ใช้ และได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถานโดยกว้างขวางแล้วจะนับว่าเกิดประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริง”

และเมื่อคำถามหลักในการศึกษาของผู้วิจัยอยู่ที่ว่า เมื่อการเกิดขึ้นด้วยเจตนาดีและคุณค่าของพิพิธภัณฑท์ที่เป็นที่ตระหนักโดยทั่วไปนั้น ไม่สามารถเป็นหลักประกันต่อความยั่งยืนของพิพิธภัณฑท์ได้หรืออย่างไร แล้ว “อะไร” หรือ “ต้องทำอะไร” จึงจะเป็นหลักประกันต่อการทำหน้าที่หรือความยั่งยืนของพิพิธภัณฑท์ การอภิปรายผลการศึกษาในข้อนี้ของผู้วิจัยจึงจะเป็นการทบทวนวรรณกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาทางเลือกว่าจะต้อง “ทำอะไร” จึงจะเป็นหลักประกันต่อประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้า หรือเพื่อการทำหน้าที่ที่มีมิติทางด้านการศึกษาและทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร และจะต้องทำอย่างไรจึงจะเป็นหลักประกันต่อการอยู่รอดหรือสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนเพื่อการทำหน้าที่ในด้านต่างๆต่อชุมชนของพิพิธภัณฑท์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

[1] “audience advocate”: การบริหารจัดการเพื่อการทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร

เมื่อตั้งคำถามว่าจะต้องทำอะไรถึงจะเป็นหลักประกันต่อการทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น การยกระดับให้ผู้รับสารหรือผู้เข้าชมการจัดแสดงของพิพิธภัณฑท์ ได้เป็นมากกว่าผู้รับสาร หรือเรียกว่า “audience advocate” ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่างๆของพิพิธภัณฑท์นั้น เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร

ผลจากการศึกษาได้พบว่า พิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้กระทำตามแนวความคิดที่เรียกว่า “audience advocate” ตามคำศัพท์ของนักวิชาการพิพิธภัณฑท์ชาวยุโรป Hooper-Greenhill (1994) ที่ผู้รับสารของพิพิธภัณฑท์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการทำ pre-test หรือประเมินนิทรรศการเพื่อการปรับปรุงก่อนที่จะนำออกแสดงจริง เพื่อให้ในช่วงเวลาที่นำนิทรรศการออกมาจัดแสดงจริงนั้น จะเป็นผลให้ผู้เข้าชมหรือผู้รับสารของพิพิธภัณฑท์สามารถที่จะเข้าถึงนิทรรศการนั้นได้โดยง่าย อีกทั้งเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินพร้อมกับที่เกิดการเรียนรู้ รวมถึงสามารถที่จะเปิดรับความหมายที่กลุ่มผู้ส่งสารหรือกลุ่มภัณฑท์รักษ์ของพิพิธภัณฑท์ต้องการสื่อสารออกมาได้ เพราะการจัดแสดงนั้นมีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ดั้งเดิมของตนเอง

แม้ว่าผู้วิจัยจะจำกัดขอบเขตในการศึกษาเฉพาะแต่เพียงพื้นที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย อาคารพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พระนคร แต่ผู้วิจัยก็ได้พบว่าพิพิธภัณฑท์แห่งชาติของประเทศไทยนี้ได้ขยายบทบาทหรือสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้รับสาร

มากกว่าแนวคิดดั้งเดิมของ “audience advocate” ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้รับสาร ในรูปแบบของการเป็นอาสาสมัครพิพิธภัณฑสถาน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงกลุ่ม นักศึกษาฝึกงานของพิพิธภัณฑฯ หรือที่เรียกว่า “ผู้ร่วมส่งสารหรือผู้ร่วมเข้ารหัสแห่งความหมายช่วง ปลายทาง” เพื่อให้มาสนับสนุนการดำเนินงานของพิพิธภัณฑฯ โดยเฉพาะการช่วยงานด้านกิจกรรม การศึกษา ตัวอย่างเช่น การช่วยนำชมพิพิธภัณฑฯ การช่วยงานห้องสมุดของพิพิธภัณฑฯ การช่วยจัด กิจกรรมพิเศษในวันสำคัญต่างๆ การช่วยประเมินผล และกิจกรรมอื่นๆของพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พระนคร

ในกรณีของการยกระดับผู้รับสารของพิพิธภัณฑฯให้เปลี่ยนมาเป็นผู้ส่งสารในช่วงปลายทาง แห่งความหมาย โดยติดตั้งเงื่อนไขในการสร้างความรู้ร่วมกันก่อนนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า เป็นทางเลือก ของพิพิธภัณฑฯวิทยาศาสตร์ องค์การพิพิธภัณฑฯวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ด้วยเช่นกัน โดยที่พิพิธภัณฑฯ วิทยาศาสตร์ ได้เลือกใช้ระบบอาสาสมัคร โดยการเชิญชวนให้นักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ทางสาย วิทยาศาสตร์ ตั้งแต่ปี 2-4 ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการนำชม โดยที่ทางพิพิธภัณฑฯได้มีการ ฝึกอบรมให้ก่อน และนอกเหนือจากการช่วยเหลืองานด้านนำชมแล้ว กลุ่มอาสาสมัครนักศึกษา เหล่านี้ยังสามารถที่จะช่วยงานด้านการประเมินผลความรู้สึกและความต้องการของกลุ่ม ผู้ใช้บริการพิพิธภัณฑฯได้อีกด้วย (ธนากร พลชะชัย, 2545)

หรือตัวอย่างของการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย the Arts at Leicester University กับอาสาสมัครนักศึกษาผู้มีความบกพร่องทางด้านต่างๆ อาทิ ทาง การเห็น การได้ยิน หรือขาดทักษะในการเรียนรู้ หรือมีอาการป่วยทางจิตในรูปแบบต่างๆ (disabled people) ของ the Richard Attenborough Centre for Disability (RAC) และเจ้าหน้าที่ของ พิพิธภัณฑฯ รวมทั้งศิลปินที่นำมาผลงานมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑฯ เพื่อที่จะค้นหาแนวทาง ให้กับกลุ่มผู้มีความบกพร่องเหล่านี้ สามารถที่จะเข้าถึงและได้เรียนรู้ศิลปะที่นำมาจัดแสดงภายใน ปรียบทของพิพิธภัณฑฯได้ ยกตัวอย่างเช่น การทดลองให้ศิลปินนำเสนอผลงานในรูปแบบของการปั้น เพื่อให้ผู้เข้าชมผู้มีความบกพร่องทางการเห็นสามารถที่จะสัมผัสถึงผลงานศิลปะชิ้นนั้นได้ เป็นต้น (Hartley, 1995)

ผู้วิจัยพบว่า การมีอาสาสมัครช่วยงานของพิพิธภัณฑฯนี้ ทำให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้รับประโยชน์อย่างมาก นอกเหนือจากการช่วยงานด้านกิจกรรมการศึกษา โดยเฉพาะ การทำให้เกิด “ชีวิตชีวา” ในปรียบทของการจัดแสดง นอกเหนือจากนั้นแล้ว การสื่อสารระหว่างกลุ่ม อาสาสมัครของพิพิธภัณฑฯกับผู้มาเข้าชมการจัดแสดง ยังทำให้เกิดพื้นที่สาธารณะทางสังคม

ภายในพิพิธภัณฑ์ เป็น “การสนทนา” ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ต่างพื้นที่ ต่างอายุ ต่างความรู้ ฯลฯ อีกด้วย (ซีวสิทธิ์ บุญเกียรติ, 2547)

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่สุดที่พิพิธภัณฑ์จะต้องคำนึงถึงเพื่อให้การทำหน้าที่ของกลุ่มอาสาสมัครนี้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่าอย่างแท้จริง ทั้งต่อผู้เข้าชมการจัดแสดงและต่อตัวของอาสาสมัครในการพัฒนาประสิทธิภาพของตนเอง ก็คือ การติดตั้งเงื่อนไขในการเสริมความรู้สำหรับกลุ่มอาสาสมัครเดิมอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับที่จัดระบบสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอาสาสมัครให้มากยิ่งขึ้นในด้านต่างๆ โดยมีไฮในเรื่องของการสนับสนุนทางการเงิน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4

นอกเหนือจากนั้นแล้ว เพื่อเป็นหลักประกันต่อการทำหน้าที่อย่างยั่งยืน พิพิธภัณฑ์จะต้องดำเนินกิจกรรมเชิงรุกในการค้นหาอาสาสมัครนำชมพิพิธภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมอาสาสมัครของพิพิธภัณฑ์รุ่นสอง หรืออาสาสมัครภาคีเยาวชน ฯลฯ เพื่อส่งเสริมให้มีการเพิ่มจำนวนของกลุ่มอาสาสมัครของพิพิธภัณฑ์ให้มากยิ่งขึ้น รวมถึงการกระจายข่าวการจัดกิจกรรมดังกล่าวผ่านทางกลุ่มอาสาสมัครเดิม รวมถึงการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑ์และสื่อมวลชนช่วยบอกข่าวต่อ เพราะการเพิ่มจำนวนของกลุ่มอาสาสมัครนี้ ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น คือการเพิ่มทั้งคนช่วยงานและเพิ่ม “เพื่อน” ของพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

[2] “museum renovate”: การบริหารจัดการเพื่อการอยู่ได้อย่างยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

หากว่าพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารเปรียบเป็นต้นไม้หนึ่งต้น พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารทั้งในทัศนะของคนใน คือ อาจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน และทัศนะของคนนอกคือผู้วิจัย ภาพของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารในฐานะของต้นไม้ นั้น จะเป็นภาพของต้นไม้ที่ผ่านเลยช่วงเวลาให้ผลให้ดอกออกมาแล้วอย่างเต็มที่ และธรรมชาติของต้นไม้โดยทั่วไปแล้วนั้น ยิ่งออกดอกออกผลมากก็ยิ่งโถมมาก มีหนอนลง มีเปลือกกิน และเมื่อดอกและผลของต้นไม้ถูกเก็บไปจนเกือบหมดแล้ว จึงเป็นผลให้คนเริ่มขาดความสนใจในต้นไม้ต้นนี้ลง ในขณะที่เดียวกับที่แม้ว่าต้นไม้ ต้นนี้จะมีคนคอยดูแลรดน้ำบ้างเพื่อให้สามารถออกดอกออกผลในรอบใหม่ แต่การทะนุบำรุง อย่างการใส่ปุ๋ยหรือปรับดินใหม่ หรือแม้แต่จับหนอน/ฉีดแมลง ก็ยังไม่เพียงพอ

ภาพปัญหาของต้นไม้ดังกล่าว เมื่อผนวกกับภาพปัญหาในทางลบของพิพิธภัณฑ 3 ประการดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น พอจะทำให้เราสามารถมองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑแห่งนี้ ที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน จนกระทั่งนำมาสู่ความเจ็บเหงา ขาดจากความสนใจ ไร้ซึ่งคนดูแล ในขณะที่เดียวกับที่ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและการเข้าร่วมงานสัมมนาต่างๆที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ ทำให้ได้พบว่า เป็นปรากฏการณ์แห่งความซบเซาที่เกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑชุมชนในอีกหลายแห่งเช่นเดียวกัน และปัจจัยสำคัญที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นกับองค์ประกอบในด้านของการบริหารจัดการ โดยเฉพาะองค์ประกอบในเรื่องของการขาดคนและขาดการติดตั้งความรู้พื้นฐานที่จำเป็น

ยกตัวอย่างเช่น การบรรยายของชาญวิทย์ ตีรประเสริฐ ในหัวข้อ “การรื้อฟื้นความเป็นไทยเบ็ญผ่านพิพิธภัณฑและกิจกรรมทางวัฒนธรรม” เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2549 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมมหาชน) ได้แสดงให้เห็นว่า พิพิธภัณฑที่หมู่บ้านไทยเบ็ญ โคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีกระแสความนิยมสร้างพิพิธภัณฑชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2540 นั้น ในชวงเวลาดังกล่าว พิพิธภัณฑแห่งนี้ได้รับความสนใจจากหลายๆหน่วยงาน และจากสื่อต่างๆ ที่มักจะกล่าวถึงพิพิธภัณฑแห่งนี้ในฐานะของแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดลพบุรี แต่ทว่าในปัจจุบันพิพิธภัณฑแห่งนี้ได้ตกอยู่ในสถานะและต้องเผชิญกับปัญหาที่ไม่แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑท้องถิ่นอื่นๆ เช่น เรื่องของเงินทุน บุคลากร และปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์กับชุมชน จนในปัจจุบัน ดูเหมือนว่าพิพิธภัณฑกำลังหยุดนิ่งลงและรอคอยเพียงการเข้ามาเยี่ยมชมเป็นครั้งคราวของคนภายนอกเท่านั้น

หรือในกรณีที่พิพิธภัณฑของชุมชนไม่สามารถก่อตั้งขึ้นมาจนสำเร็จจุล่งลงได้ แม้ว่า จะใช้เวลาในการดำเนินงานมาหลายปีแล้ว ยกตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑชุมชนบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งประสบกับปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หรือแม้กระทั่งพิพิธภัณฑชุมชนของต่างประเทศ ที่ประเทศอินโดนีเซีย เช่นที่หมู่บ้าน Long Pujungan ที่กระบวนการดำเนินงานในช่วงของ pilot project ค.ศ.1997 นั้นเป็นไปด้วยดีและได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านในชุมชนเพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑเป็นอย่างมาก แต่ด้วยปัญหาทางการเงินอันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ซบเซาของประเทศอินโดนีเซีย ที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางการเงินของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ด้วย ทำให้ในปีค.ศ.2000 พิพิธภัณฑแห่งนี้ก็ยังไม่สามารถดำเนินการก่อตั้งให้สำเร็จจุล่งลงไปได้ (Kreps, 2003)

เพื่อที่จะค้นหาทางเลือกให้กับพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร รวมถึงอาจเป็นทางเลือกของพิพิธภัณฑสถานชุมชนในอีกหลายแห่งนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือพื้นที่พื้นบ้าน ของโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส) ชุดโครงการการสื่อสารเพื่อสุขภาพ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่อง “หัวแก้วหัวแหวน คนหวงแหนสื่อพื้นบ้าน” หนังสือเรื่อง “สื่อพื้นบ้านแข็งแกร่ง สุขภาวะชุมชนเข้มแข็ง” และหนังสือเรื่อง “ซบถล้น คัดกรอง ตระหงุดู: สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข” เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารนั้นนับเป็นสื่อพื้นบ้านของชุมชนด้วยอีกประเภทหนึ่ง

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและจากประสบการณ์ในการได้มีโอกาสติดตามสังเกตกระบวนการทำงานของโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส) ที่ผ่านมาของผู้วิจัย ทำให้ได้ทางเลือกสำหรับการทำ “renovate” พิพิธภัณฑสถาน ที่มีชื่อว่า “กลยุทธ์ว่านางงัก” โดยคิดอ้างอิงจากการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อแก้ไขในจุดที่เป็นปัญหาของพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารในปัจจุบัน ด้วยการ “*งักคน งักเพื่อน และงักความรู้*” ให้กลับคืนมา ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น “คน/เพื่อนและความรู้” จะเป็นหลักประกันที่สำคัญสำหรับพิพิธภัณฑสถานของท้องถิ่นบ้านเขายี่สารให้สามารถคงอยู่รอดได้ เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่จะได้ทำหน้าที่ในด้านต่างๆต่อ “คนใน” ของชุมชนบ้านเขายี่สารต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ในกรณีการ “ปรับปรุงใหม่” ของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารตาม “กลยุทธ์ว่านางงัก” นี้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะเลือกทำแบบ “ปิดปรับปรุง” หรือเลือกทำแบบ “เปิดไปซ่อมไป” เพียงแต่มีเงื่อนไขสำคัญอยู่ที่จะต้องทำโดยอ้อม ด้วยการดึงพลังจากฐานสนับสนุน 3 ฐาน ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ที่พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารยังคงเหลืออยู่/มีอยู่อย่างแข็งแกร่ง มาช่วยดำเนินการ โดยที่พิพิธภัณฑสถานจะต้องไม่ออกหน้าดำเนินการเอง เนื่องจาก ในสภาวะปัจจุบันพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหรือตั้งอยู่ท่ามกลางปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน

สำหรับทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมตามกลยุทธ์ว่านางงัก เพื่องักคน งักเพื่อน และงักความรู้ นั้น มีดังนี้คือ

(1) *จะงักใคร* เป็นขั้นตอนแรกที่คุณจะมีการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานจะต้องเลือกก่อนว่า “ใคร” ที่จะมาช่วยออกหน้าในการดำเนินกิจกรรม ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น จะต้องเลือกงัก

ความร่วมมือสนับสนุนจากทุกทางที่มี ทั้งนี้เพื่อวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายสนับสนุนด้วยอีกทางหนึ่งว่าคงมีอยู่หรือไม่ หรือมีอยู่มากน้อยแค่ไหน

ข้อสังเกตประการหนึ่งจากผลการศึกษาที่ได้รับของผู้วิจัยก็คือ พิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร ยังมีต้นทุนทางความสัมพันธ์ที่ดีกับฐานเครือข่ายภายในชุมชน โดยเฉพาะกับคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนวัดเขายี่สาร ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานจึงอาจเริ่มต้นโดยอาศัยเส้นสายของความสัมพันธ์ดังกล่าวเข้าช่วยเหลือในการเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมเพื่อ “กวดักคน” เข้ามาร่วมกิจกรรม พร้อมกับที่ต้องดึงเอา “เพื่อนเก่า” หรือฐานสนับสนุนจากเครือข่ายนักวิชาการภายนอก ที่ได้พบว่ามีสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง เพื่อช่วย “กวดักความรู้” ในการดำเนินกิจกรรม

โดยข้อเสนอแนะของผู้วิจัย สำหรับการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายครูนักเรียนและนักวิชาการภายนอกชุมชน คือ กิจกรรมการขยายศักยภาพในการผลิตความรู้ของกลุ่มเยาวชนบ้านเขายี่สาร ในฐานะของ “village historian” (Kreps, 2003) โดยมีเป้าหมายสำหรับการดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรกอยู่ที่ เพื่อให้กลุ่มเยาวชนหรือนักเรียนโรงเรียนวัดเขายี่สารที่เข้าร่วม มีความรู้ความสามารถในการจัดเก็บชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมและวิถีชีวิตต่างๆ ในอดีตของชุมชนบ้านเขายี่สาร โดยเฉพาะข้อมูลในลักษณะของการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน แบบ “กลุ่มผู้เฒ่าเล่าเรื่อง” โดยที่ “ลูกหลานเป็นผู้ซักถามให้ปู่ย่าตอบ”

ประการที่สองอยู่ที่ การสร้างความเคลื่อนไหวของเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร โดยนำเนื้อหาที่กลุ่มเยาวชนได้รับมาจากซักถามกลุ่มผู้สูงอายุของชุมชนนั้นมาผลิตเป็นบอร์ดนิทรรศการ สำหรับตั้งเป็นนิทรรศการหมุนเวียนของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร และอาจนำไปผลิตเป็น “พิพิธภัณฑสถานเคลื่อนที่” ให้กับหน่วยงานหรือสถานศึกษาแห่งอื่นๆ ที่ต้องการรู้จักบ้านเขายี่สารด้วยก็ได้

ประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุด คือเพื่อให้กิจกรรมนี้เป็นเครื่องมือในการดึงกลุ่มเยาวชนในฐานะของผู้รับสารกลุ่มคนในชุมชนที่หายไปจากพื้นที่ที่พิพิธภัณฑสถานให้ได้กลับคืนมา ในขณะเดียวกัน การที่กลุ่มเด็กของชุมชนได้กลับคืนสู่การมีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สาร อีกครั้งหนึ่งนี้ ก็จะเป็นการสืบทอดผู้รับสารที่จะเป็นทั้งผู้ส่งสารของพิพิธภัณฑสถานต่อไปในอนาคตอีกด้วย

ทั้งนี้ จากประสบการณ์ในการทำงานกับชุดโครงการการสื่อสารเพื่อสุขภาพที่ผ่านมาของผู้วิจัย ทำให้ได้พบว่า เพื่อที่จะกระตุ้นความสนใจของกลุ่มเด็กนักเรียนให้เข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนี้อย่างเต็มใจและอย่างสนุกสนานแล้วนั้น อาจใช้ “สื่อสมัยใหม่” เข้ามาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การใช้สื่อวิดีโอหรือสื่อกระจายเสียงของชุมชน ทั้งนี้ เนื้อหาที่ได้รับมา นอกจากจะนำมาผลิตเป็นบอร์ดจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารแล้วนั้น ยังอาจให้เด็กๆนำไปขอออกอากาศทางหอกระจายข่าวที่ชุมชนบ้านเขายี่สารมีอยู่ หรือทางสถานีวิทยุชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

ในส่วนของงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมนั้น ผู้วิจัยพบว่า คณะกรรมการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร สามารถขอรับการสนับสนุนได้จากอบต.บ้านเขายี่สาร หรืออาจดำเนินการขอทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก โดยคำแนะนำจากเครือข่ายนักวิชาการที่ตนเองมีอยู่

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น กระบวนการผลิตความรู้ของนักประวัติศาสตร์ชุมชนตัวน้อย ที่ต้องอาศัยข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุของชุมชนดังกล่าว ยังอาจสร้างให้เกิดความสุขให้กับผู้สูงอายุของคนในชุมชนบ้านเขายี่สาร ดังที่ **สายันต์ ไพรชาญจิตร** (2547 ก) ได้พบว่า เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุของบ้านนาชาวสามัคคี ที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดบ้านนาชาวสามัคคี ต.นาซาว อ.เมืองน่าน จ.น่าน ก็เป็นได้ ที่ **สายันต์** เรียกความสุขที่เกิดขึ้นจากการได้มีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ว่า “พิพิธภัณฑ์บำบัด” หรือ “museum therapy”

สายสัมพันธ์แห่งความสุขดังกล่าว น่าจะส่งผลดีต่อทั้งการเพิ่มปริมาณของผู้รับสาร “คนใน” หน้าใหม่ของชุมชน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ด้วยเช่นกัน เนื่องจาก ลักษณะของการดำเนินกิจกรรมที่ดึงเอาเด็กและผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมนั้น นอกจากจะเปิดที่ทางให้คนในชุมชนกลุ่มอื่นๆวัยอื่นๆได้เข้ามามีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์ให้มาดูแลงานของตนเอง ของเพื่อน ของลูกของหลานแล้วนั้น การดำเนินกิจกรรมนี้ยังอาจที่จะช่วยลดทอนความรู้สึกไม่มั่นใจ ที่ผลจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มเด็กเล็ก และกลุ่มผู้สูงวัยบางคนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ไม่ได้เข้ามา เพราะไม่กล้าและไม่รู้ว่าตนเองจะทำอะไรได้

ยิ่งไปกว่านั้นแล้ว กิจกรรมนี้ที่ดำเนินตามกลยุทธ์ว่านางงักกั๊กก็ยังน่าจะเป็นมือที่ช่วยงักกั๊ก ช่วยเชื่อมร้อยเอากลุ่มบุคคลต่างๆของชุมชนที่กระเถิบหายไปจากพิพิธภัณฑ์ได้กลับคืนเข้ามา

อีกด้วย ตัวอย่างเช่น กลุ่มพ่อบ้านและแม่บ้าน หรือกลุ่มผู้ใหญ่ในสถานะและบทบาทต่างๆ ของชุมชน ที่อาจเริ่มต้นจากการเข้ามาช่วยกิจกรรมของลูกหลานของตนเองก่อน จากนั้นจึงขยับเข้ามาช่วยกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์โดยตรง

นอกเหนือจากนั้นแล้ว กิจกรรมการสร้าง "village historian" ยังก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อความเคลื่อนไหวของเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดความเคลื่อนไหวของเนื้อหาและสิ่งแสดงในพิพิธภัณฑ์ หรือมีบ้างแต่ก็น้อยมาก ได้อย่างตรงจุด เนื่องจากทำให้ผู้เข้าชมไม่เบื่อหน่าย และรู้สึกว่ามีอะไรใหม่ๆ ที่เรียกร้องให้กลับเข้ามาดูอีก และเมื่อเนื้อหา มีความเคลื่อนไหวแล้ว ก็น่าจะได้ผู้รับสารทั้ง "คนใน" และ "คนนอก" ของชุมชนกลับคืนมาอีกด้วย

ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งสำหรับการเกิดใหม่ของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร คือ กิจกรรมการสร้างนักประวัติศาสตร์ตัวน้อยของชุมชนดังกล่าวนี้ จะต้องมีการผลิตซ้ำหรือการแปลงรูปของการดำเนินกิจกรรมด้วยการขอความร่วมมือจากเครือข่ายกลุ่มครู ทั้งภายในพื้นที่บ้านเขายี่สารและภายนอกในพื้นที่แต่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้มอบหมายการบ้านหรือการทำรายงานในรายวิชาต่างๆ โดยมีเงื่อนไขในการใช้พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการตอบคำถาม เป้าหมายของการผลิตซ้ำกิจกรรมนี้เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เข้าพื้นที่พิพิธภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ นอกจากพิพิธภัณฑ์จะได้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อการทำความรู้จักรากเหง้า ความเป็นมาและวิถีชีวิตของชุมชนของตนเองแล้ว การดึงเด็กกลับคืนสู่พื้นที่พิพิธภัณฑ์พร้อมกับการสร้างความรู้ควบคู่ไปด้วยนี้จะช่วยเป็นหลักประกันให้เกิดชีวิตชีวาให้กับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารได้อย่างยั่งยืน

(2) เนื้อหาแบบไหน สำหรับการเลือกเนื้อหาที่นำมาเป็นเนื้อในการดำเนินกิจกรรมนั้น ผู้วิจัยมีความคิดว่าจะต้องมีทั้งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ชุมชน และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์หรือประวัติศาสตร์ทางสังคม/วัฒนธรรม/วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขายี่สาร

ในประการแรกนั้น ในบทที่ 5 นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า "การติดตั้งความรู้ที่เกี่ยวข้อง" ประการหนึ่ง ที่น่าจะหายไปหรือส่งไปไม่ถึงกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ยกเว้นในกลุ่มของคณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ก็คือเรื่องของการติดตั้งความรู้และความเข้าใจร่วมกันที่สำคัญสำหรับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ชุมชน ยกตัวอย่าง

เช่น นิยามของพิพิธภัณฑสถานชุมชนคืออะไร ธรรมชาติและหลักปรัชญาของพิพิธภัณฑสถานแบบนี้ซึ่งแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑสถานในระดับชาติหรือระดับประเทศอย่างไร

ดังนั้น เนื้อหาในส่วนแรกที่ควรจะต้องถ่ายทอด เพื่อขยายและก่อสร้างความหมายของคำว่า “พิพิธภัณฑสถานชุมชน” จึงควรจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหมายของพิพิธภัณฑสถาน รวมถึงคุณลักษณะและหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน ตลอดจนหลักการสำคัญของพิพิธภัณฑสถานที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้การ “รู้จัก” นี้ส่งผลต่อการรู้คุณค่าและต้องการรักษาพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารให้อยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนในฐานะสมบัติร่วมของชุมชน

ทั้งนี้ นอกเหนือจากจะติดตั้งความรู้ร่วมกันผ่านเวทีกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยยังได้พบว่า สื่อในชุมชนอื่นๆ เช่น หอกระจายข่าว หรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนของอบต.และของพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารเอง ก็น่าจะเป็นช่องทางในการส่งผ่านความรู้นี้ได้อีกด้วย เพื่อให้ทั้งชุมชนได้มาเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน

สำหรับประการที่สอง แม้ว่าในทัศนะของผู้วิจัยแล้วเนื้อหาที่จะเลือกให้กลุ่มเยาวชนดำเนินกิจกรรมนี้ จะต้องมาจากการเลือกของกลุ่มคนในชุมชน หรือการเลือกร่วมกันของกลุ่มคณะกรรมการดำเนินกิจกรรม แต่ในความคิดของผู้วิจัย เนื้อหาที่สามารถแสดงให้เห็นถึงรากฐานสำคัญของคนในชุมชนบ้านเขายี่สารและน่าที่จะเลือกมาให้เด็กๆเก็บข้อมูลก็คือ **เรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพ่อปู่ศรีราชา** ที่ผลจากการศึกษาได้พบว่า ภาพตัวตนของความเป็นคนไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตาของคนยี่สารภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านเขายี่สารนั้น ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการรับรู้รากเหง้าในอดีตของชุมชน หรือการรับรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนบ้านเขายี่สาร ที่มีชื่อว่า “คุณปู่ศรีราชา” และภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ของชุมชนนี้ยังได้แสดงให้เห็นอีกด้วยว่า พ่อปู่ศรีราชาที่นอกจากจะเป็น “วีรบุรุษของท้องถิ่น” แล้วนั้น พ่อปู่ยังเปรียบเสมือนกับ “ตำรวจคุมใจ” หรือเป็นกลไกในการควบคุมความประพฤติ ให้ชาวเขายี่สารได้ยึดเป็นกรอบแห่งการกระทำให้ร่วมแรงร่วมใจ มีความสามัคคีกันอีกด้วย

และหากว่าการเก็บข้อมูลของกลุ่มเยาวชนนั้นจะได้ปรับประยุกต์ทฤษฎี “ต้นไม้แห่งคุณค่า” ของโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส) หรือเป็นการติดตั้งความรู้ความเข้าใจร่วมกันถึงคุณค่าของประเพณีพิธีกรรม (หรือแม้แต่ของพิพิธภัณฑสถานตนเอง) โดยเปรียบเทียบคุณค่านั้นกับเปลือก/กระพี้/แก่นของต้นไม้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549 ข) ผลพลอยได้ที่สำคัญ คือ

นอกเหนือจากเด็กนักเรียนหรือเยาวชนกลุ่มนี้จะได้เนื้อหาอย่างลุ่มลึกสำหรับนำมาจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น ยังก่อให้เกิดความเข้าใจและเข้าถึงเนื้อแท้ของประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพ่อปู่ศรีราชาก็ด้วย และการที่เยาวชนกลุ่มนี้ได้เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีคุณภาพในคนๆเดียวกัน ยังอาจจะส่งผลต่อการกระตุ้นให้เนื้อแท้คุณค่าของพ่อปู่ศรีราชาก็มีต่อชุมชนบ้านเขายี่สารให้กลับคืนมาอยู่ในวิถีชีวิตจริง ไม่ใช่เพียงแต่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ได้อีกด้วย โดยเฉพาะในเรื่องของการเพิ่มขึ้นในด้านของความรักความสามัคคี และลดการทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชนลง

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยต่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น แม้จะยังอาจพิสูจน์ไม่ได้ว่า รักแท้จะช่วยดูแล (พิพิธภัณฑ์) ได้หรือไม่ แต่ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น หากว่าพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่งจะได้มีที่มา "ร่วมด้วยช่วยกัน" แล้ว ย่อมเป็นหลักประกันต่อการทำหน้าที่และการดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนของทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม อย่างแน่นอน

6.3 ข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้

(1) ผู้วิจัยมีอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแหล่งข้อมูลประเภทบุคคลกับพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง ในกรณีของผู้มีส่วนร่วมในการส่งสารของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เนื่องจาก ส่วนใหญ่เป็นไกด์หรือมัคคุเทศก์ที่กำลังอยู่ในระหว่างการปฏิบัติงาน ไม่สะดวกที่จะให้สัมภาษณ์ จึงต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลเฉพาะการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระหว่างการนำชมพิพิธภัณฑ์เท่านั้น และในกรณีของผู้รับสารกลุ่มคนในชุมชนของพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารนั้น เมื่อสอบถามถึงเรื่องของพิพิธภัณฑ์แล้ว ปรากฏว่าส่วนใหญ่ไม่ยอมตอบคำถามและเลี้ยงที่จะให้สัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการประมวลข้อมูลจากท่าทีและถ้อยคำเฉพาะที่ยินยอมให้สัมภาษณ์มาเท่านั้น

(2) ในการนำเสนอโครงร่างของการวิจัยในช่วงแรกนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะเรื่องของกระบวนการสร้างภาพตัวตนหรือปฏิบัติการจัดแสดงเท่านั้น แต่ทว่าในระหว่างช่วงเวลาของการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้พบกับปรากฏการณ์ความชบเซาและเจียบเหงา โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร ข้อค้นพบดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า การจะศึกษาแต่เฉพาะในเรื่องของปฏิบัติการสร้างภาพตัวตนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นลักษณะของการ "ใช้สื่อ" แต่เพียงอย่างเดียววนั้นไม่เพียงพอ ทำให้ผู้วิจัยได้เพิ่มหัวข้อในการศึกษาเพื่อที่จะค้นหาแนวทางใน

การ “พัฒนาสื่อ” หรือปฏิบัติการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เข้าไปด้วย แต่ด้วยระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัดและข้อจำกัดในด้านของอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูลในข้างต้นนั้น จึงอาจทำให้ผลการศึกษานี้ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ

6.4 ข้อเสนอแนะ

6.4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์

[1] สำหรับปฏิบัติการจัดแสดงนิทรรศการ

ในทัศนะของผู้วิจัยในฐานะของนักนิเทศศาสตร์ต่อบทบาทการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น บทเรียนที่สำคัญในเรื่องของปฏิบัติการจัดแสดงหรือกระบวนการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑ์ เป็นเรื่องของการควบคุมความหมายปลายทางในขั้นตอนของการถอดรหัส (decoding) มิให้ผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่ผู้ส่งสารต้องการ เนื่องจาก ในระหว่างการรับความหมายของผู้รับสารนั้น มีปัจจัยหลากหลายรูปแบบที่เข้ามาจำกัดการอ่านความหมาย จนอาจทำให้เกิดการเลือกรับรู้ เลือกตีความ หรือเลือกรับความหมายในรูปแบบของการต่อรองหรือเป็นไปในทางตรงกันข้ามได้ ยกตัวอย่างเช่น ภูมิหลังหรือประสบการณ์ชีวิต ความรู้พื้นฐานในเนื้อหาที่นำมาจัดแสดง หรือประสบการณ์ผ่านสื่อ ฯลฯ ในขณะที่เดียวกับที่พฤติกรรมหรือลักษณะการเข้าชมของกลุ่มผู้รับสารที่ส่งผลให้ขั้นตอนของการบริโภคความหมายมิได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เช่น ดูบ้างไม่ดูบ้าง หรือดูรูปภาพ ดูข่าวของที่นำมาจัดแสดง แต่ไม่ได้อ่านตัวบท หรืออ่านตัวบทบ้างแต่อ่านอย่างผ่านๆอ่านไม่ครบ เป็นต้น

ซึ่งในกรณีของบทเรียนในการควบคุมความหมายปลายทางนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า เป็นปัญหาในเรื่องของการสื่อสารความหมายที่เกิดขึ้นในหลายกรณี มิใช่แต่เพียงความหมายที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของการสื่อสารแนวคิดการเกษตรเรื่องทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ **พรทิพย์ เย็นจะบก และคณะ (2549)** ได้พบว่า ในการสื่อสารการเกษตรตามทฤษฎีใหม่นี้ ได้มีการตีความไปหลายความหมายและมีการนำเสนอในประเด็นที่แตกต่างกันตามช่วงการไหลของข่าวสาร ยกตัวอย่างเช่น การไหลของข่าวสารในขั้นแรก โดยมีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้ส่งสาร ส่งต่อหรือไหลมายังผู้ส่งสารในขั้นที่ 2 คือ ผู้รับสนองกระแสพระราชดำริส/กปร./ผู้ทรงคุณวุฒิท่านต่างๆ และไหลมายังขั้นที่ 3 ซึ่งผู้ส่งสารในขั้นตอนนี้คือข้าราชการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการไหลในขั้นที่ 4 มีผู้ส่งสารเป็นเจ้าหน้าที่

ส่งเสริมการเกษตรหรือเจ้าหน้าที่ศูนย์ นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ส่งสารในอีกเส้นทางหนึ่ง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านๆต่างหรือสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อการตีความหมายการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ เพื่อการนำเสนอผ่านสื่อ และการรับความหมายของกลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเกษตรกรอีกด้วย

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ยังมีกรณีอื่นๆที่จำเป็นต่อการควบคุมความหมายในช่วงของ ปลายทางแห่งการรับความหมาย ตัวอย่างเช่น เรื่องของการสื่อสารความหมายในเนื้อหาของ เศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการนำเสนออย่างหลากหลาย รวมถึงผ่านช่องทางการจัดแสดงนิทรรศการ ประวัติศาสตร์ชาติไทย ณ อาคารพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เป็นต้น

สำหรับการควบคุมความหมายปลายทางผ่านช่องทางพิพิธภัณฑสถานในทางปฏิบัตินี้ อาจ กระทำได้โดย

(1) การใช้เทคนิคการจัดแสดงเพื่อสื่อสารความหมาย ผ่านช่องทางการรับรู้หรือ ประสาทสัมผัสที่หลากหลายไปพร้อมๆกัน ยกตัวอย่างเช่น เทคนิคการจัดแสดงที่ใช้ทั้งตาหูฟัง มือ กดปุ่ม ฯลฯ เพราะฉะนั้นแล้ว ในกรณีของผู้ที่ไม่ชอบอ่านตัวบทก็จะสามารถใช้วิธีการเลือกฟังเสียงแทน เป็นต้น แต่ในกรณีนี้มีเงื่อนไข คือ ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานจะต้องดูแลและบำรุงรักษาอุปกรณ์ในการจัดแสดงให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้อยู่เสมอ

ในกรณีของพิพิธภัณฑสถานชุมชนซึ่งอาจมีข้อจำกัดในแง่ของอุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ ผู้วิจัย ค้นพบว่า การใช้เทคนิคการจัดทำสื่อการสอนของครู/อาจารย์ เป็นตัวอย่างของการสร้างมีการส่วน ร่วมที่ใช้อุปกรณ์ง่ายๆ ราคาถูก และสามารถจัดทำได้เองนี้ มาประยุกต์ใช้กับการจัดแสดงภายใน พิพิธภัณฑสถานของตนเองได้

(2) การออกแบบการจัดแสดงที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น ในกรณีของพิพิธภัณฑสถาน การจัดแสดงอาวุธที่เมืองลีดส์ ประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้วิธีการเล่นละครประกอบการจัดแสดงอาวุธ ของกลุ่มบรรพบุรุษของประเทศ แล้วให้ผู้เข้าชมได้มีส่วนร่วมในการซักถาม หรือขึ้นมาทดลองจับ อาวุธนั้นๆ เป็นต้น หรือตัวอย่างเช่นการจัดกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครคนไทยนำชม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ที่ใช้วิธีการเล่นเกมต่างๆเป็นอุปายในการสอดแทรกเนื้อหา ความรู้จากพิพิธภัณฑสถานให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน เป็นต้น

(3) การใช้อาสาสมัคร/วิทยากรเข้าช่วยในการบรรยายและนำชมการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ แต่มีเงื่อนไขว่า อาสาสมัครและวิทยากรนั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่จะนำชมแล้ว ยังต้องมีทักษะในการสื่อสารหรือการเล่าเรื่อง รวมทั้งความสามารถในการประเมินผลท่าทีของกลุ่มผู้รับสารเพื่อปรับเนื้อหาสารให้เข้ากับกลุ่มผู้ฟังหรือผู้รับสาร เพื่อให้การสื่อสารผ่านอาสาสมัครนั้นทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจ เข้าใจ จนกระทั่งสามารถรับรู้ความหมายตามของผู้ส่งต้องการได้

[2] สำหรับปฏิบัติการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วนั้น การสร้างการมีส่วนร่วมในบทบาทต่างๆของกลุ่มผู้รับสาร/กลุ่มคนทั่วไป/กลุ่มคนในชุมชนกับพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนภายนอกนี้จะทำให้พิพิธภัณฑ์ได้ทั้ง “เพื่อน” และได้ “คนช่วยงาน” เพื่อมาแก้ในจุดที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์ได้ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของการที่มีภาระงานมากแต่มีทรัพยากรบุคคลไม่เพียงพอ หรือในกรณีที่มีงบประมาณในการดำเนินงานน้อย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะดึงกลุ่มบุคคลทั่วไปให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์นี้ การติดตั้งความเข้าใจร่วมกันก่อน (*shared-meaning/shared-understanding*) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติที่ออกแบบกิจกรรมให้กลุ่มผู้รับสารได้ขยับบทบาทของตนเองขึ้นมาเป็นผู้ร่วมส่งสารปลายทาง หรือที่เรียกว่าอาสาสมัครพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ด้วยการติดตั้งเงื่อนไขในการสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกันก่อน โดยเงื่อนไขนี้ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมการบรรยายและฝึกอบรมเกี่ยวกับภาคทฤษฎีในเนื้อหาและวัตถุจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ รวมถึงฝึกภาคปฏิบัติการนำชม

แต่สำหรับในกรณีของพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในระดับและบทบาทที่มากกว่าพิพิธภัณฑ์แห่งชาตินี้ เงื่อนไขในด้านของการติดตั้งความรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนนี้ จะต้องครอบคลุมถึงเรื่องของนิยาม หลักปรัชญา และธรรมชาติของความเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน เรื่องของเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับชุมชนเพื่อนำมาใช้ในปฏิบัติการจัดแสดง ตลอดจนเรื่องของการจะดำเนินการแบบคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในภายหลังที่ได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชนขึ้นมาแล้ว

การติดตั้งความรู้หรือสร้างความเข้าใจร่วมกันนี้อาจกระทำได้ในหลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดทัศนศึกษาดูงาน การเปิดเวทีพูดคุย หรือการใช้ช่องทางการสื่อสารความรู้ดังกล่าวผ่านสื่อที่มีอยู่ ตัวอย่างเช่น จดหมายข่าว วิทยุชุมชน หรือหอกระจายข่าว เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ฐานสนับสนุนในการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน อาทิ เครือข่ายดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานด้วยกัน หรือกลุ่มนักวิชาการจากภายนอก จะเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมเพื่อการติดตั้งความรู้ได้เป็นอย่างดี ดังเช่น ในกรณีของพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารที่ได้เรียนรู้การดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานชุมชนจากเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานที่จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกาญจนบุรี และในขณะเดียวกันได้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ประสบการณ์ในการดำเนินงานให้กับพิพิธภัณฑสถานชุมชนแห่งอื่นๆด้วยเช่นกัน

6.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) อาจศึกษากระบวนการสร้างภาพตัวแทนและการรับรู้ความหมายของความเป็นไทย ในกรณีที่พิพิธภัณฑสถานจากต่างประเทศขอยืมวัตถุจากประเทศไทย เพื่อนำไปจัดแสดงนิทรรศการ เพื่อให้เห็นว่าภาพความหมายของความเป็นไทยถูกผลิตและถูกรับรู้ อย่างไรก็ตาม ในสายตาของ “คนต่างวัฒนธรรม” (other culture) หรือในสายตาของคนไทย “ที่ไกลบ้าน”
- (2) อาจศึกษากระบวนการสร้างภาพตัวแทนผ่านสื่อพิพิธภัณฑสถาน โดยประยุกต์จากการวิจัยครั้งนี้ แต่เปลี่ยนมาทำการเปรียบเทียบระหว่างพิพิธภัณฑสถานที่อยู่ในระดับเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น เปรียบเทียบระหว่างพิพิธภัณฑสถานในระดับชาติ พิพิธภัณฑสถานในระดับเมือง หรือพิพิธภัณฑสถานของจังหวัด หรือศึกษาเปรียบเทียบการสร้างภาพตัวแทนและการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑสถานที่อยู่ในระดับของชุมชน/ท้องถิ่นเช่นเดียวกัน เป็นต้น
- (3) อาจประยุกต์ใช้ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารจากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาต่อยอดในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับพิพิธภัณฑสถานชุมชนแห่งนี้หรือพิพิธภัณฑสถานชุมชนในแห่งอื่น โดยออกแบบระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นโดยชุมชน ดำเนินงานโดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง